

Eteläesplanadi 4

Rakennushistoriallinen selvitys
6.8.2010

ORNA MO
KUNTA-ALUEIDEN SUUNNITTELU

ORNA MO
KUNTA-ALUEIDEN SUUNNITTELU

HELSKY

ark-byroo

Tilaaja

Senaatti-kiinteistöt

Ohjausryhmä

Marjatta Erwe, johtava asiantuntija, arkkitehti SAFA,
Senaatti-kiinteistöt
Jarkko Sinisalo, erikoistutkija FL, Museovirasto
Sirkkaliisa Jetsonen, arkkitehti SAFA, Museovirasto

Konsultti

Arkkitehtitoimisto ark-byroo
Pohjoinen Hesperiankatu 13 B 17
00260 Helsinki
info@arkbyroo.fi
www.arkbyroo.fi
p. 09 4777 300
f. 09 4777 3010

Projektin vetäjä

Marianna Heikinheimo, arkkitehti SAFA, KuvM

Työryhmä

Eero Astala, graafikko, TaM
Marianna Heikinheimo, arkkitehti SAFA, KuvM
Sami Heikinheimo, valokuvaaja, OTK
Kaisu Kammonen, arkkitehti yo

Nykytilavalokuvat

© Sami Heikinheimo, ark-byroo

Kannen kuva

© Sami Heikinheimo, ark-byroo

Suoritusajankohta

maalis–elokuu 2010

© Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Käytetyt lyhenteet

HKA	Helsingin kaupungin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupungin kaupunginmuseumuseo
KA	Kansallisarkisto
MV RHO	Museoviraston rakennushistorian osasto
RakVV	Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto
SK	Senaatti-kiinteistöjen arkisto
SRM	Suomen Rakennustaiteen museo

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	4
1.1	Kohde	4
1.2	Tehtävä	6
1.3	Lähteet	6
1.4	Kuvailulehti	8
2	ETELÄESPLANADI 4	10
2.1	Tontin rakentumisen vaiheet ennen vuotta 1913	10
2.2	1913 uudisrakennus	19
2.2.1	Hanke	19
2.2.2	Arkkitehtuurin luonnehdinta	20
2.2.3	Rakennuksen suunnittelijat ja rakentajat	51
2.2.4	Käyttö 1913	54
2.3	Muutokset ennen vuotta 1979	57
2.4	Peruskorjaus 1979–84	61
2.5	Muutokset 1984 jälkeen	65
2.6	Kaaviot muutoksista	66
3	NYKYTILA	75
3.1	Huonetilojen inventointi	75
3.2	Julkisivut ja pihat 2010	97
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	105
	Lähteet	108

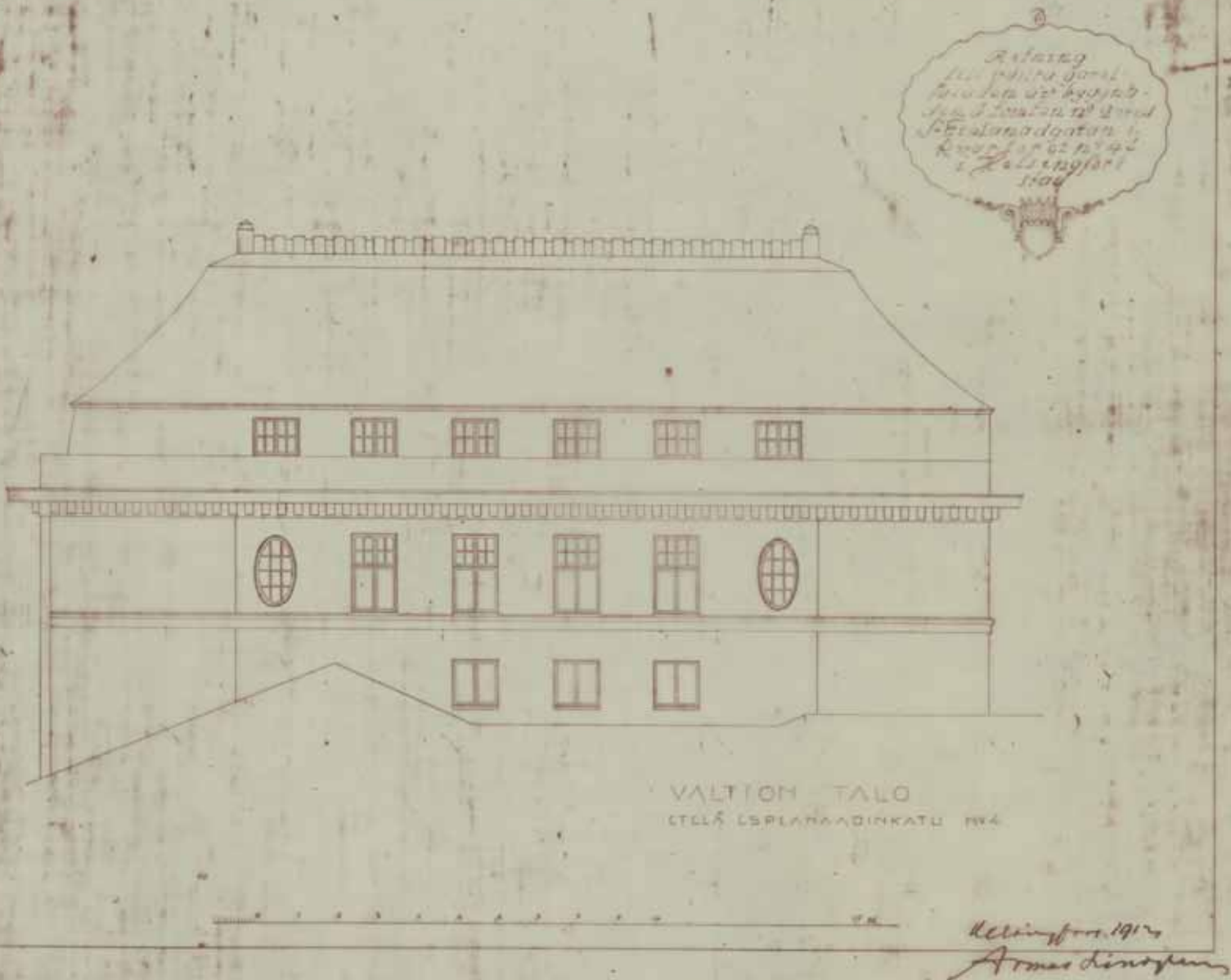
1

Johdanto

1.1 Kohde

Valtiontalo, Eteläesplanadi 4, sijaitsee Kauppatorin länsipäässä Esp-lanadin puiston äärellä. Se oli valmistuessaan 1913 Helsingin korkein rakennus. Yksityisen liike- ja asuinpalatsin rakentaminen oli aloitettu 1910 arkkitehti Armas Lindgrenin suunnitelmien pohjalta. Valtio osti kiinteistön 1911 ja suunnitelmaa muutettiin arkkitehti Nikolai Mederin toimesta virastokäyttöön sopivammaksi. Tie- ja vesirakennushallitus asettui taloon sen valmistuttua. Vuosina 1979–84 rakennus peruskorjattiin arkkitehtien Pirkko ja Arvi Ilosen suunnitelmien mukaan ja otettiin sitten Työvoimaministeriön käyttöön. Maantasoeroksessa on aina sijainnut liiketiloja. Piharakennuksessa toimi pitkään sosiaalimuseo. Ennen Valtiontaloa sen paikalla sijaitsi 1814 valmistunut kauppias Etholénin talo. 1870-luvulla rakennetut kaksi

**Julkisivu länteen, Smolnan yli.
Armas Lindgren, 1912. KA.**

kivirakenteista piharakennusta integroitiin osaksi Lindgrenin ja Mederin suunnittelemaa uudisrakennusta.

Tie- ja vesirakennushallitus toimi Eteläesplanadi 4:ssä sen valmistumisesta aina vuoteen 1979, jolloin se sai uudet tilat Itä-Pasilasta. Korjaus- ja muutostyön valmistuttua 1984 rakennus on ollut työvoimaministeriön, työministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön käytössä. Vuonna 2010 katutaso liiketiloissa toimii ravintola, kauppaja, toimistoja ja kahvila.

Rakennusta ei ole suojeltu Valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/85) nojalla, vaikka periaatteessa näin voisi olettaa, koska rakennus on ollut valtion omistuksessa ja valtionhallinto sen pääkäyttäjänä koko sen elämänkaaren ajan. Eteläesplanadi 4 on suojeltu vuonna 1981 vahvistetussa asemakaavassa.

1.2 Tehtävä

Rakennushistoriallinen selvitys on ns. laajan mallin mukainen. Työn tilasi Senaatti-kiinteistöt ja ohjausryhmässä oli mukana Museoviraston edustaja. Menettely perustuu organisaatioiden väliseen yhteistyösopimukseen. Ideana on, että tieto kulkee ja että eri osapuolet keskustelevat työstä sen eri vaiheissa. Työ on suoritettu Senaatti-kiinteistöjen ja Arkkitehtitoimisto ark-byroon välisen puitesopimuksen puitteissa. Käytetyt työmenetelmät ja selvityksen sisältö on selostettu luvussa Lähteet.

1.3 Lähteet

Senaatti-kiinteistöjen arkistossa on Rakennushallituksen ja Uudenmaan piirirakennustoimiston dokumentteja, kuten lupapiirustuksia ja työselityksiä. Vanhimmat piirustukset ja muutosvaiheita koskevat keskeisimmät piirustukset on luovutettu Kansallisarkistoon 1975 ja 1999. Helsingin kaupungin Rakennusvalvontaviraston arkistossa on rakennuslupapiirustukset 1910–11 ja 1959 jälkeiseltä ajalta kronologisessa järjestyksessä. Kaikille muutostöille ei kuitenkaan ole haettu rakennuslupaa koska kesäkuun 1959 loppuun voimassa olleen lainsäädännön mukaan valtion ei tarvinnut hakea lupaa omiin rakennushankkeisiinsa.¹ Helsingin kaupunginarkistossa on 1800-luvun lopun lupapiirustuksia. Pirkko ja Arvi Ilosen yksityisarkistossa on 1979–1984 toteutettuun korjaushankkeeseen liittyvää aineistoa mutta myös vanhempaa, talosta löytynyttä materiaalia. Arkkitehtipariskuntaa haastateltiin tämän työn yhteydessä ja heidän kanssaan suoritettiin katselmus kohteessa.

Arkkitehti Armas Lindgrenin piirustuskokoelma sijaitsee Rakennustaiteen museon arkistossa. Se sisältää Eteläesplanadi 4:n osalta aikaisemmin julkaistuja aineistoja sekä toistaiseksi järjestelemättömiä piirustuksia, kuten runsaasti ovi- ja ikkunadetaljeja.

---

1 Rakennuslaki tuli voimaan 1. päivä heinäkuuta 1959. Se kumosi asemakaavalain (145/1931) ja rakentamisesta maaseudulla annetun lain (683/1945).

Helsingin kaupunginmuseossa on valokuvia rakennuksesta ja sen edeltäjästä Etholénin talosta. Sisätilavalokuvia on vain muutama. Museoviraston kuva-arkisto oli suljettuna tätä työtä tehtäessä.

Valtion rakennustoiminnasta kertova julkaisu *Finlands officiella statistik* sisältää perustiedot 1913 valmistuneesta kohteesta. Rakennuksesta on julkaistu kritiikki *Arkitekten*-lehdessä 1913, esittely *Rakennustaito*-lehdessä 1912 ja peruskorjaussuunnittelijoiden kirjoittama projektiesittely *Arkitehti*-lehdessä peruskorjauksen valmistuttua 1984. Riitta Nikulan kirjoittama monografia *Armas Lindgrenistä auttoi luomaan yleiskäsitystä arkkitehdin urasta ja töistä*. Se julkaistiin *Rakennustaiteen museossa* vuonna 1988 pidetyn *Armas Lindgrenin elämäntyötä käsittelevän näyttelyn yhteydessä*. *Arkkitehtiopiskelija Tove Hagmanin Rakennussuojelun jatkokurssin seminaarityönä TTKK:lla laatima peruskorjaustutkielma Eteläesplanadi 4:sta kuvaa selkeästi 1984 valmistuneen korjauksen perusratkaisut*. Henrik Liliuksen tutkimus *Esplanadi antaa taustaa Helsingin keskeisen kaupunkitilan rakentumisesta 1800-luvulla*.

Rakennuksen vaiheet on käyty läpi korttelin tasolla ja niistä on laadittu kaavio, jossa on ajoitettu nykyisessä tilanteessa olemassa olevat osat. Pohjapiirustuksista ja julkisivuista on myös laadittu kaaviot, joista käy ilmi olemassa olevassa rakennuksessa tehdyt muutokset. Nämä yhteenvedot perustuvat pääasiassa arkistotutkimukseen, mutta osittain myös kenttähavaintoihin.

Keskeiset ja tyypilliset sisätilat on inventoitu toukokuussa 2010. Huoneiden nykytila on kirjattu rakennusosittain ja rakennusosia on pyritty ajoittamaan, mikäli mahdollista. Jokaisesta inventoidusta tilasta on laadittu huonekortti. Kaikki inventoidut tilat on valokuvattu ja sen lisäksi on kuvattu muita tiloja. Ulkotila on dokumentoitu valokuvaamalla. Johtopäätöksissä on esitetty tutkijoiden näkemys rakennuksen ominaispiirteistä ja kulttuurihistoriallisesta merkityksestä.

1.4 Kuvailulehti

Kohde

Eteläesplanadi 4, 00130 Helsinki.

Sijainti

Kaupunginosa 3, kortteli 47 (1820 asemakaavassa 41), tontti 2
Tontin pinta-ala on 1 948,260 m²

Rakennus sijaitsee Eteläesplanadin ja Unioninkadun kulmassa Kauppatorin länsipäässä Esplanadinpuiston varrella.

Rakennusvuosi, toimenpide, suunnittelijat

1911 Uudisrakennus, Armas Lindgren
1913 Muutos, Armas Lindgren ja Nikolai Meder
1979–84 Peruskorjaus, Pirkko ja Arvi Ilonen

Laajuustiedot

Huoneistoala 6 886 m²
Kerrosala 8 150 m²
Bruttoala 9 257 m²

Käyttö ja käyttäjät

1913–1979 Tie- ja vesirakennushallitus
1984–1989 Työvoimaministeriö
1989–2008 Työministeriö
2008 alkaen Työ ja -elinkeinoministeriö

Rakennuksen nimet

ennen 1911 Södra Esplanadsgatan 4 Aktiebolag
1911 alkaen Valtiontalo
nykyisin Eteläesplanadi 4

Rakennuspaikalla 1800-luvulla sijainnutta rakennusta on kutsuttu sen omistajien mukaan mm. Etholénin ja Backströmin taloksi.

Suojelutilanne

Rakennus on suojeltu sr-1-merkinnällä 8.7.1981 vahvistetussa asemakaavassa. Se on rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia muutostöitä, jotka tarvlevät sen julkisivujen tai sisätilojen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tällaisia toimenpiteitä, on rakennus lisärakentamis- ja muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan rakennuksen tyyliin hyvin soveltuvalla tavalla.

Rakennusta ei ole suojeltu rakennussuojelulain eikä valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/85) mukaan.

Aikaisemmat tonttia koskevat asemakaavat oli vahvistettu 1820 ja 1836. Tontilla oli voimassa rakennuskielto kaavan muuttamista varten 1961–1981.²

---

2 Perustamis- ja esisuunnitelma 9.1.1980, 8. Pirkko ja Arvi Ilosen yksityisarkisto.

1913.
SRM.

2010.
SH.

Etholénin taloa on jatkettu länteen portin kohdalle. Eteläesplanadi 2,4, ja 6. Kuvaaja tuntematon. 1870-l. MKA.

2 [*Etelä- esplanadi 4*

2.1 Tontin rakentumisen vaiheet ennen vuotta 1913

Tässä luvussa luonnehditaan rakennuspaikan asemaa kaupungissa ja kuvataan Valtiontaloa edeltäneet rakennusvaiheet.

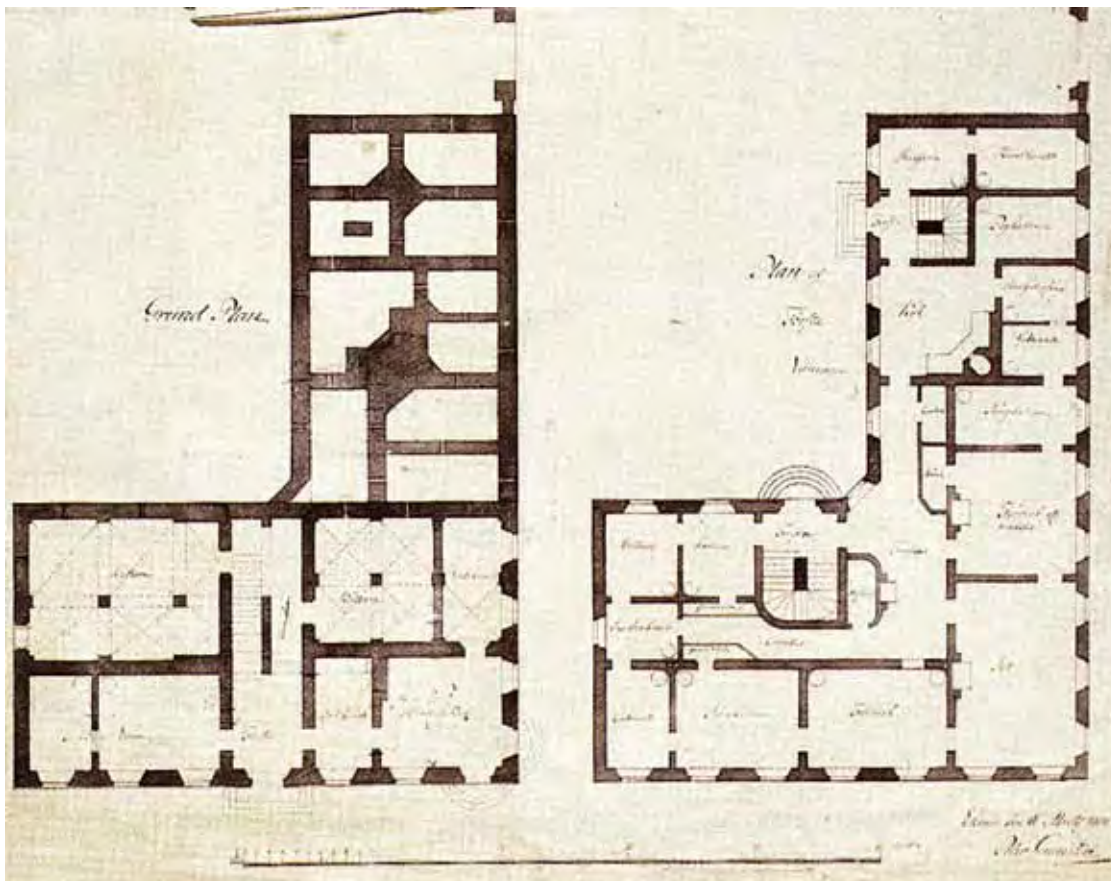
Helsingin historiallinen keskusta on pääasiassa rakentunut J.A. Ehrenströmin 1812 laatiman asemakaavan pohjalta. Esplanadi määrittyi kyseisessä suunnitelmassa yhdeksi Helsingin keskeisimmistä kaupunkitiloista. Kauppatorin, johon Esplanadin akseli päättyy, toiminta keskittyi 1800-luvun lopulla nimenomaisesti sen länsipäähän nykyisen Havis Amandan patsaan kohdalle.

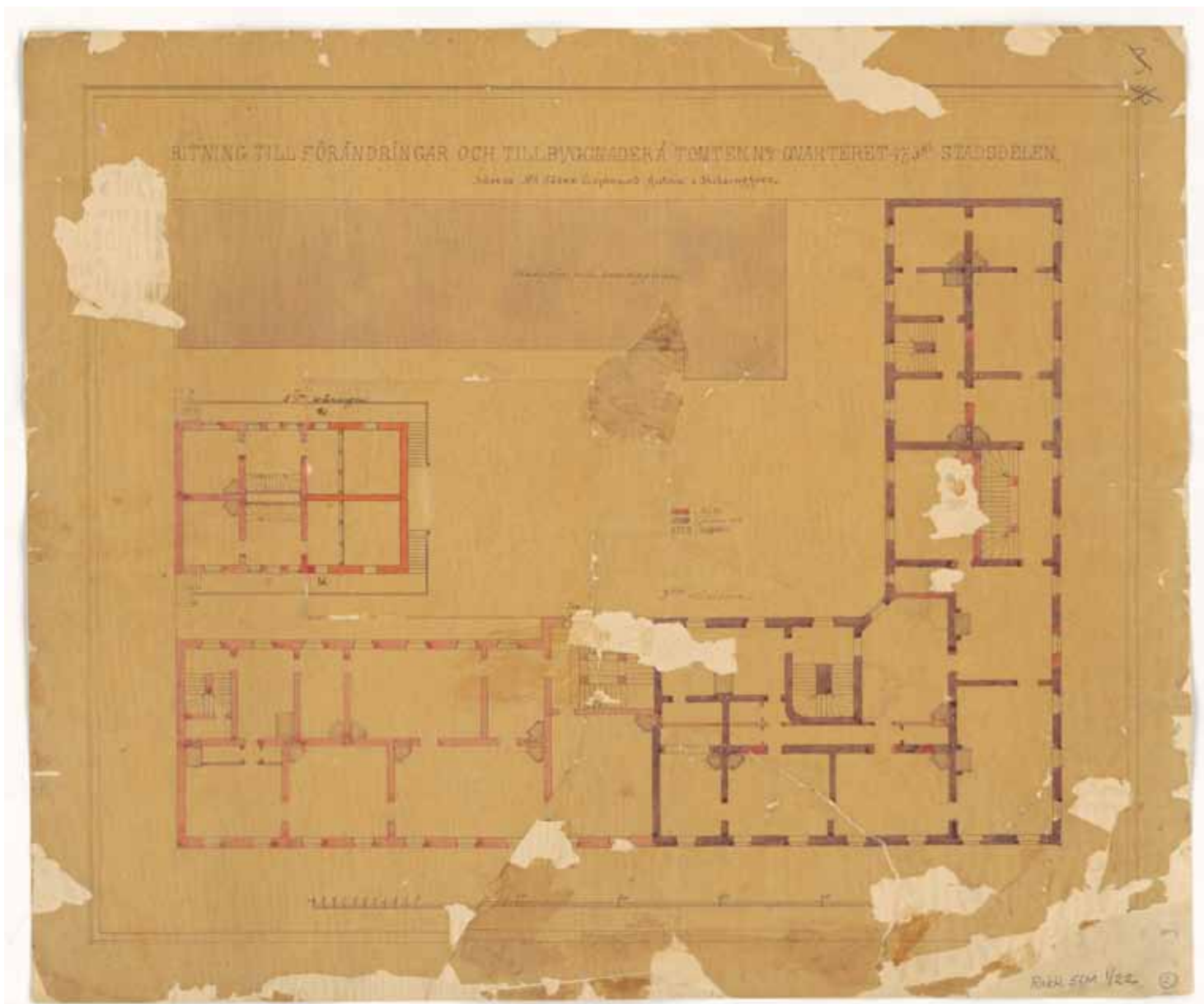
Pohjoisesplanadin itäpäähän kolmikerroksisten kivitalojen rakennuttajina toimivat varakkaat kauppiaat 1800-luvun alkupuoliskolla. Runebergin Esplanadilta puiston puolivälistä länteen rakennusten mittakaava muuttui noin kuusikerroksiseksi 1880-luvulta alkaen. Eteläesplanadin 1800-luvun kaksikerroksiset puutalot olivat pääasiassa virkamiehistön omistamia. Kadunpuoliskojen välillä oli selvä hierarkia. Eteläesplanadille nousi jo 1800-luvun alkupuolella kaksi kivitaloa, joista toinen, Etholénin talo, sijaitsi nyt tutkimuk-

Pehr Granstedtin suunnitelma Etholénin talosta 1814. KA, kuva on skannattu Liliuksen kirjasta Esplanadi.

Kuvassa näkyy selvästi kulmatalon ja Unioninkadun puoleisen lisärakennuksen raja. Pohjapiirros 2. krs. 1874. KA.

sen kohteena olevan rakennuksen paikalla. Eteläesplanadin puutalot purettiin 1900-luvun alkupuolella ja korvattiin uusilla monikerroksisilla kivitaloilla. Etholénin talo purettiin Lindgrenin suunnitteleman uudisrakennuksen tieltä 1911.

Kauppias Carl Gustaf Etholénin (1791–1869) rakennuttaman kolmikerroksisen kivitalon suunnitteli arkkitehti Pehr Granstedt, joka oli 1810-luvulla Helsingin johtava asuntuosuunnittelija. Talo sijaitsi kulmatontilla ja se oli nk. vinkkelirakennus. Alin kerros Unioninkadulle oli rustikoitu ja ylemmät kaksi asuinkerrosta olivat rapattuja. Matalaan pohjakerrokseen sijoittui puoteja ja varastoja. Pohjakerroksen aukot ovat kaarevia ja niiden julkisivukoristeena oli rustikointiin kehitetty holviaihe ja lakikivi. Unioninkatu oli tuolloin rakennuksen pääjulkisivu. Pystyjäsentely rajoittui pääportaaliin ja sen yläpuolella olevaan aediculakehäiseen ikkunaan. Muut ikkunat olivat vailla kehyksiä. Julkisivut olivat vaatimattomia, mutta pohjaratkaisu oli edustava.³

3 Lilius, 13.

Etholénin talon omistaja oli 1857 kauppias Backström, joka rakennutti jatko-osan Eteläesplanadin puolelle.

Lilius esittelee Esplanadi-kirjassaan kadunvarsirakennusten vaiheita. August Boman laati Etholénin talon korotussuunnitelman Eteläesplanadin ja Unioninkadun kulmatalon rakennuksen muuttamisesta viisikerroksiseksi 1874. Suunnitelmaa ei toteutettu.⁴ Bomanin suunnitelmien mukaan rakennettiin kuitenkin nelikerroksinen piharakennus, jossa oli kaariholvattu kellari, ja toinen kaksikerroksinen asuinrakennus. Molemmat olivat kivirakenteisia. Aikaisemmat piharakennukset tontilla oli rakennettu puusta.⁵

Päärakennuksen julkisivut saivat ajanmukaisen uusrenessanssikoristelun Theodor Höijerin 1893 laatiman suunnitelman mukaisesti.⁶

Keisari vahvisti kaupunginosia 1–5 koskevan asemakaavan 11.5.1820 (A460) ja senaatti 23.8.1936 muutosasemakaavan (A461). Tonttijako on vahvistettu asemakaavassa 1820. Kolmannen kaupunginosan korttelin 47 tontti 2 on merkitty tonttirekisteriin asuntontiksi 1909. Sen pinta-alaksi oli mitattu 1948 neliometriä ja sivujen pituuksiksi seuraavaa: Esplanadinkatua vastaan 37,86 metriä; Unioninkatua vastaan 51,04 m; Tontteja 10 ja 13 vastaan 38,15 metriä ja tontteja 13 ja 11 vastaan 51,51 metriä. Tontilla 2 oli vuoden 1965 otteen mukaan seuraavat rasitteet: Tonteilla 2 ja 10 oli sopimus yhteisestä palomuurista ja ikkuna-aukon tekemisestä päätyseinään ja tontilla 2 oli oikeus tehdä sillä sijaitsevan rakennuksen Fabianinkadun varrella olevan tontin no 11 rajalla olevaan seinään kahteen ylimpään kerrokseen 13 ikkunaa, jotka tuli varustaa palolaseilla.⁷

Etholénin talon katutasoon sijoittui kauppoja ja varastoja. Ylemmissä kerroksissa oli asuntoja. Talo toimi hetken aikaa kansallisarkiston roolissa kun Ruotsin 1809 luovuttamat Suomea koskevat asiakirjat siirrettiin Turusta Helsinkiin 1819. Vuonna 1822 arkisto siirrettiin vastavalmistuneeseen Senaatin rakennukseen eli nykyiseen valtioneuvostoon.⁸ Piharakennuksissa on ollut asuntoja ja 1800-luvun lopulla myös liiketiloja. Katetun pihan alla oli jo 1800-luvulla varastoja ja talleja.

---

4 Lilius, 31 ja 155.

5 August Bomanin 2.5.1874 päiväämä suunnitelma, joka on hyväksytty 1875. Korkeasta piharakennuksesta on myös 1873 vuonna päivätty versio. Maistraatin arkiston lupapiirustukset. HKA.

6 Lilius 1984, 31 ja 155.

7 Ote Helsingin kaupungin tonttirekisteristä 21.7.1965, SK.

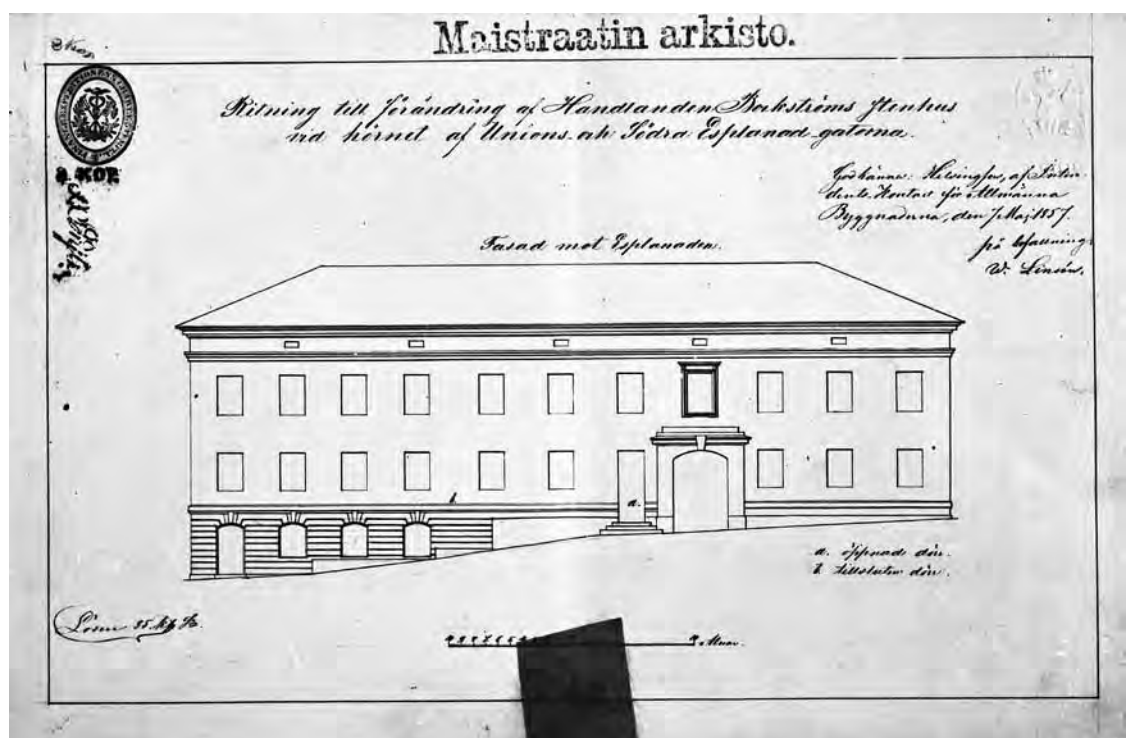
8 Arkistolaitoksen verkkosivu.

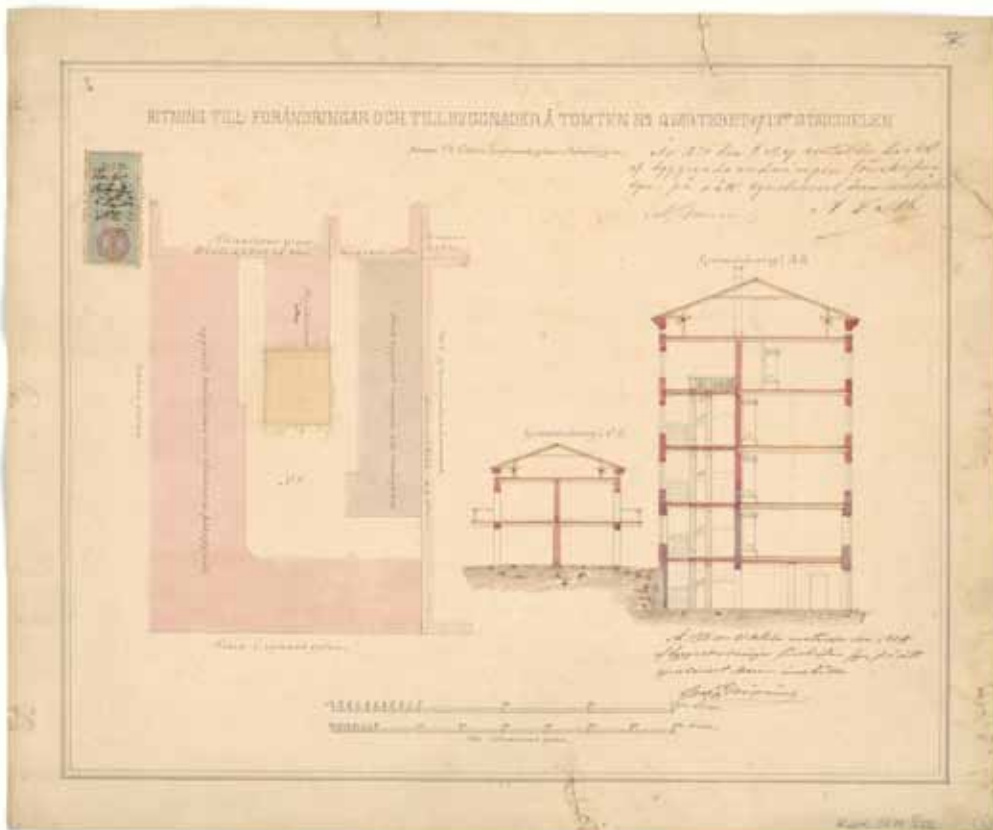
Kauppias Backströmin talon julkisivu Unioninkadulle. 1857. HKA.

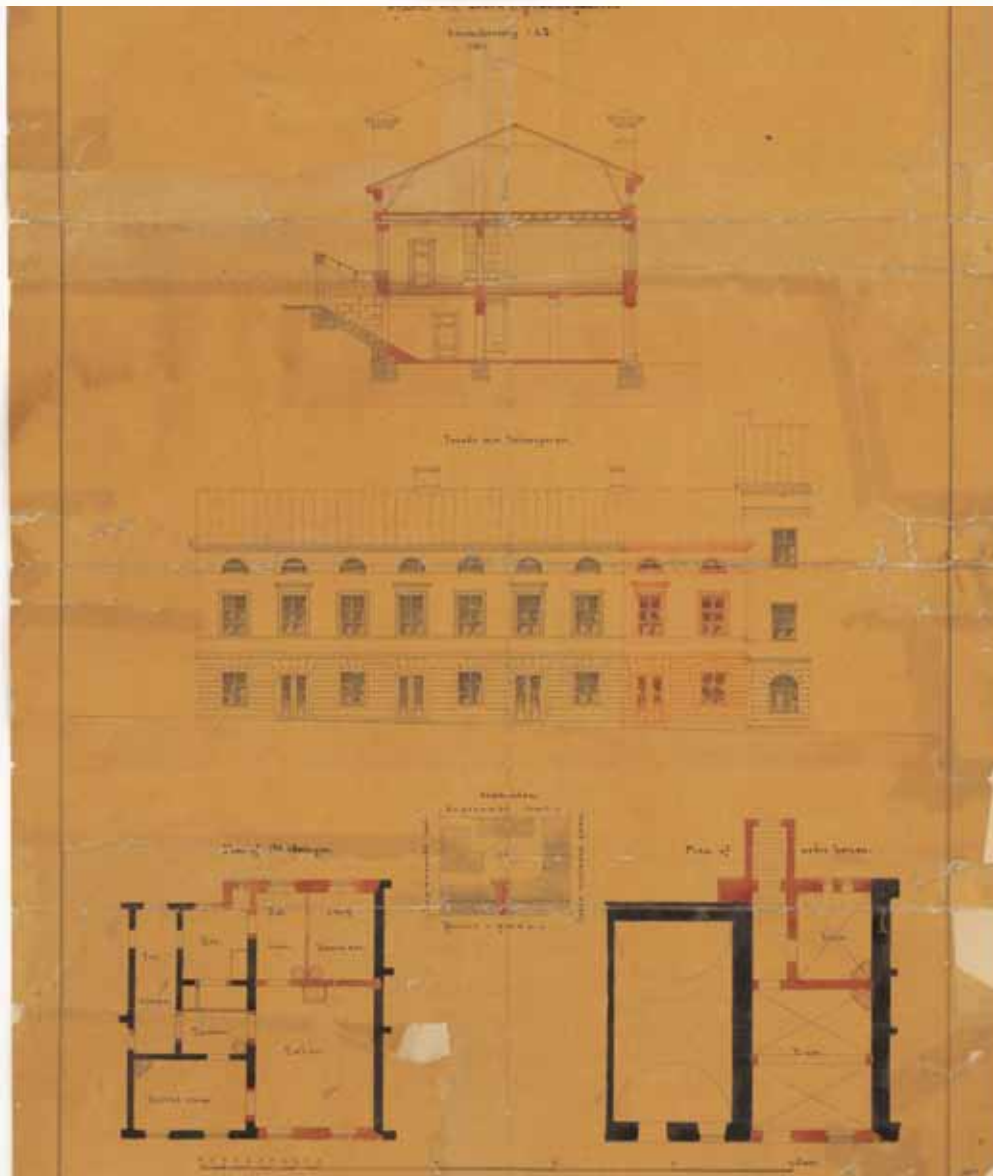
Kauppias Backströmin talon julkisivu Eteläesplanadille. Rakennusta jatkettiin sen länsipäästä. Eteläesplanadille avattiin porttikäytävä ja uusi sisäänkäynti. Porttikäytävän yläpuolista ikkunaa korostettiin vastaavasti kuin Unioninkadun pääsisäänkäynnin puoleista. Piha on katettu mahdollisesti tässä vaiheessa. Muilta osin julkisivun jäsentely säilyi entisellään. 1857. HKA.

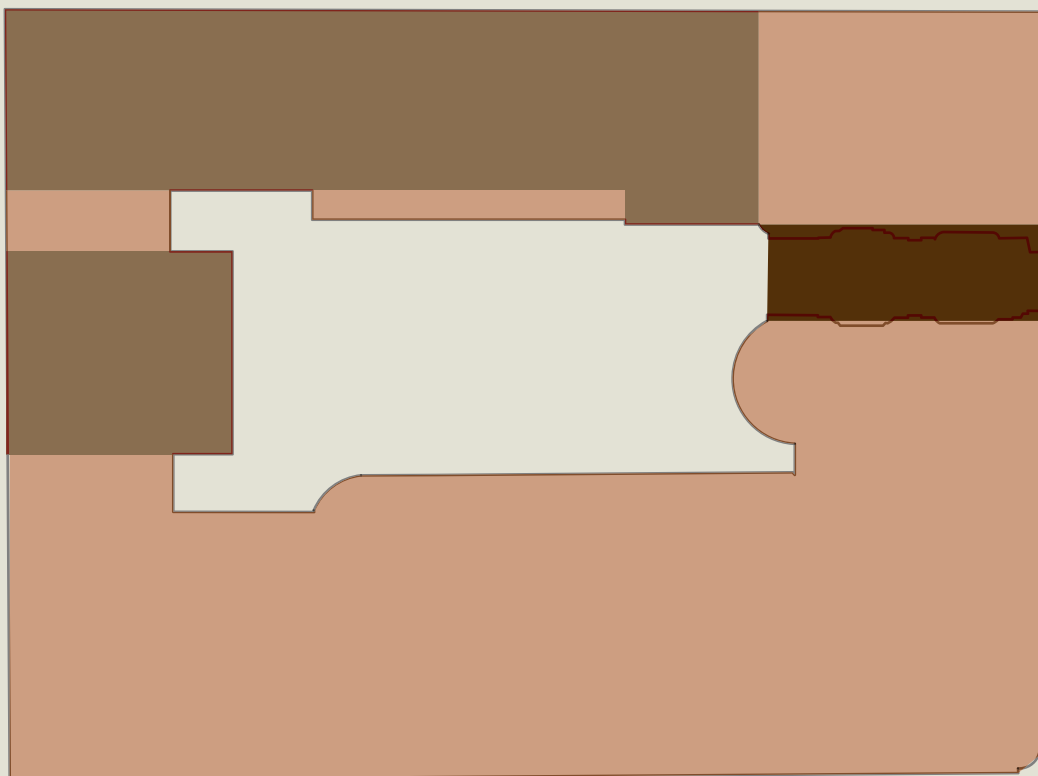
Pihalla länsilaidalle rakennettiin kivinen neljäkerroksinen piharakennus, johon sijoitettiin liiketiloja ja asuntoja. Keskellä tonttia oli myös kivistä rakennus. August Bomanin allekirjoittamat piirustukset on päivätty 1874 ja hyväksytyt 1875. Asemapiirros ja leikkaus. 1874. KA.

Unioninkadulla oli kolmi-kerroksinen kulmatalon lisäksi kaksikerroksinen kivistä rakennus samalla tontilla. Rakennusten väliseen porttikäytävään rakennettiin laajennus. Laajennuksesta on säilynyt eri versioita, mutta ainakin se käsitti kaksi kerrosta ja ullakon. Maantasokerros oli pihan puolella pihakannen alla. Rakennus jatkoi matalamman rakennuksen julkisivuteemaa. Piharakennukset ovat tässä vaiheessa vuonna 1872 olleet puuta. Laajennus Unioninkadun varrella. Pohjat, leikkaus, ja asemapiirros. KA.

**Rakennus sai uusrenes-
sanssiasun 1893 Højjerin
toimesta. Eteläesplanadi
2 ja 4. D.E.Rosenbröijer,
1910. HKA.**

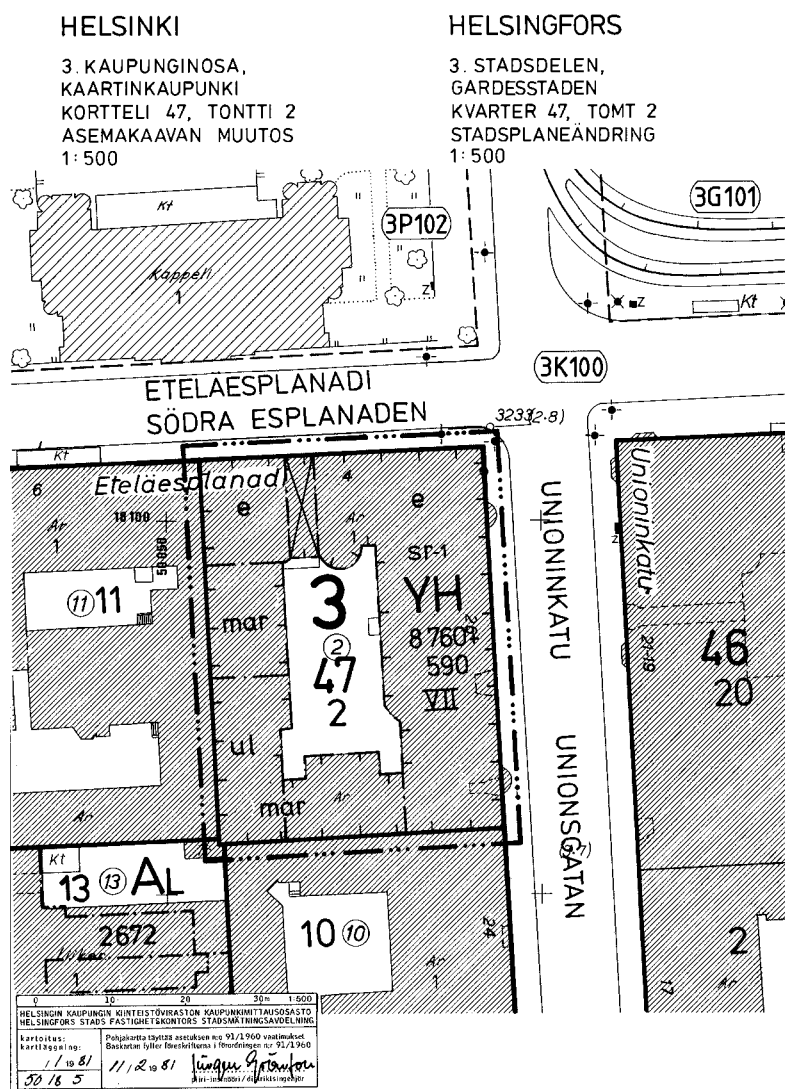
Eri osien rakentamisajankohta, maantasokerros.

- Porttikäytävä on ollut nykyisellä paikallaan 1850-luvulta alkaen.**
- 1875 rakennetussa nelikerroksisessa piharakennuksessa oli liiketilaa ja asuntoja. Tontin keskelle sijoittuva piharakennus oli myös kivinen asuinrakennus. Aikaisemmat piharakennukset olivat puisia. Näyttelyrakennuksessa on käytetty kenties joitain rakennusosia hyödyksi. Länsisiivessä on kellari 1870-luvulta.**
- 1913 valmistunut rakennus.**

Helsinki, J.A.Ehrenströmin ensimmäisessä asemakaavassa vuodelta 1816 rakennuspaikka sijaitsee keskeisen kaupunkitilan, Esplanadin, äärellä. Asemakaavakartassa korttelijako on näkyvässä ja se vastaa tutkittavan rakennuksen korttelissa myös nykyistä jakoa. Maastonmuodot on hahmoteltu karttaan varjostuksin. Tutkittavan tontin kohdalla näkyy korkeusero.

Nykyinen asemakaava on vahvistettu 8.7.1981. Tontti on hallinto- ja virastorakennusten korttelialuetta. Katusuunnitelma eli Unioninkadun puolelle tulee sijoittaa myymälätiloja ja pihatasoon eli Eteläesplanadin maantasokerrokseen saadaan sijoittaa myymälä- näyttely- ja ravintolatiloja. Myymälä- ja asiakaspalvelutilojen vähimmäismäärä on 800 kerrosalaneliometriä ja enimmäismäärä on 2500 kerrosalaneliometriä. Tontilla saa olla enintään 8760 kerrosalaneliometriä toimisto- ja liikekerrosalaa. Lisäksi maanalaista ravintolatilan ja ullakon saunatilojen kerrosala on enintään 590 kerrosalaneliometriä. Rakennuksen suurin sallittu kerrosluku on seitsemän. Tontilla pitää olla 10 autopaikkaa. Naapuritonttien vastaisiin seiniin saa tehdä aukkoja. Rakennus on arvioitu rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi ja varustettu kaavamerkinnällä sr-1. Sitä ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia muutostöitä, jotka tarvelevät sen julkisivujen tai sisätilojen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tällaisia toimenpiteitä, on rakennus lisärakentamis- ja muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan rakennuksen tyyliin hyvin soveltuvalta tavalla.

2.2 1913 uudisrakennus

2.2.1 Hanke

Eteläesplanadi 4:n rakentamisen oli aloittanut Södra Esplanadsgatan N:o 4 -niminen osakeyhtiö. Keisarillinen senaatti päätti 5.11.1911 ostaa Eteläesplanadin tontilla 4 sijaitsevan kiinteistön omien virastojensa käyttöön sopivan sijaintinsa perusteella 1 961 000 markan kauppahinnasta. Myyjä rakensi talon täysin valmiiksi. Senaatin näkemyksen mukaan rakenteilla olevaan rakennukseen voitiin sijoittaa viranomaisten tarvitsemia tiloja.

Senaatti nimitti arkkitehti Nikolai Mederin valvomaan rakennustöitä. Mederiltä edellytettiin myös pohjapiirustusten muuttamista valtion tarpeiden mukaisiksi. Tomistotiloja laajennettiin ja kuudes kerros otettiin käyttöön. Talon teknistä varustelutasoa parannettiin niin, että koko taloon asennettiin lämminvesiputkisto. Osassa piharakennusta, sen pohjoispäässä, vanhat välipohjat purettiin ja korvattiin teräsbetonisilla välipohjilla, jotka rakennettiin samaan tasoon kuin päärakennuksessa. Lisätöiden hinnaksi tuli 130 000 markkaa.

Rakennustaito-lehdessä keuhuttiin talon olevan komeimpia ja suurimpia, mitä Helsinkiin oli viime aikoina rakennettu. Kadunvarteen sijoittui myymälätilaa, toimistoja ja edustavia asuntoja. Ylimpään kerrokseen tuli revisorinoikeus ja -konttori, muihin kerroksiin Tie- ja vesirakennushallitus, valtion tilastokeskus, kalastusmuseo ja kalastuksen tarkastajan virasto. 1870-luvun läntisessä siipirakennuksessa sijaitsi enimmäkseen liikehuoneistoja. Koko rakennuksen huonemäärä lähenteli kahta sataa. Talo varustettiin keskuslämmityslaitoksella ja henkilöhisillä ja muilla mukavuuksilla.

Talon vesikeskuslämmitys ja lämminvesiputkisto järjestelmä oli ajan oloon suureellinen ja se toimi seitsemällä Schreber-uunilla, jotka lämmittivät sekä käyttöveden että lämmitykseen tarvittavan veden. Taloon asennettiin myös kaksi henkilöhissiä.

Rakennuksen valmistuttua sen tarkasti Senaatin nimeämä komitea, johon kuuluivat Sebastian Gripenberg puheenjohtajana, rakennusmestarit Juho Ahde ja Nestor Eskola sekä insinööri J. Castrén.⁹

---

9 Finlands officiella statistik, 1916, 7–13.

2.2.2 Arkkitehtuurin luonnehdinta

Seitsemänkerroksinen Valtion virastotalo valmistui näkyvälle paikalle vasta valmistuneen Ville Vallgrenin Havis Amanda -patsaan naapuriksi Kauppatorin länsipäähän Eteläesplanadin kadun varteen. Kaupunkilaiset olivat pelänneet seitsenkerroksisen talon hallitsevan liiaksi ympäristöään. Kaupunkikuvan yhtenäisyys kuitenkin säilyi. Arkkitehti Birger Brunila kehui sisäänvedettyä ullakkokerrosta ja yhtenäistä kattolistaa, joka liitti rakennuksen sen naapurustoon. Brunilan mielestä julkisivuista puuttui kuitenkin sellaista kiinteyttä kuin mitä oli nähty 1911 valmistuneen Suomi-talon julkisivuissa. Hänen mielestään Eteläesplanadin julkisivun katutaso, missä graniittipilasterit työntyivät muurista liikaa ulos eivätkä kantaneet muuta kuin graniittiin hakatun dekoraation, oli sen heikoin kohta. Vaikka pilasterit olivat Brunilan mielestä hyvin muotoiltuja, olivat ne kuitenkin merkityksettömiä. Alaosan takia julkisivu menetti orgaanista kiinteyttä ja odotettua jäntevää voimaa. Brunila moitti myös rakennuksen kulmaa, joka oli puhkottu ikkunoilla ja ovilla, vaikka kyseiseen kohtaan olisi arvostelijan mielestä kuulunut umpinainen muuri. Graniittipilareiden jättäminen pois nurkasta vaikutti Brunilasta oikukkaalta. Hän lisäsi Lindgrenin perinteisiä arkkitehtonisia arvoja rikkovaan syntilistaan vielä kaksinkertaiset hammaslistat, jotka yllättäen kannattivat pilastereita ja puolipylväitä, ja huomautti, että toisaalta taas Esplanadin puoleisen julkisivun kaksoispilastereilla oli väin vähän kannettavaa. Kuitenkin julkisivun kokonaisuus oli Brunilan mielestä eräs kauneimmista viime vuosien saavutuksista.¹⁰

Vasta valmistuneen rakennuksen Eteläesplanadin puoleinen julkisivu on rakennuksen pääjulkisivu. Sen arvokkuutta korostavat julkisivun keskiosan pilasterit. Julkisivu jakautuu neljään vaakasuuntaiseen vyöhykkeeseen. Kaksi alinta kerrosta ja maantasokerroksen käsittävää vyöhykettä leimaavat suuret ikkunapinnat ja graniittikoristeet ikkunoiden välissä katutasossa. Toisessa kerroksessa suuret ikkunat ovat kaarevia sivuikkunoita lukuunottamatta ja kaarevat ikkunat muodostavat arkadiaiheen. Toisen ja kolmannen kerroksen välissä on porrastettu lista. Kolmas ja neljäs kerros muodostavat oman vyöhykkeensä. Ikkunat ovat suorakulmaisia ja julkisivun keskiosaa on korostettu pilastereilla. Niitä erottaa viidennestä kerroksesta vaakalista. Neljännen ja viidennen kerroksen rajalla on julkisivun keskiosassa ikkunoiden välissä rapattuja pilastereiden kapiteeleja, joiden keskellä on kilpimäinen osa. Kuudes kerros on sisäänvedetty ja jää kokonaisuudessaan voimakkaasti ulos työntyvän hammastetun kattolistan yläpuolelle. Kuudennen kerroksen ikkunat ovat matalia. Keskimmäisiä ikkunoita on korostettu niiden yläpuolelle sijoittuvilla rapatuilla kaarevilla otsapinnoilla.

Unioninkadun puoleista julkisivua komistaa kaksi erkkerilinjaa sen sivuilla. Se jakautuu niin ikään neljään vaakasuuntaiseen vyöhykkeeseen. Kaksi alinta kerrosta ja maantasokerroksen käsittävää vyöhykettä leimaavat suuret ikkunapinnat ja graniittikoristeet ikkunoiden välissä katutasossa. Katutaso on täyskorkeaa tilaa. Toi-

---

10 Brunila 1913, 1-3.

sen kerroksen keskiosan suuret ikkunat ovat kaarevia ja ne muodostavat arkadiiheen. Reunimmaisat ikkunat ovat suorakulmaisia ja niitä on korostettu pilastereilla. Toiseksi reunimmaisten ikkunoiden kohdalta nousee kahden kerroksen korkuinen erkkeri, jonka kruunaavat avoparvekkeet neljännessä kerroksessa. Toisen ja kolmannen kerroksen välissä on porrastettu lista. Kolmas ja neljäs kerros muodostavat oman vyöhykkeensä. Ikkunat ovat suorakulmaisia. Niitä erottaa viidennestä kerroksesta vaakalista. Kuudes kerros on sisäänvedetty ja jää kokonaisuudessaan voimakkaasti ulos työntyvän hammastetun kattolistan yläpuolelle. Kuudennen kerroksen ikkunat ovat matalia.

Rakennuksen kulmaa on krostettu kerroksiin kolme, neljä ja viisi sijoittuvilla kaarevilla parvekkeilla. Karniisi on kulman kohdalla sisennetty.

Lindgrenin laveerauksessa 1911 rapattu julkisivu on keltainen ja rappauskoristeet ovat valkoisia. Viides kerros on siinä hieman tummemman värinen kuin alemmat kerrokset. Konservattori Pentti Pietarilan lausunnon mukaan E-portaan sisäänkäynnin pielet ulkopuolelta ovat olleet ruskehtavaa, kiiltävää kipsimassamarmoria.¹¹

11 Pentti Pietarilan lausunto 24.9.1980.

Eteläesplanadi 4.
Julkaistu Rakennustaito-
lehdessä 1912. PA Ilonen
yksit. arkisto.

Armas Lindgren piirsi paljon luonnoksia. Eteläesplanadi 4:n julkisivun jäsentely ja ornamentiikka kokivat monia muutoksia luonnosvaiheissa. Julkisivu Eteläesplanadille. Armas Lindgren, 1911. HKM.

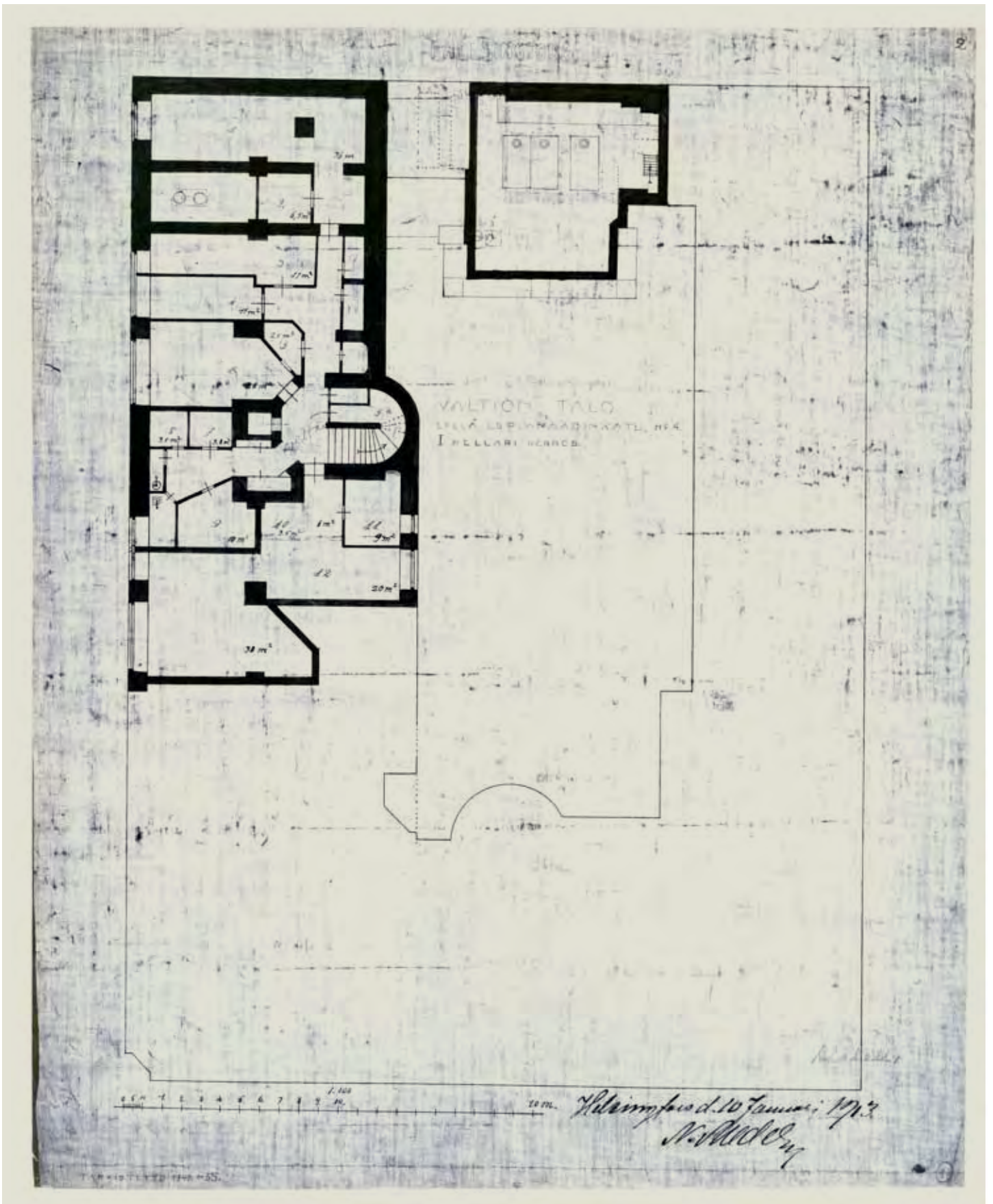
Korkea katto oli alun perin katettu vihreillä lasitetuilla kattotiilillä. Pihapuolen katto on ollut todennäköisesti pellitetty alunperinkin. Piharakennuksen näyttelytilojen kattoikkuna oli huikea konstruktio. Katto muutettiin peltikatoksi 1968.

Unioninkadun puoleinen maantasokerros vastaa piharakennuksen ja Eteläesplanadin varren siiven kellarikerrosta. Piha katettiin kannella. Pihalle on käynti Eteläesplanadin puolelta. Virastokerrosten ylempien kerrosten pohjaratkaisu perustuu keskikäytävään, jonka varrella on virastohuoneita. Maantasokerroksen myymälät, viidennen kerroksen edustusasunto ja piharakennusten museo- ja näyttelytilat poikkesivat keskikäytävämallista. Länsisiiven ja piharakennuksen, jotka ovat 1870-luvulta, välipohjat ovat eri tasossa kuin 1913 valmistuneessa rakennuksessa paitsi nykyisen C-portaan pohjoispuolella.

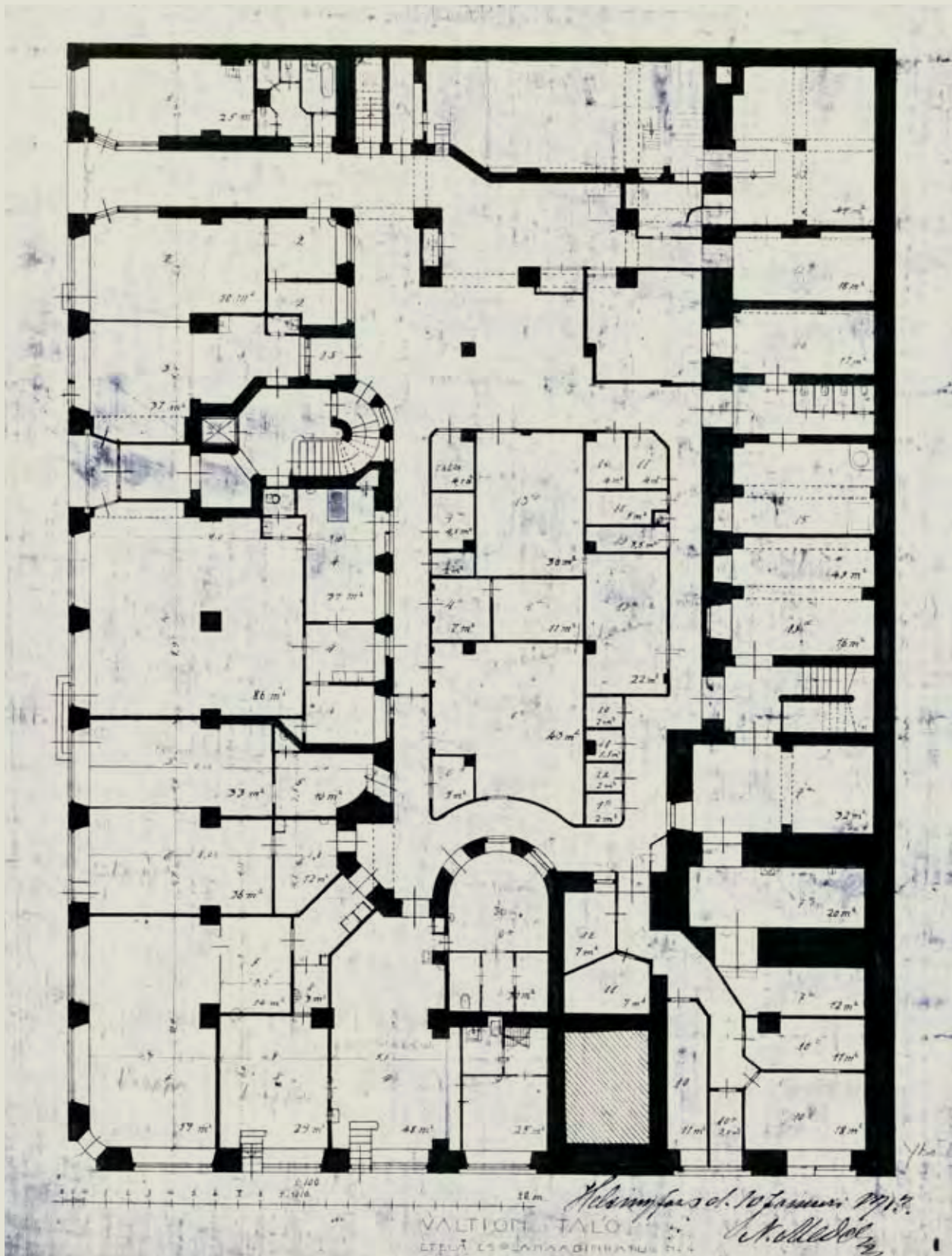
Seuraavilla aukeamilla on asetettu rinnakkain Armas Lindgrenin 1910 ja Nikolai Mederin 1913 laatimat pohjapiirrokset, jotta jälkimmäisen suunnitelmaan tekemiä muutoksia on mahdollista tarkastella kerroksittain.

Keskeisiä sisätiloja ovat D- ja E-portaat, viidennen kerroksen edustustilat ja piharakennuksen kolmannen kerroksen ateljeemainen tila. Edustusasunnossa sali ja aula on liitetty toisiinsa kanneloitujen joonialaisten pylväiden kehystämän aukon välityksellä. Muidenkin kerrosten Unioninkadun ja Esplanadin kulmahuoneet ovat talon edustavimpia toimistohuoneita. Porrashuoneet ovat poikkeuksellisen koristeelliset. Historiallisesti merkittäviä tiloja ovat myös piharakennuksen kellariin sijoittuvat kaariholvatut vanhat tallit.

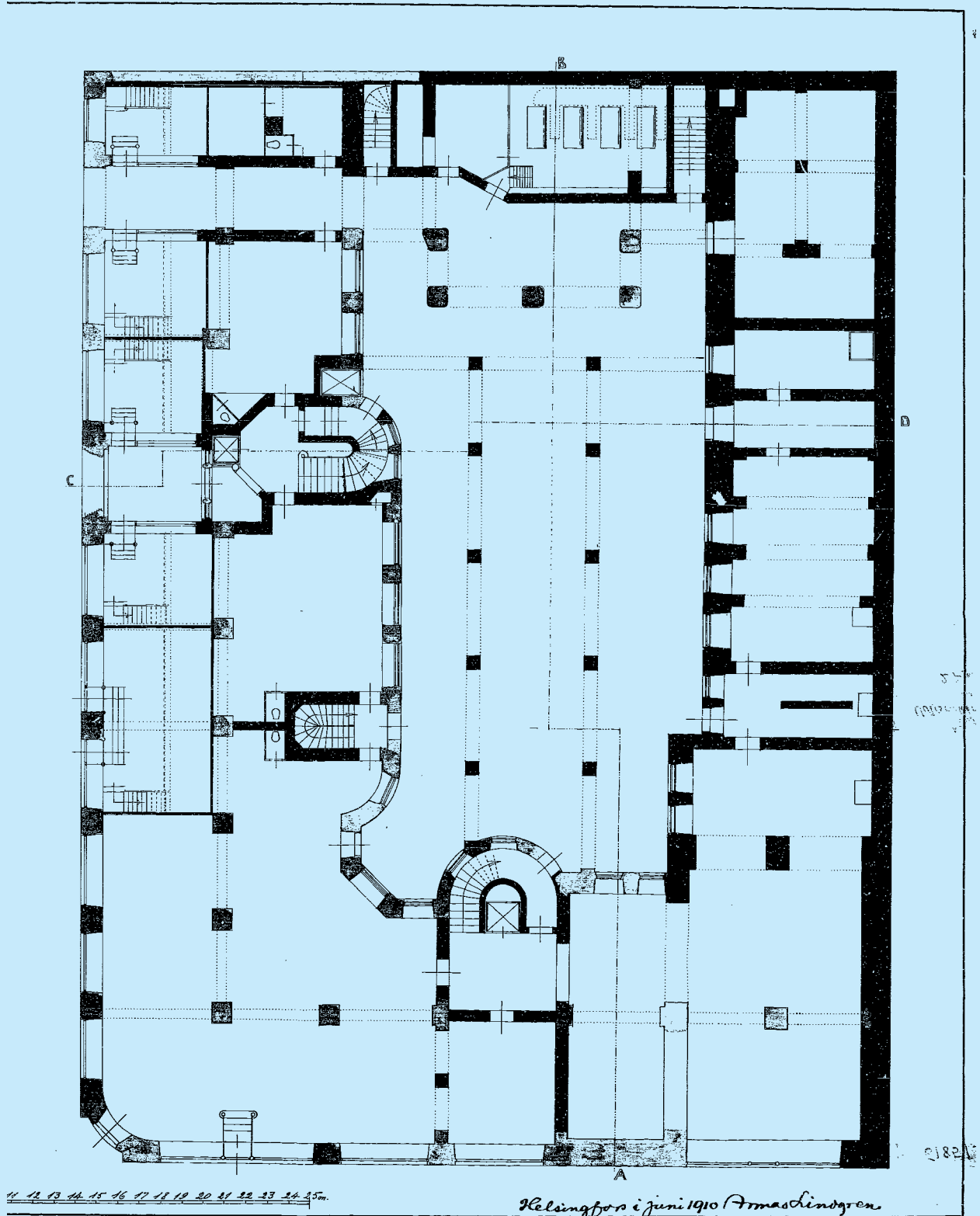
Pohjapiirros, alempi kellarikerros.
 Nikolai Meder, 1913. KA.

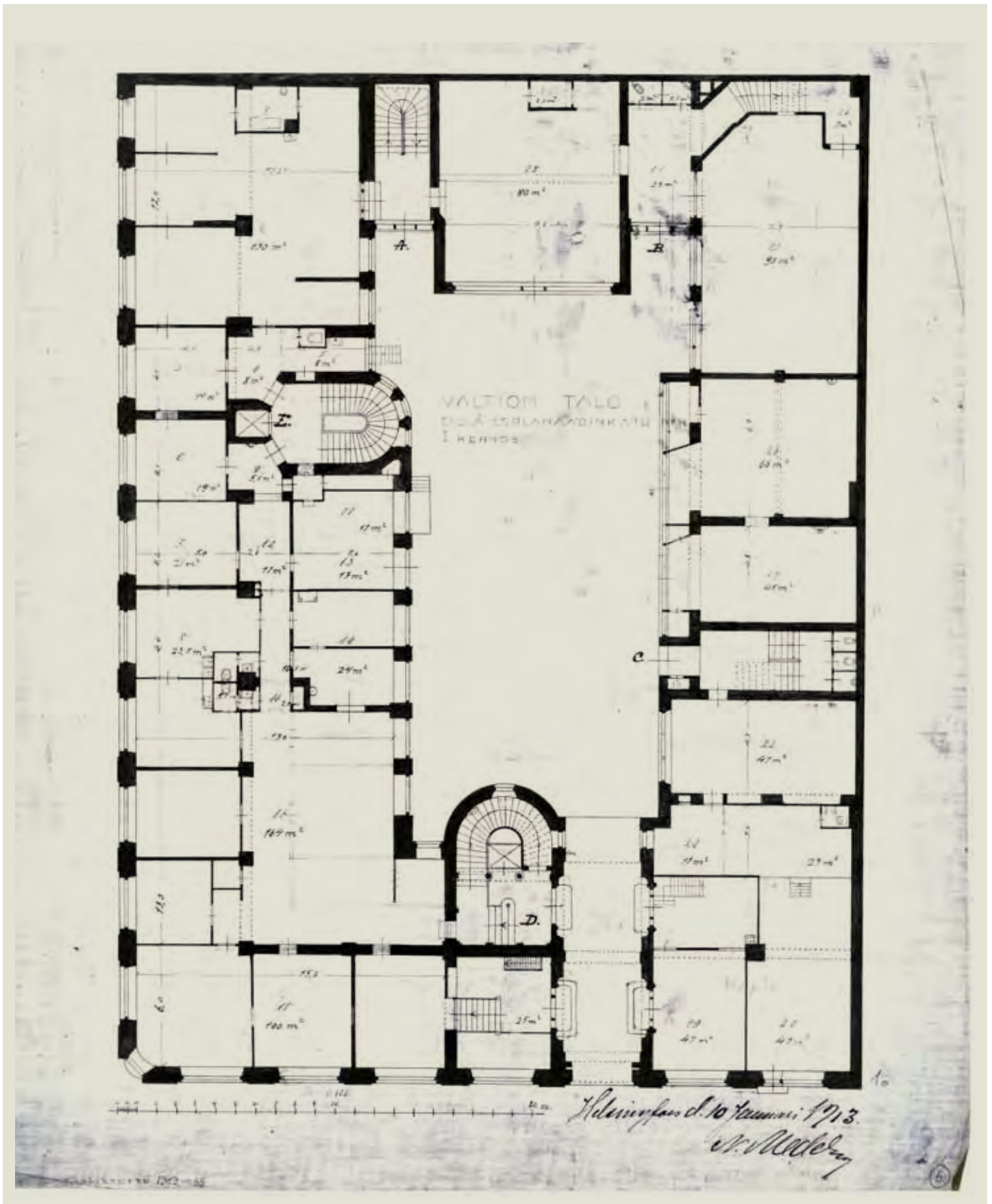
Tämä ylempi kellari on Unioninkadun tasossa. Uuden rakenteellisen järjestelmän erottaa tasajoin sijoitetuista betonipylväistä. Länsisiivessä osa seinärakenteista on 1870-luvulta.

Pohjapiirros, ylempi kellarikerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

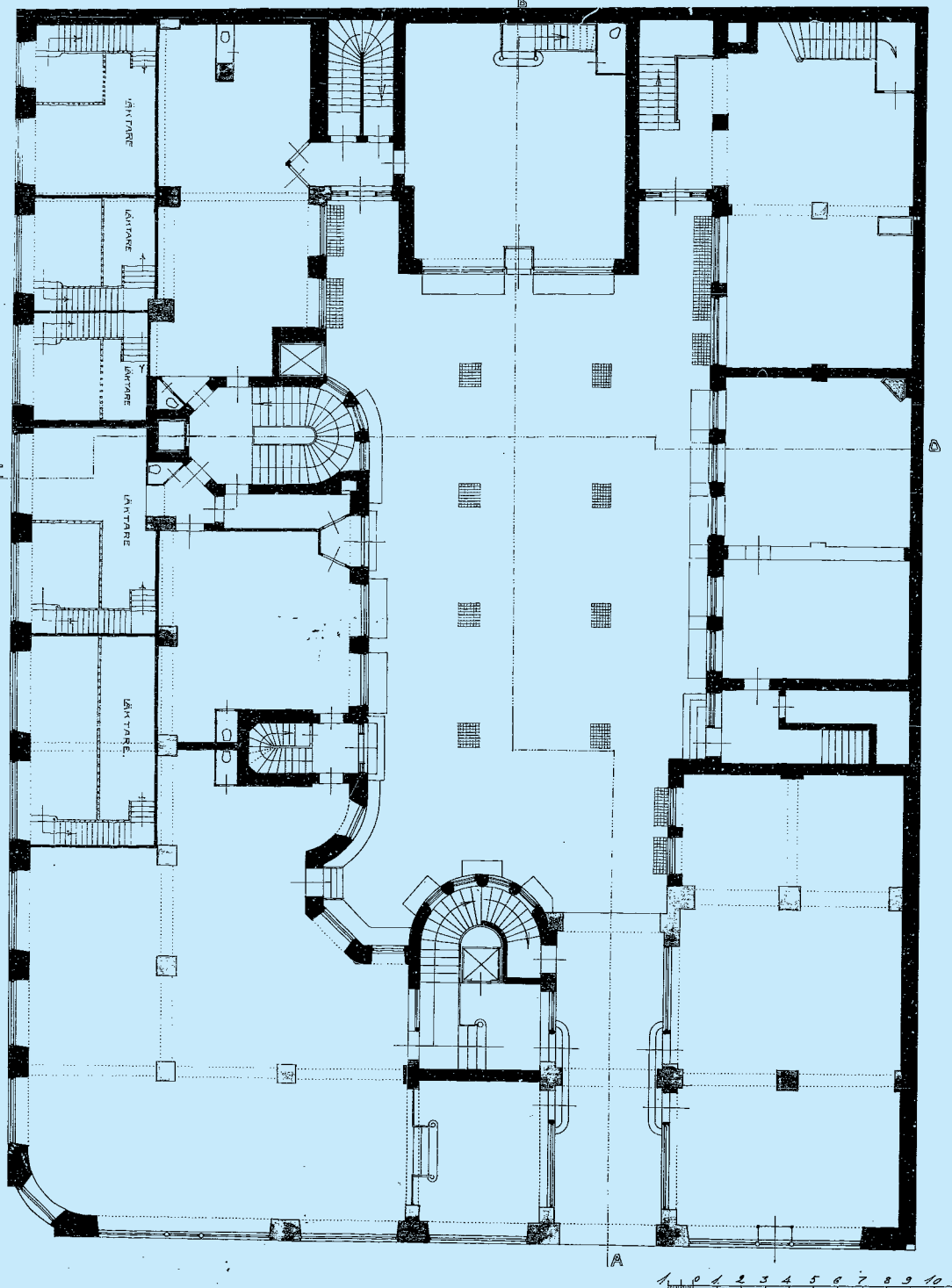
Pohjapiirros, ylempi kellarikerros.
Rakennuslupa 14.7.1910.
Armas Lindgren. KA.

Liiketilat toteutuivat yksikerroksisina ja ensimmäisessä kerroksessa oli toimistohuoneita.
Pohjapiirros, 1. kerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

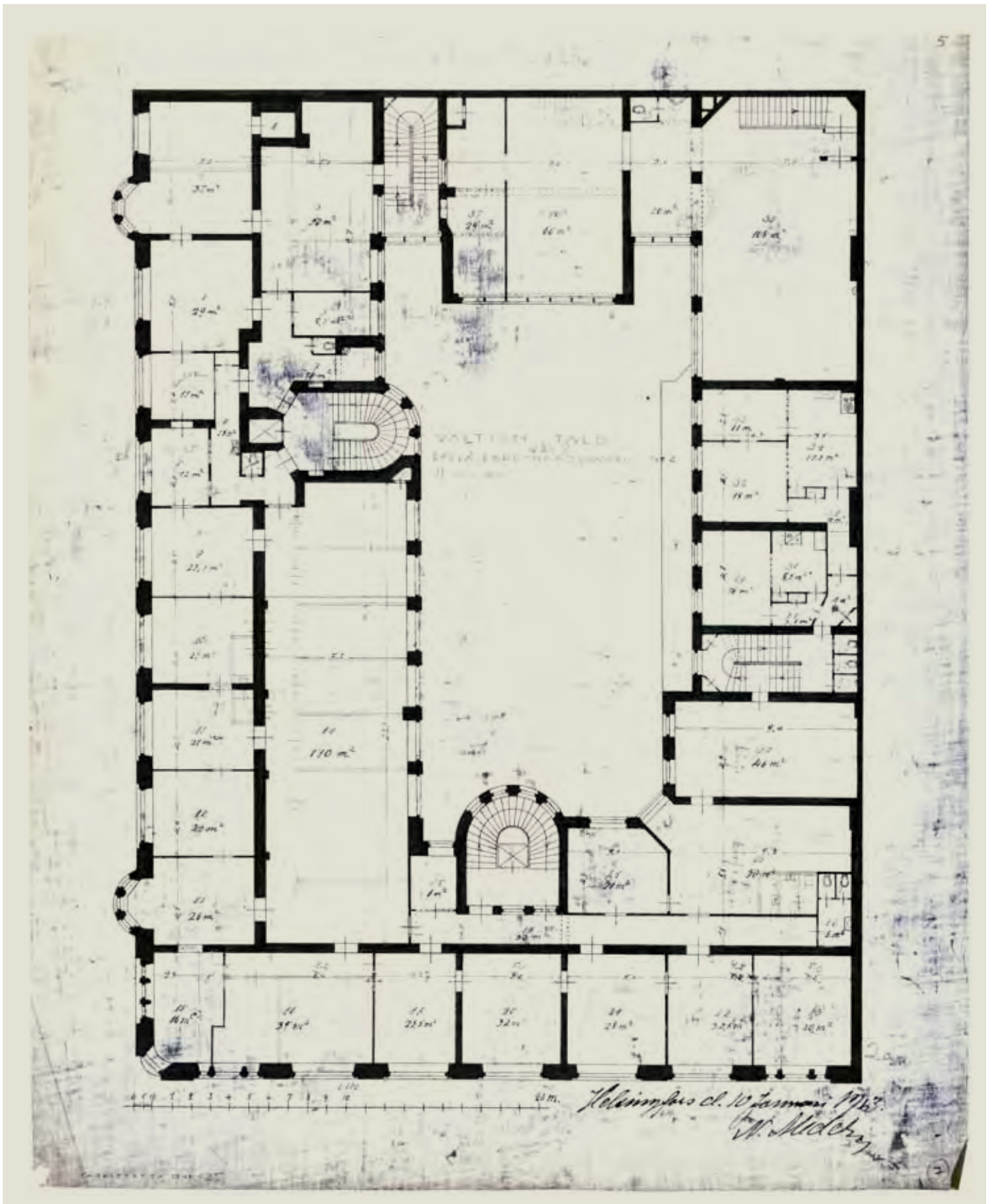

RITNING TILL BYGGNADSFÖRÄNDRING OCH NYBYGGNAD Å TOMTEN
N°2 VID S. ESPLANADGATAN I KV. N°47 AF HELSINGFORS STAD.

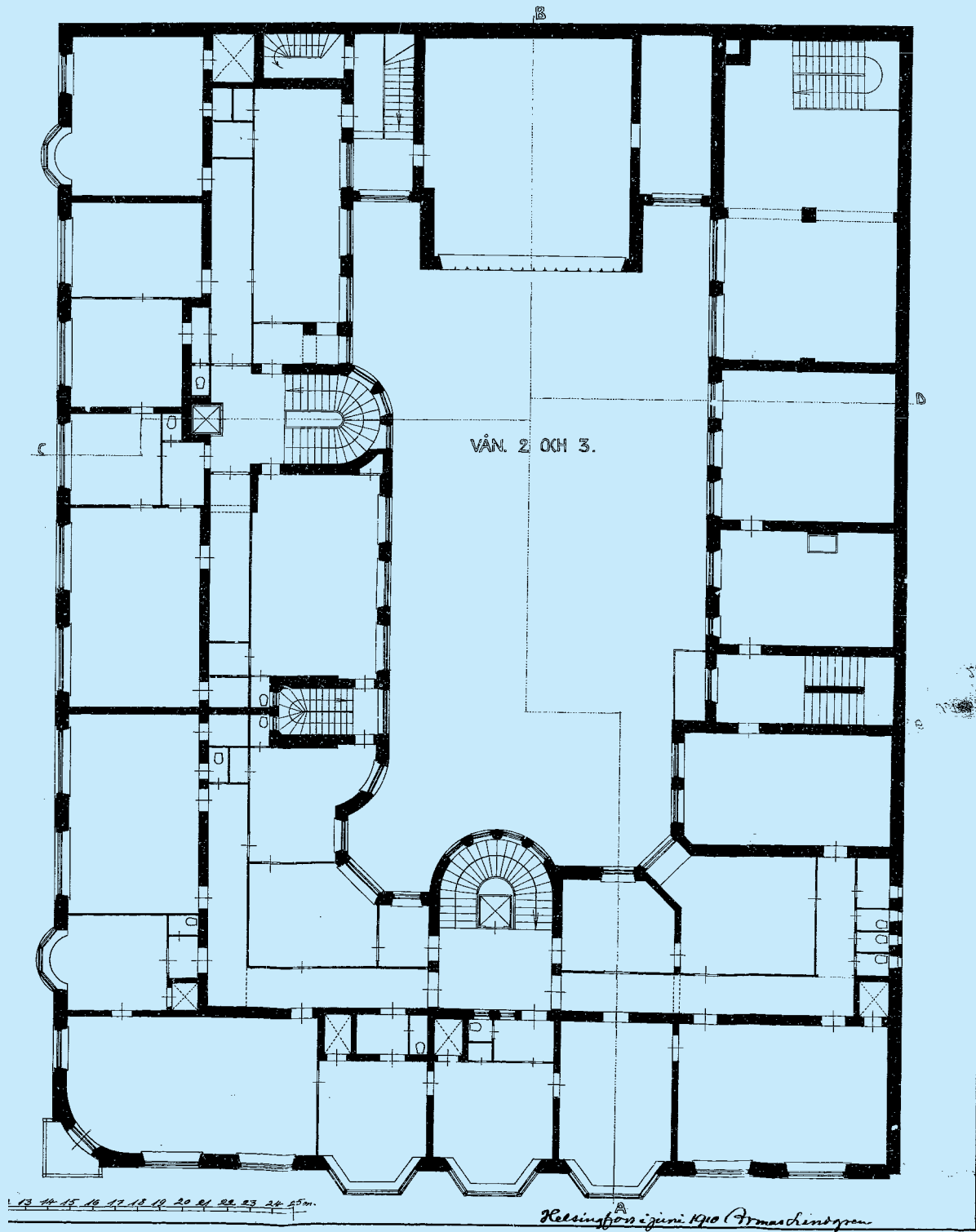

Armas Lindgren suunnitteli Unioninkadun varteen kaksi kerrosta korkeita, parvellisia liiketiloja.

Pohjapiirros, 1. kerros. Rakennuslupa 14.7.1910. Armas Lindgren. RakVV.

Unioninkadun puoleisessa siivessä oli iso sali. Pihasiivessä oli muun muassa kaksi pienasuntoa.
Pohjapiirros, 2. kerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

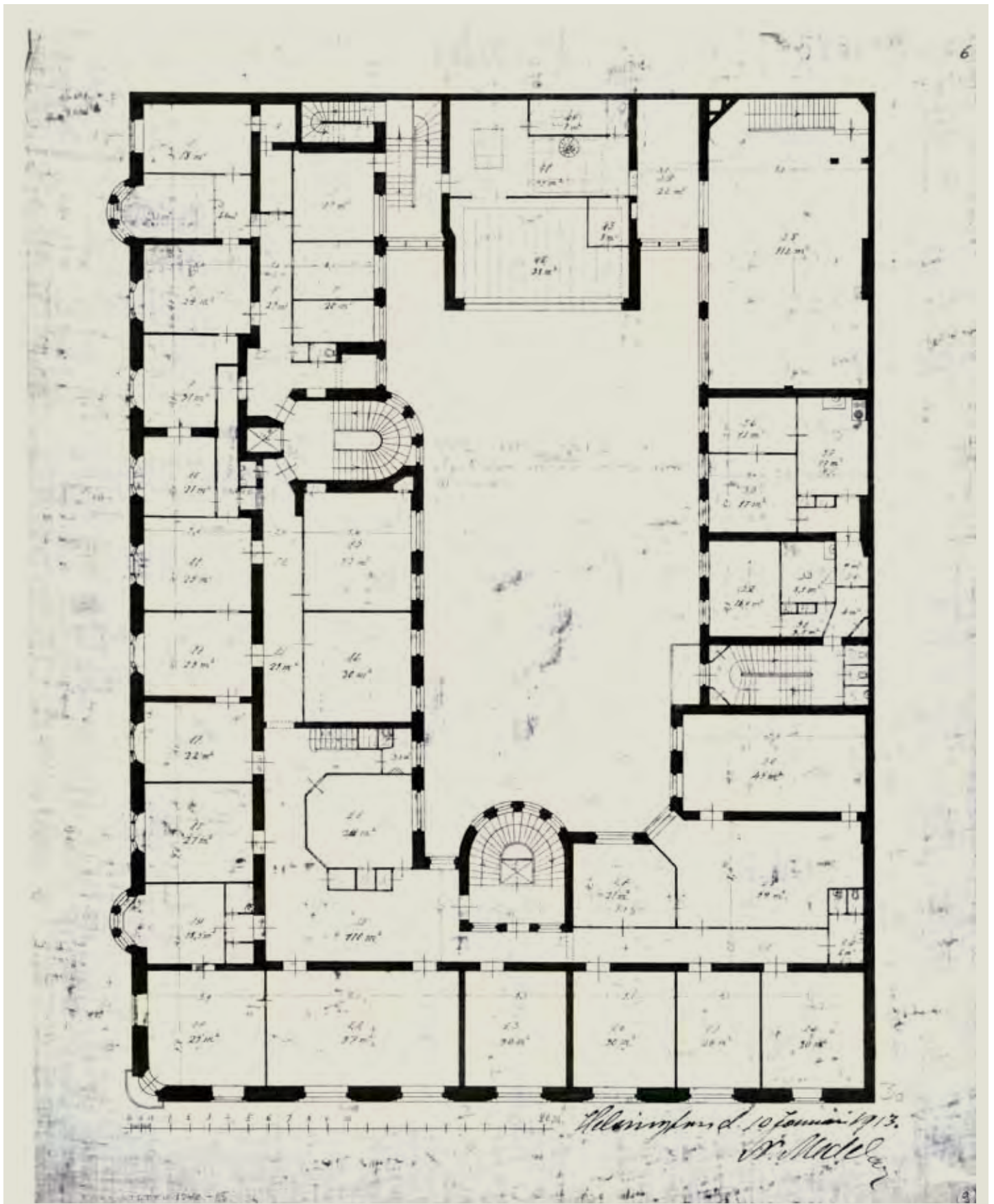
Lindgrenin suunnittelemat erkkerit jäivät pois toteutuksesta.

Pohjapiirros, 2. ja 3. kerros

Rakennuslupa 14.7.1910. Armas Lindgren. RakVV.

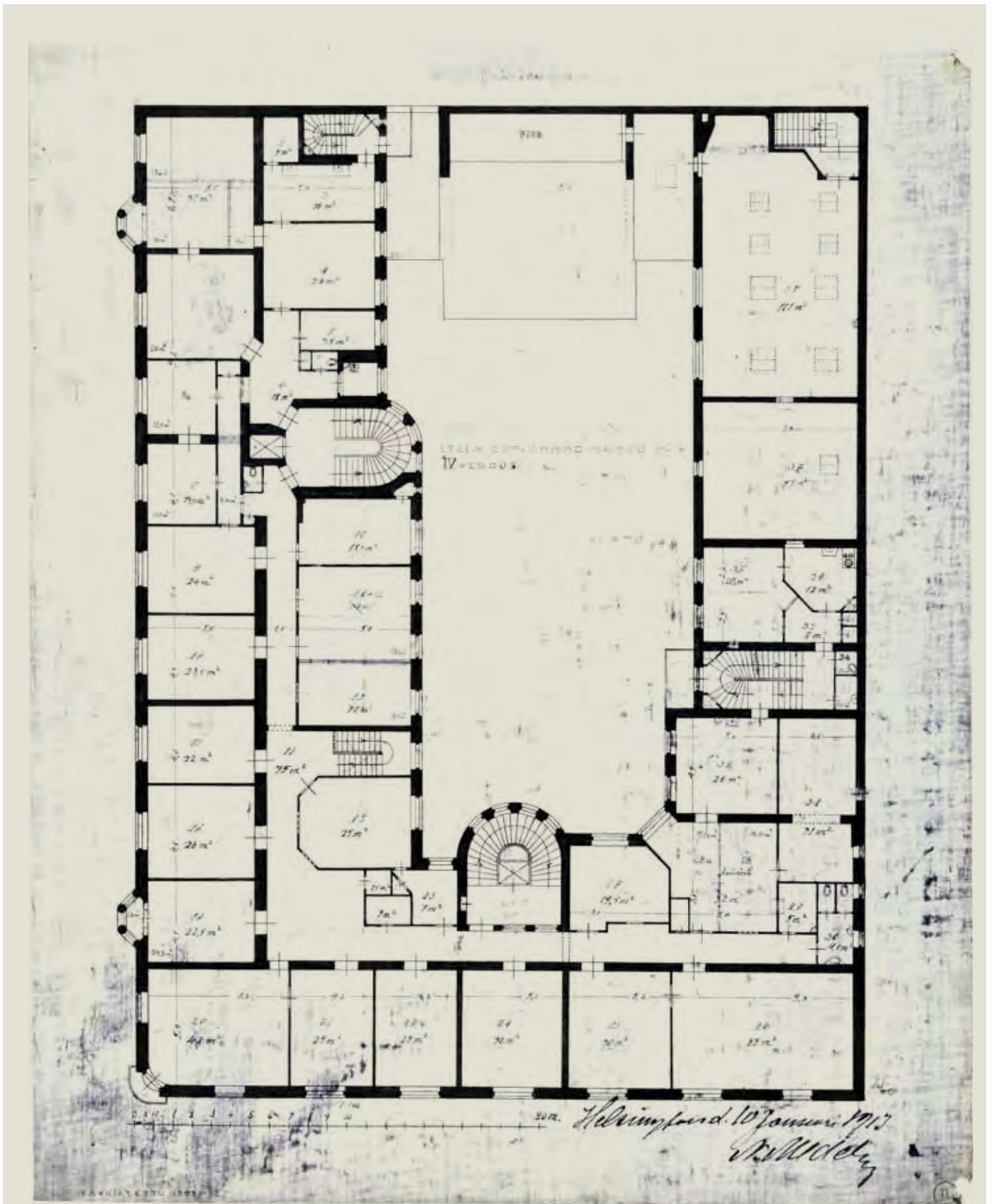

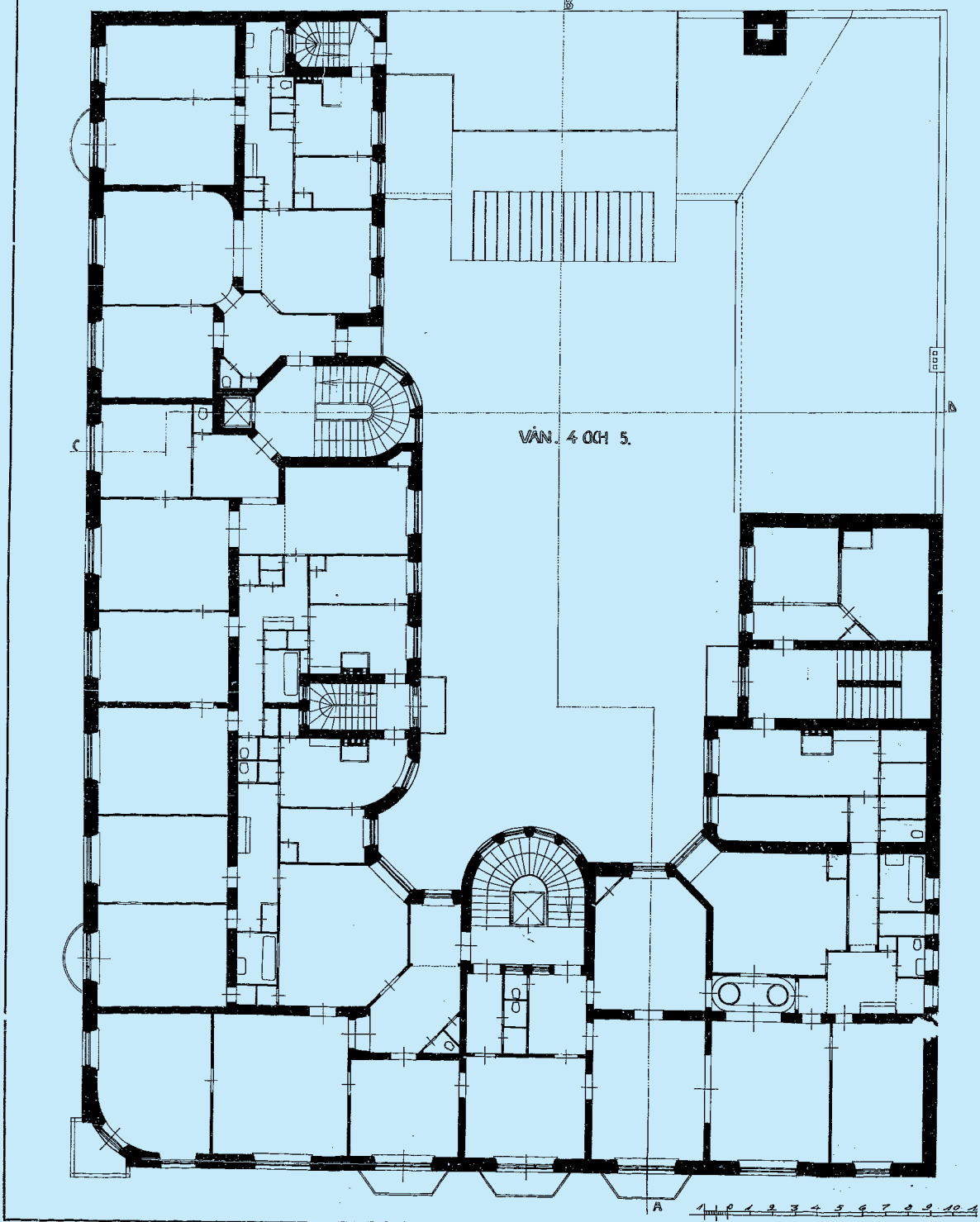
Toimisto-osassa kolmannesta neljanteen kerrokseen johti porras, joka on purettu 1984. Läntisessä pihasiivessä oli muun muassa kaksi pienasuntoa.
 Pohjapiirros, 3. kerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

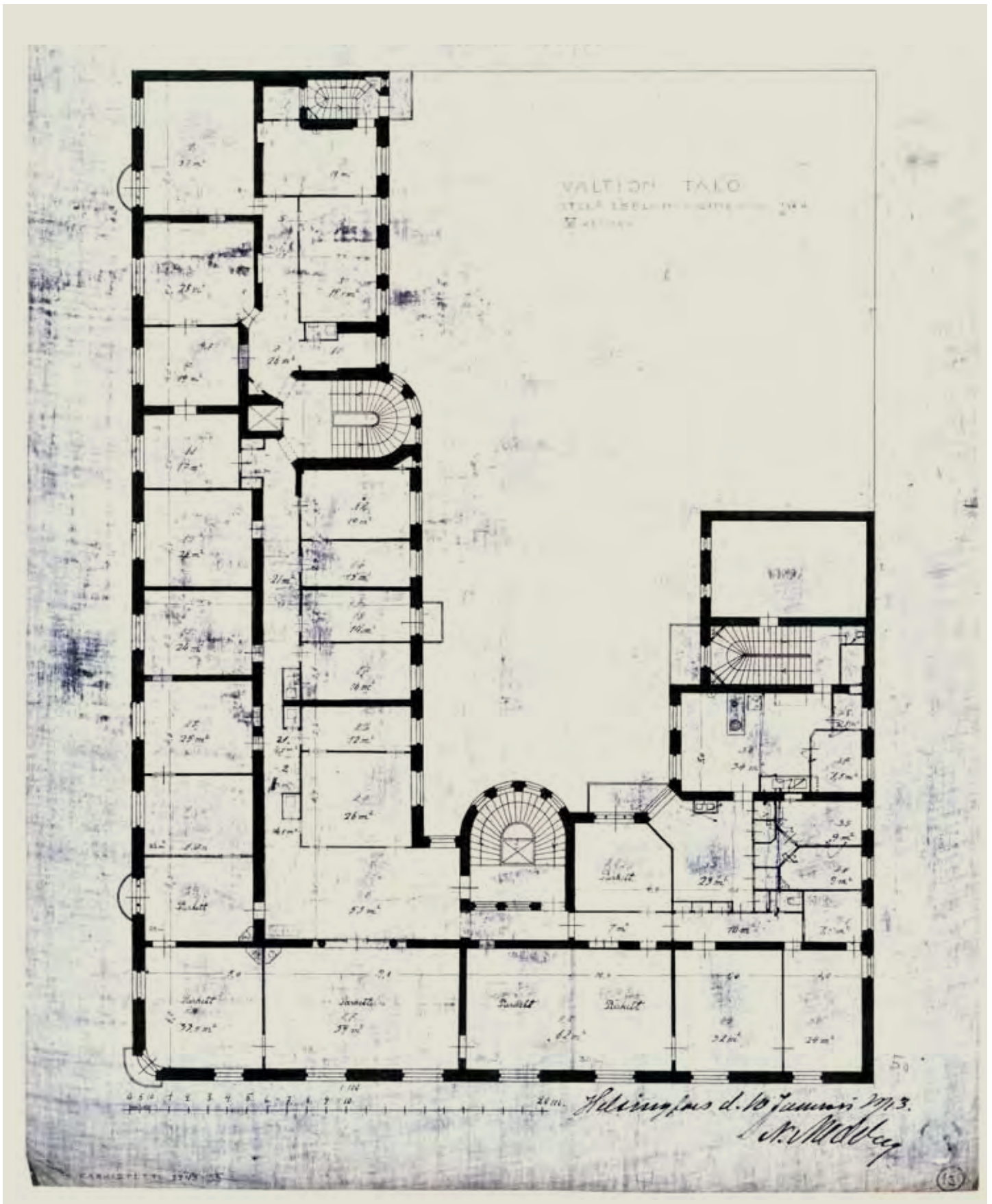

Läntisessä pihasiivessä oli yksi asunto. Siiven työsaleissa oli mahdollisesti kattoikkunat tai kattoluukut. Unioninkadun siiven eteläpäässä oli mahdollisesti asunto, koska siellä ei ole keskeiskäytävää. Toisaalta keittiö-, wc- ja kylpyhuonetoja ei ole merkitty kuten pihasiivessä. Pohjapiirros, 4. kerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

RITNING TILL BYGGNADSFÖRÄNDRING OCH NYBYGGNAD Å TOMTEN
N°2 VID S. ESPLANADGATAN I KV. N° 47 AF HELSINGFORS STAD.

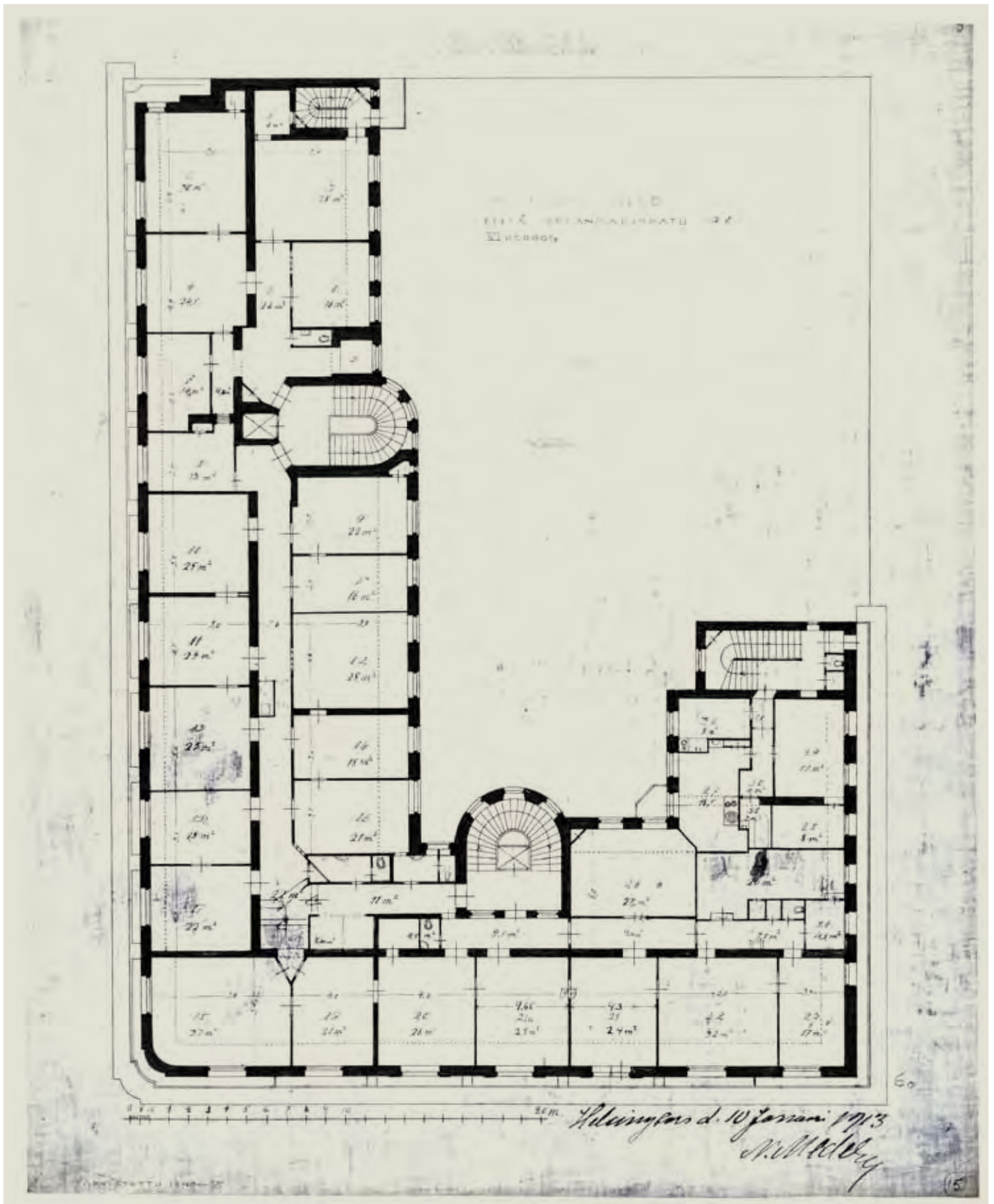
Lindgren suunnitteli suuria asuntoja kadun varteen.
Kaikissa asunnoissa oli erillinen keittiönporras.
Pohjapiirros, 4. ja 5. kerros. Rakennuslupa 14.7.1910.
Armas Lindgren 1911. RakVV.

Viidennen kerroksen sijoittui suuri edustushuoneisto 1928. Mederin pohjapiirroksessa Esplanadin varrella oli kaksi suurta salia. Pohjapiirroksiin ei ole merkitty kylpyhuoneita ja muutenkin pohjaratkaisu vaikuttaa viraston tar-

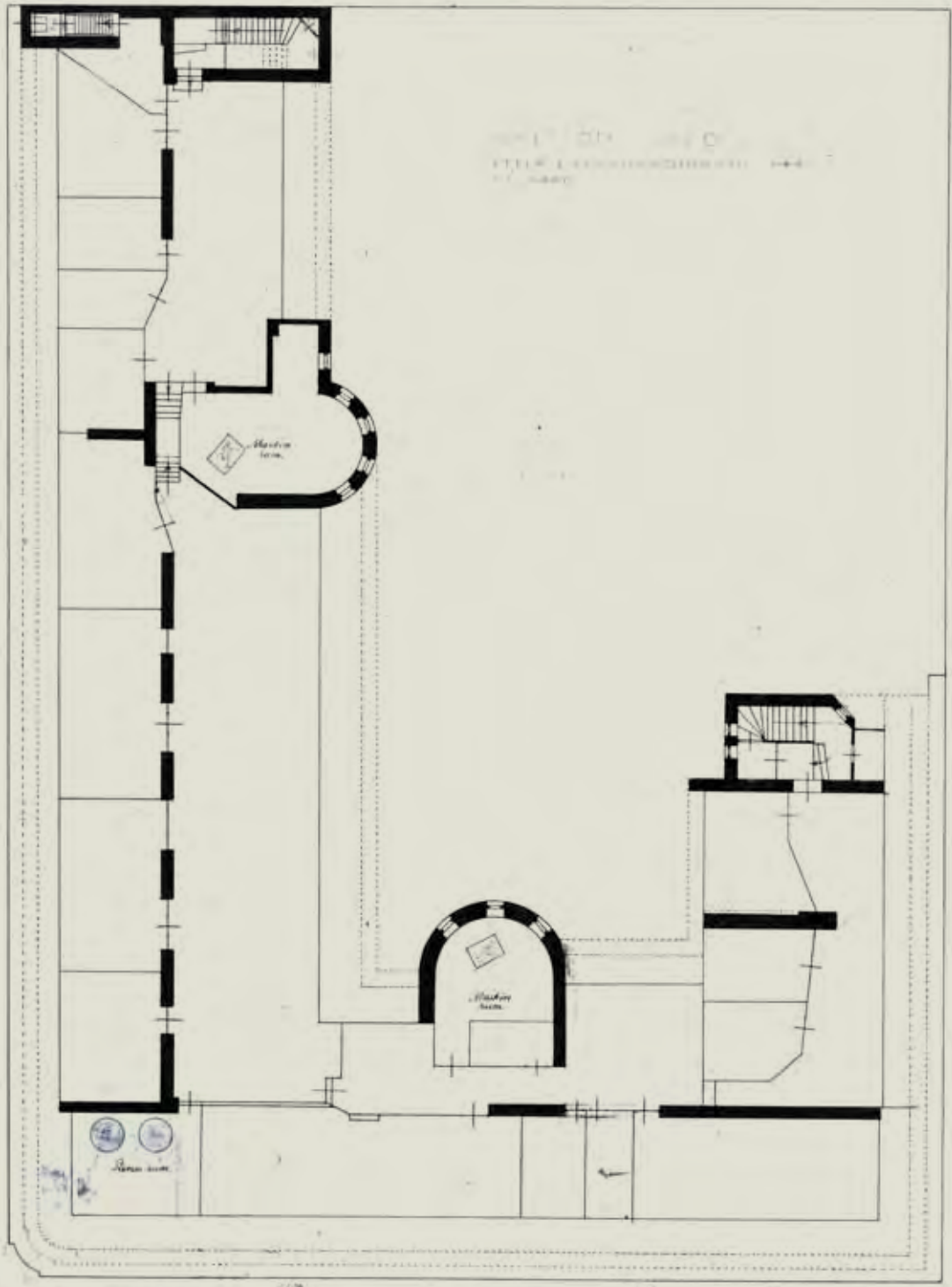
peita vastaavalla. Huoneistossa oli kuitenkin keittiö ja sen yhteydessä kaksi yhdeksän neliön huonetta, jotka voi sijaintinsa ja muotonsa perusteella tulkita palvelijahuoneiksi. Pohjapiirros, 5. kerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

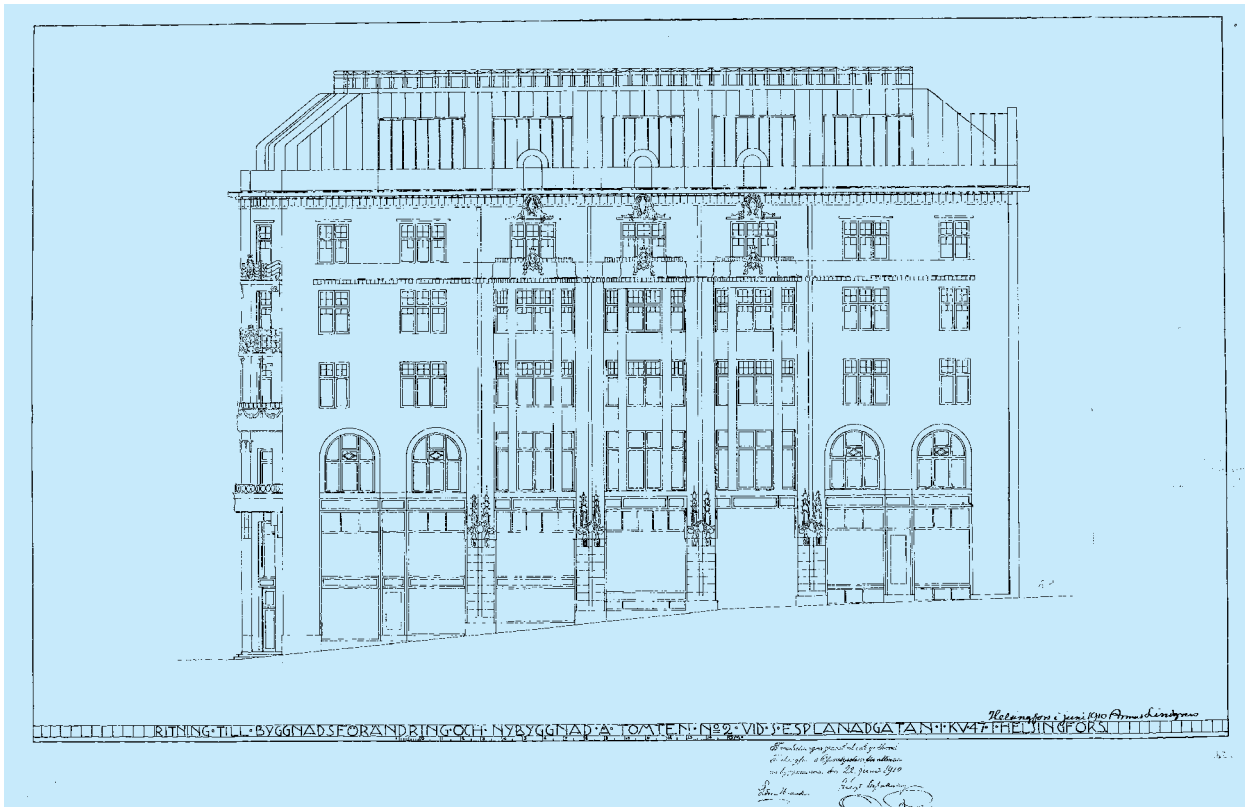

Kuudes kerros sisustettiin virastokäyttöön paitsi C-portaan vieressä oleva asunto. Mahdollisesti myös E-portaan eteläpuolella oli asunto.
Pohjapiirros, 6. kerros. Nikolai Meder, 1913. KA.

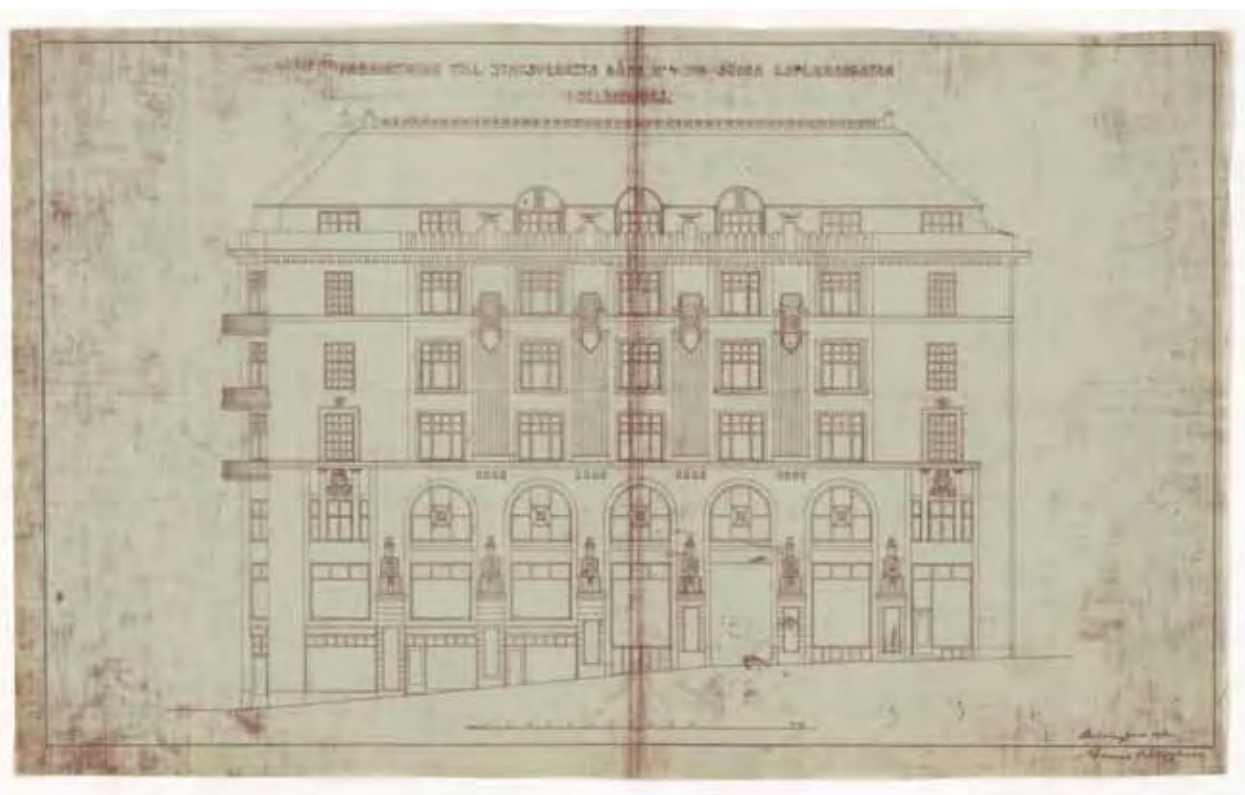

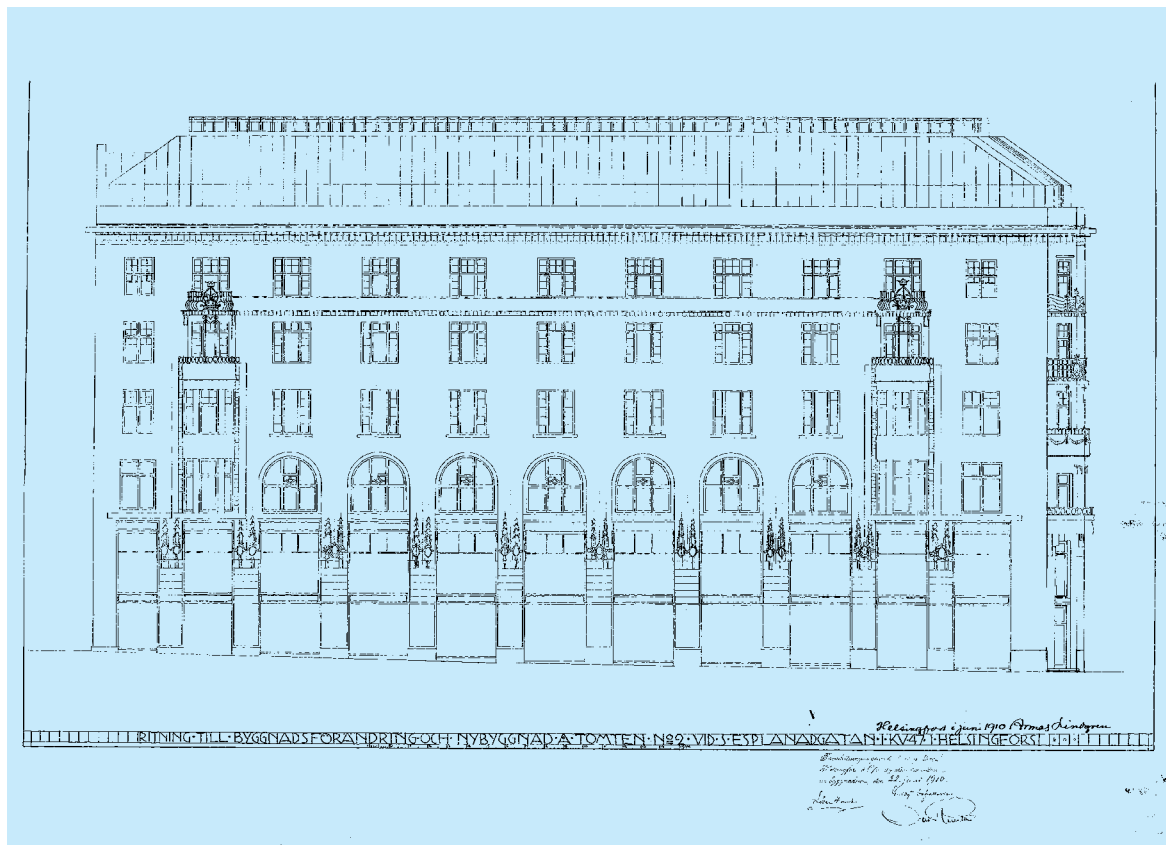
Ullakolle sijoitettiin vain varastoja ja teknistä tilaa.
 Pohjapiirros, ullakkokerros. Nikolai Meder, 1913.
 KA.

Päälukisivun keskiosaa on korostettu erkkereillä, pilasteilla ja parvekkeilla. Katolla on kattoikkunoita.
Julkisivu Eteläesplanadille. Armas Lindgren, 22.6.1910.
RakVV.

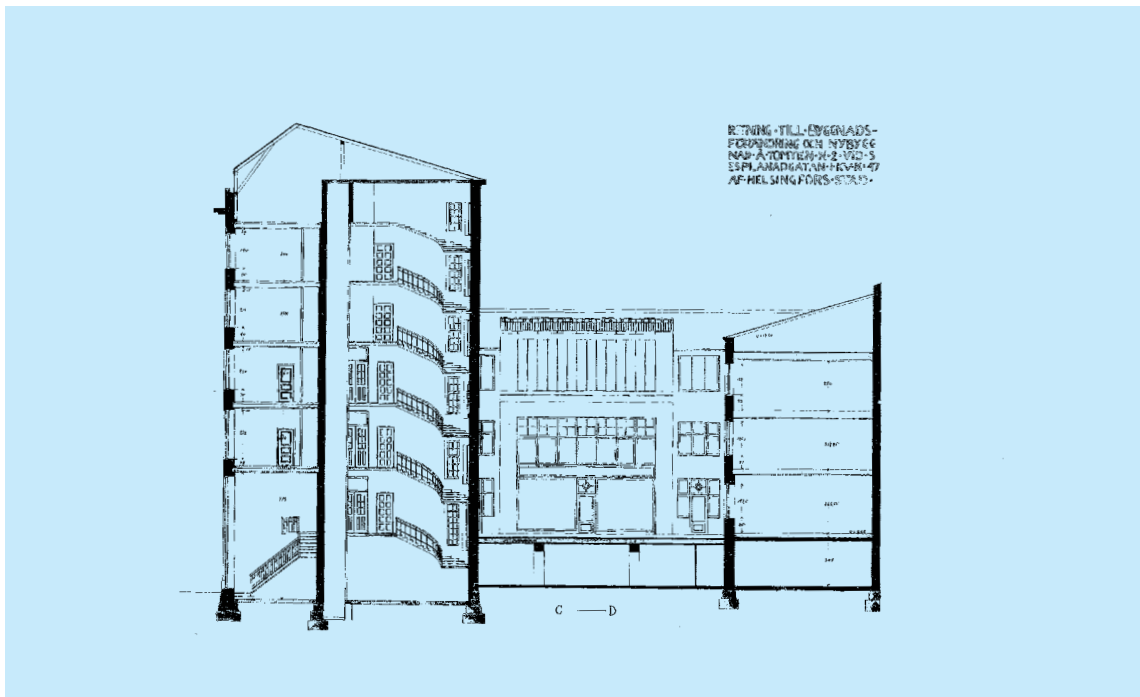
Erkkerit jäivät pois toteutuneesta julkisivuversiosta.
Julkisivu Eteläesplanadille. Armas Lindgren, 1912.
KA.

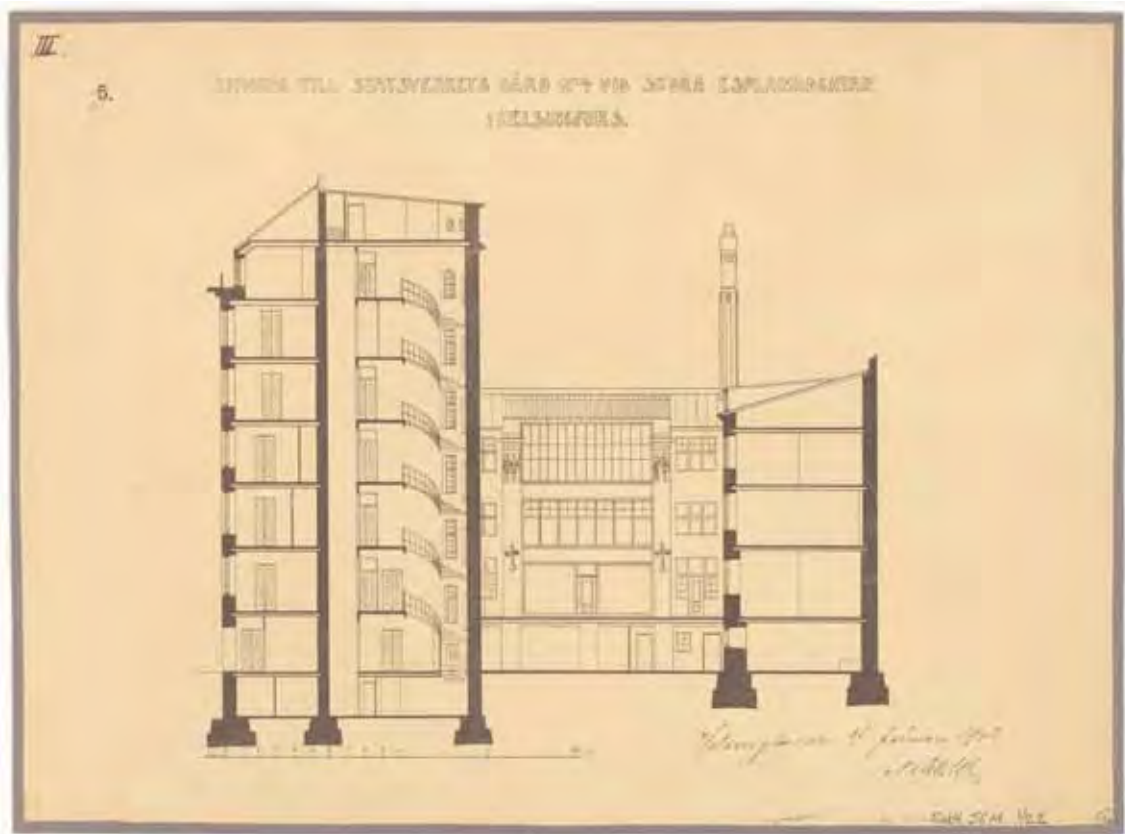
**Julkisivu Unioninkadulle.
Armas Lindgren, 22.6.1910.
RakVV.**

**Mederin vaikutuksesta ullakkokerros otettiin käyttöön ja sinne lisättiin ikkunoita. Julkisivun vaakasuuntainen rytmitys eri vyöhykkeisiin muuttui. Myös ikkunoiden puitejako muuttui.
Julkisivu Unioninkadulle. Nikolai Meder, 1913. KA.**

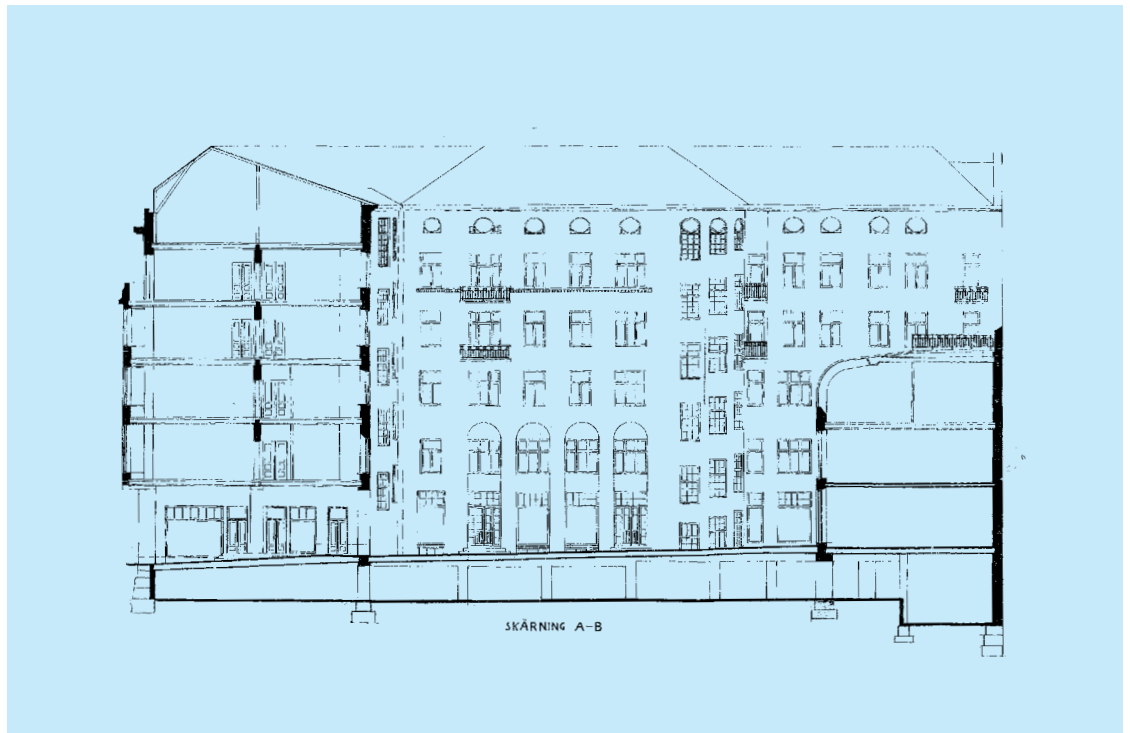
Unioninkadun puolelle oli suunniteltu parvikerroksellisia kauppoja.
Leikkaus A-B. Rakennuslupa 14.7.1910. Armas Lindgren.
RakVV.

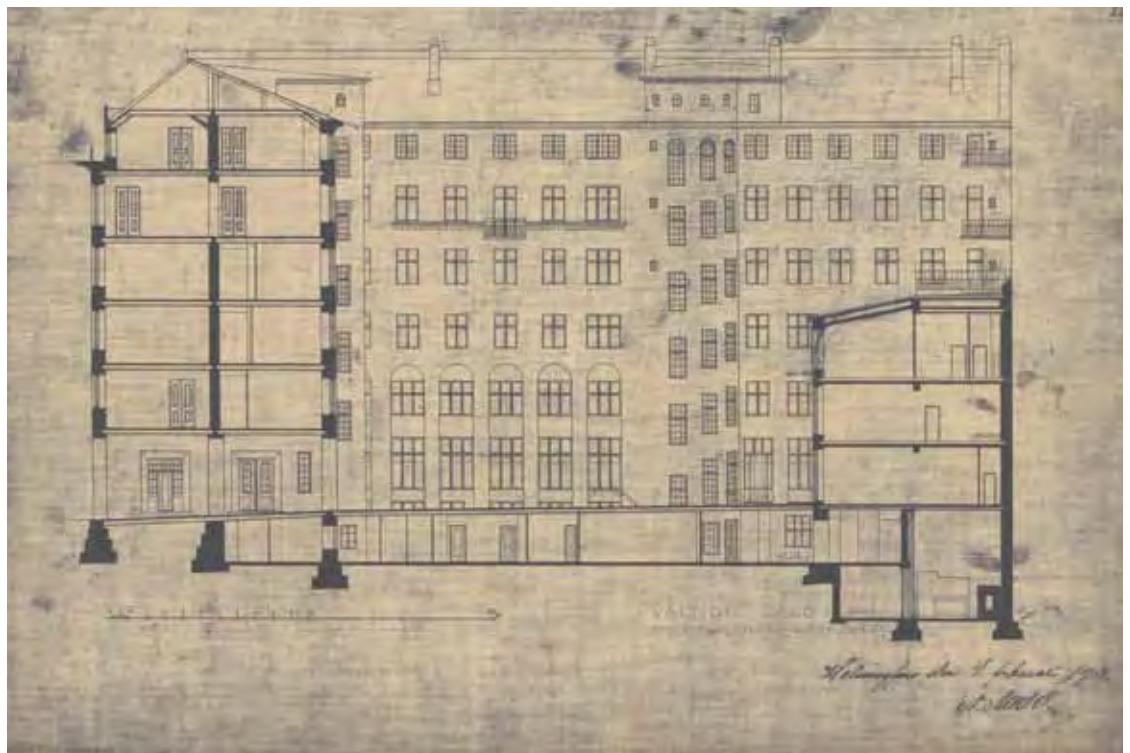
Pihajulkisivu ja leikkaus.
Nikolai Meder, 1913. KA.

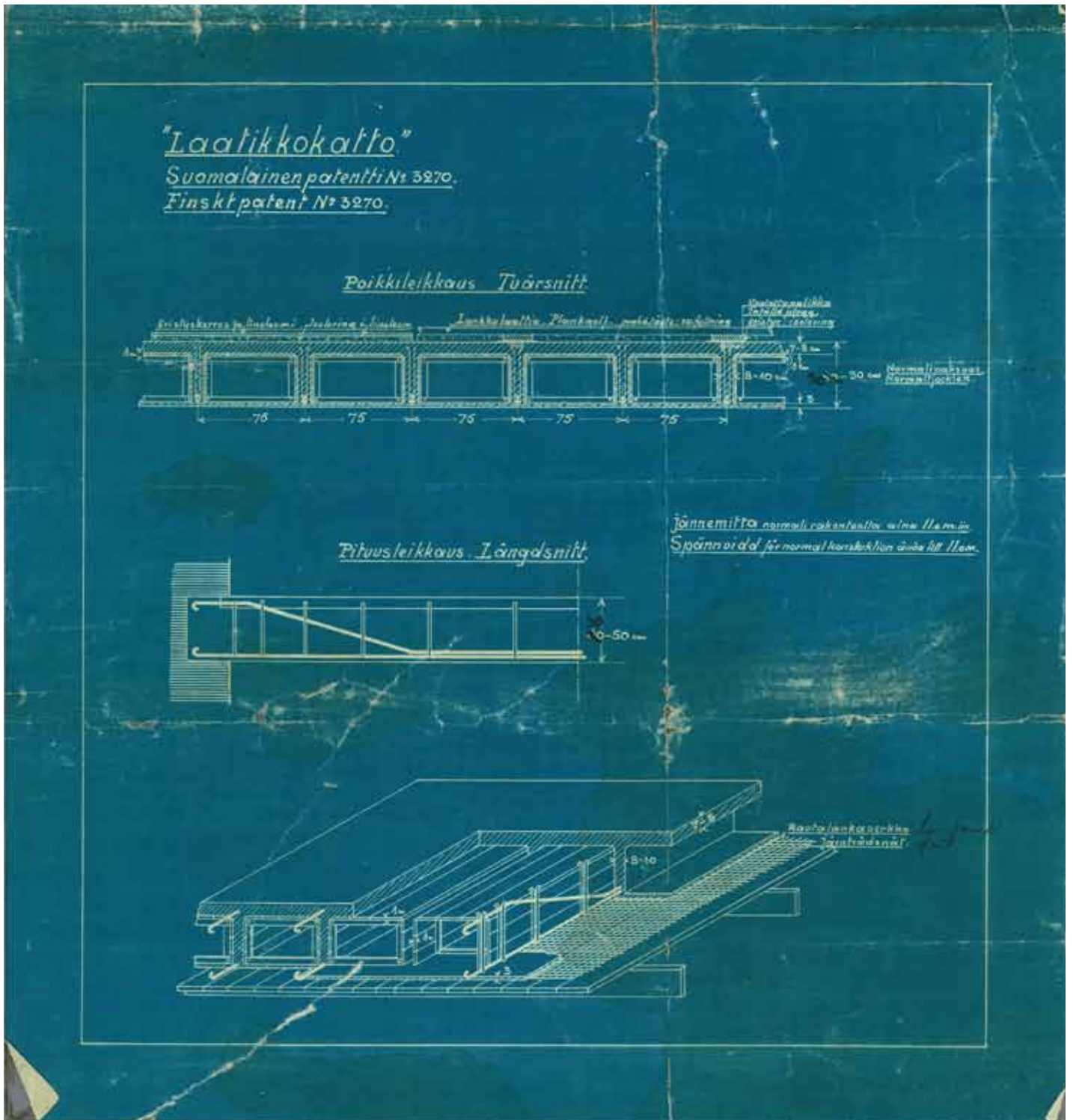

Leikkaus C-D.
Rakennuslupa 14.7.1910.
Armas Lindgren.
RakVV.

**Ikkunoiden muodot ja pui-
tejako muuttuivat. Portaat
D ja E työntyvät vesikaton
yläpuolelle.**
Pihajulkisivu ja leikkaus.
Nikolai Meder, 1913. KA.

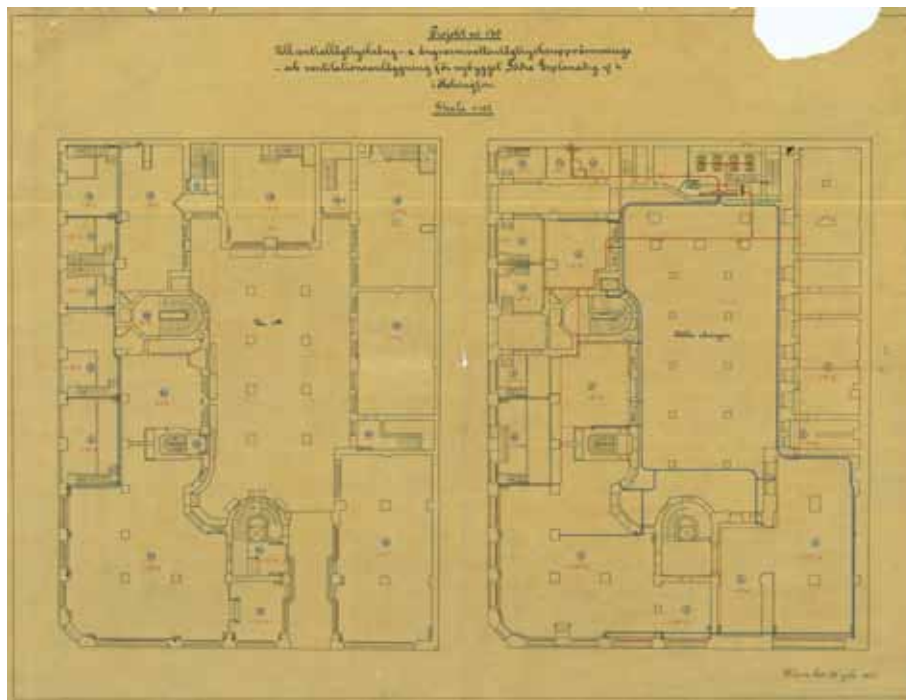
Rakenne

Rakennuksen tiilisten ulkoseinien lisäksi rakennusrungon keskellä on rungon pitkittäissuuntaisesti yksi kantava muuri. Kellarissa käytettiin betonipylväitä. Osa perustuksesta on 1800-luvulta.

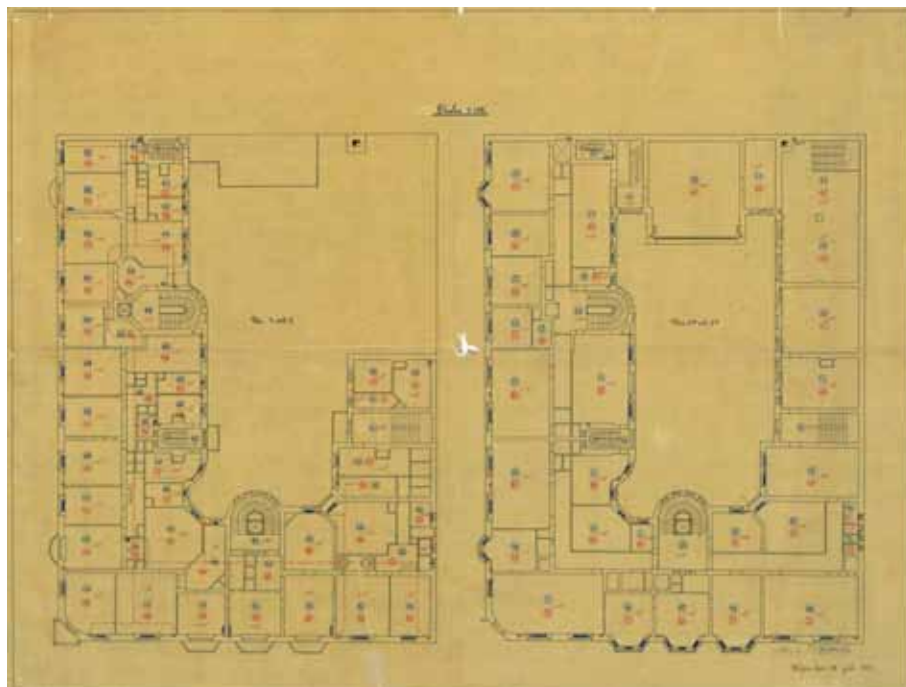
Välipohjat ovat teräsbetonisia laatikkokattoelementtejä. Osan 1800-luvun rakennuksen välipohjista purettiin 1913 ja rakennettiin uudelleen samaan tasoon kuin uudisrakennuksen välipohjat.

Eteläesplanadi 4:n välipohjat on tehty soveltaen laatikkokatto-patenttia.

Kattilahuone sijoittui näyttelyrakennuksen kellarisiin.
Robert Huberin yhtiön LVI-piirustus, 1910. SRM.

Talo lämmitettiin alun alkaen pattereilla ja siinä oli höyrykeskuslämmitysjärjestelmä. Robert Huberin yhtiön LVI-piirustus, 1910. SRM.

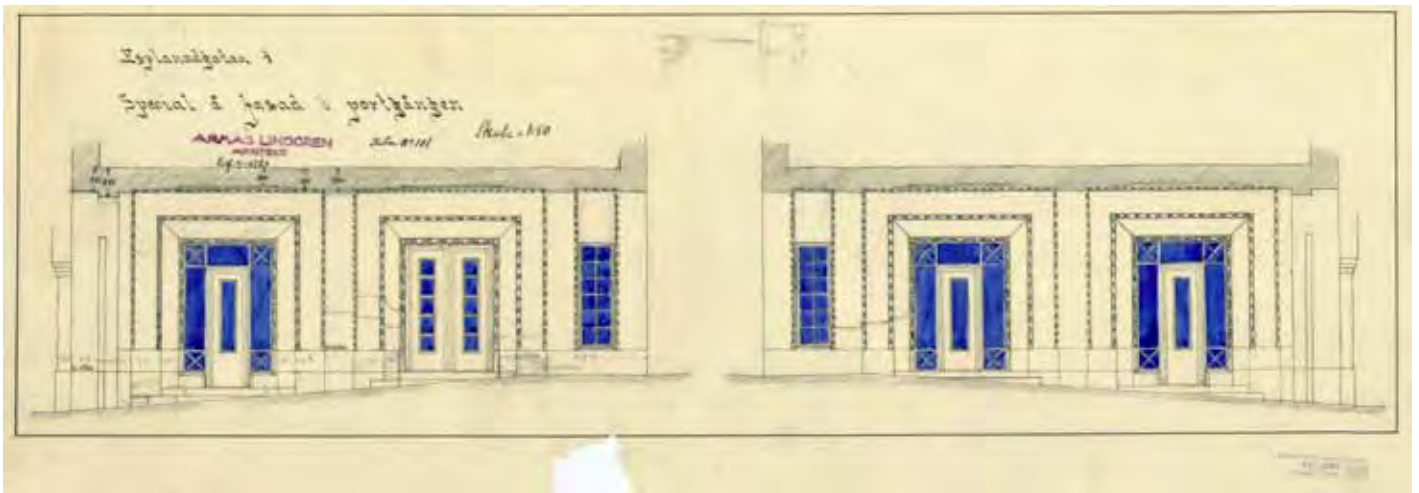

LVIS

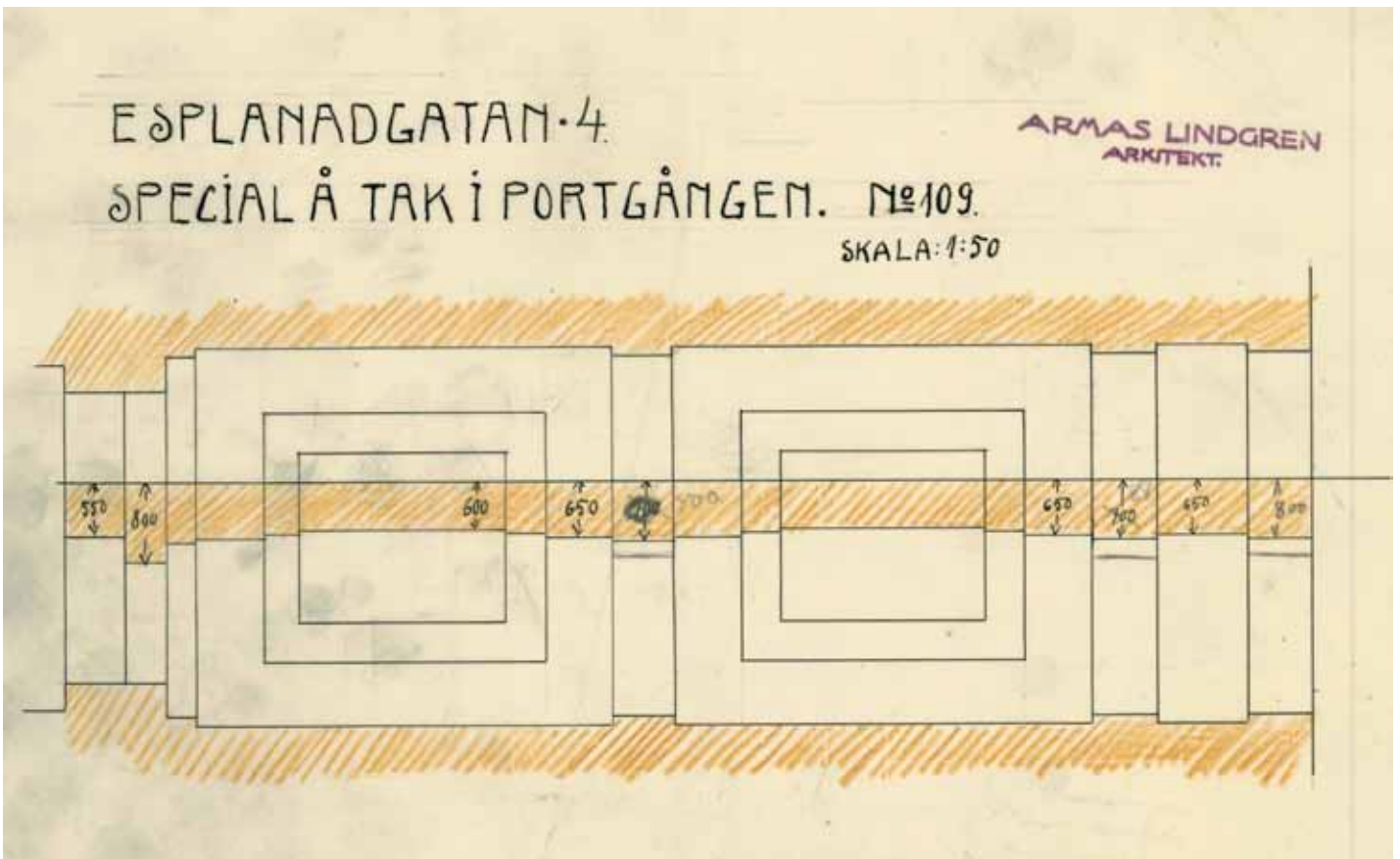
Robert Huberin vesijohtoliike laati LVI-suunnitelmat 1910. Rakennuksessa oli keskusmatalapainehöyry ja höyrylämmivesimatalapainelämmitys (centrallågtrycksång- & ångvarmvattenlågtrycksuppvärmning) sekä ilmastointijärjestelmä. Sisätilojen tavoitelämpötila oli mitoitettu huonekohtaisesti. Kaupoissa tavoitelämpö oli 15 astetta, porrashuoneissa 10 astetta ja asuintiloissa 18 astetta. Talossa ei ollut lainkaan tulisijoja, vaan pelkkiä pattereita. Kattilahuone sijaitsi näyttelyrakennuksen kellarissa ja katolla oli korkea piippu. Ilmastointi oli painovoimainen.

Rakennus on nykyisin liitetty kaukolämpöverkkoon ja siihen on asennettu koneellinen ilmanvaihto. Osa alkuperäisistä ripapattereista on säilynyt. Niistä mainittakoon erityisesti E-portaan maantasokerroksen porraskäytävän kohdalle asennettu kaareva patteri.

Leikkaukset porttikäytävän kohdalta.
Armas Lindgren 1910–13. SRM.

Porttikongin katto.
Armas Lindgren, 1910–13.
SRM.

Porttikäytävä

1810-luvulla Etholénin talon länsipäässä Eteläesplanadilla oli portti pihalle. 1850-luvulla rakennusta jatkettiin kaksikerroksisena ja porttikäytävä muodostui nykyiselle paikalleen. Vuonna 1913 porttikäytävässä oli lasitililattia, joka antoi luonnonvaloa kellaritiloihin. Lindgren suunnitteli porttikäytävän ovet ja koristukset. Puuvia kiersivät ikkunat ja rappauksessa oli stukkonauhoja. Porttikäytävän katto kasetoitiin. Vuonna 1984 osa alkuperäisistä aukoista oli ummistettu ja aukot palautettiin. Ovet uusittiin. Nykyisen porttikäytävän asfalttipinnan jäsentely vastaa vanhaa lasitiilikaton jäsentelyä. Nykyinen portti on vuodelta 1997.

Ikkunat

Suuri osa rakennuksen alkuperäisistä puuikkunoista on säilynyt. Ikkunatyyppejä on paljon. Alimpien kerrosten ikkunat katujulkisivuissa ovat erityisen suuria. 1984 valmistuneessa peruskorjauksessa ikkunoihin lisättiin välipuite. Porrashuoneissa on ollut alun perin nykyistä enemmän sisäikkunoita. Piharakennuksessa on värillisiä alkuperäisiä lyijylaseja, jollaisten valmistajana Salomon Wuorion maalausliike sai tunnustusta.

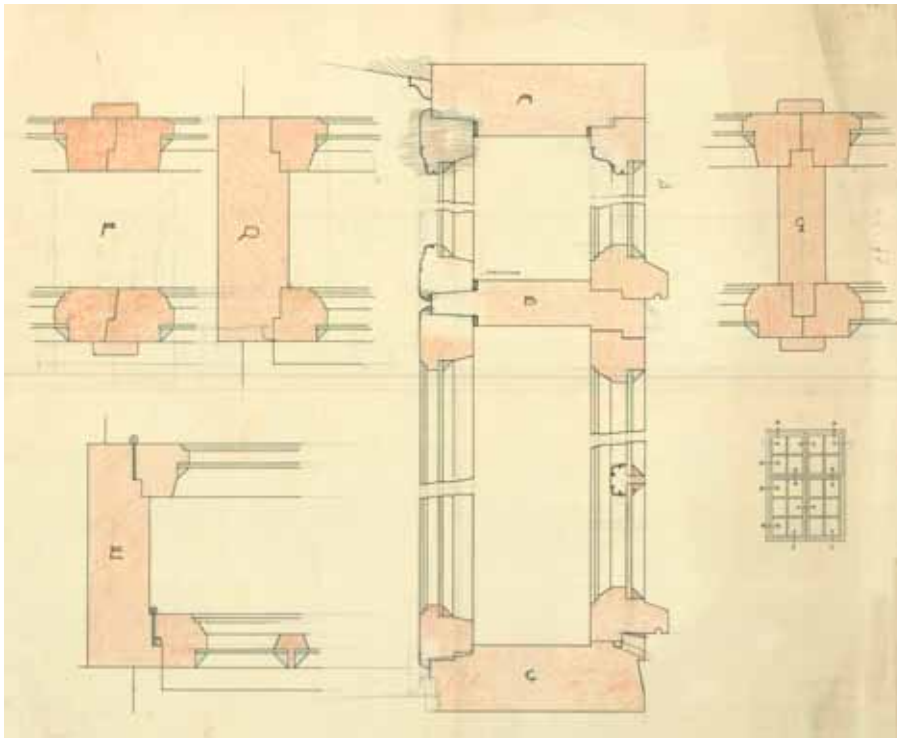
Atelieri-ikkuna katettiin pulpettikatolla 1930-luvulla ja muutettiin pystyikkunaksi. Piharakennukseen palautettiin 1984 atelieri-ikkuna, joka on mukaelma alkuperäisestä. Alkuperäinen ikkuna löytyi rakenteen sisältä purkutöiden yhteydessä. Nykyinen ikkuna on tehty alkuperäistä hieman jyrkempänä ja sen puitejako ja puitteet poikkeavat alkuperäisestä. Alkuperäinen ikkuna oli Arvi Ilosen mukaan lasitettu yksinkertaisella lankalasilalla. Ikkunassa on ollut vuoto-kohtia ja sitä on viimeksi kunnostettu 2000.

Ovet

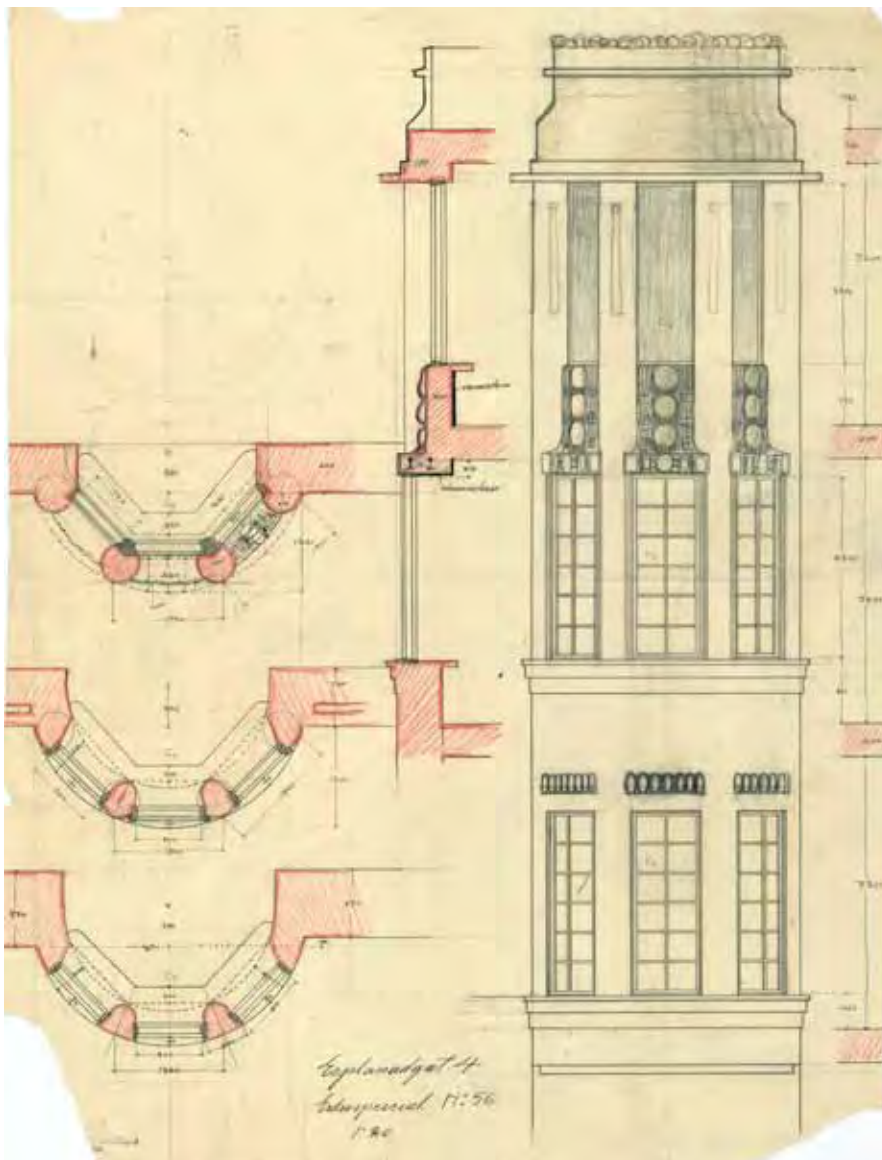
Puiset maalatut sisäovet ovat hyvin säilyneet. Vuonna 1984 valmistuneessa korjauksessa karsittiin myöhemmin lisättyjä ovityyppejä ja valmistettiin joitakin uusia alkuperäisen mallin mukaisia ovia. Porrashuoneiden vanhat lasipariovet muutettiin palo-oviksi levyttämällä ne toiselta puolelta ja lasittamalla ne palolasilla. Armas Lindgren laati paljon detaljipiirustuksia ovista. Osa vanhoista ulko-ovista on säilynyt. Ne ovat tummaksi petsattua lakattua puuta ja niissä on yläikkunoita. Monet nykyisistä ulko-ovista ovat mallia 1984.

Lattiat

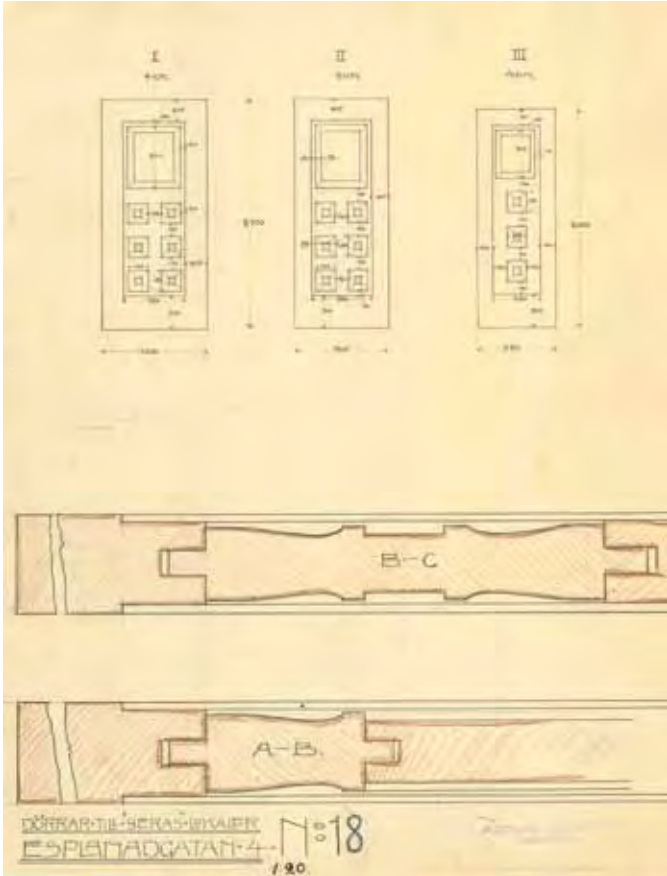
D- ja E-portaikossa on säilynyt alkuperäinen mosaiikkibetonilattia, jossa on tasanteilla friisivyöhyke ja koristeaiheita. Ne toteutettiin Armas Lindgrenin suunnitelmien mukaan. Sivuportaissa lattia oli ja on sementtivalua. Uusissa portaissa on käytetty mosaiikkibetonia 1980-luvulla. Edustusasuntojen saleissa oli alun perin parketti, kuten nykyisinkin. Vuonna 1984 vanhat parketit kunnostettiin hiomalla. Ne ovat mahdollisesti alkuperäisiä lattioita. Toimistokerroksissa on 1984 asennettu linoleum-matto. Linoleum-mattoja talossa on käytetty vuosikymmeniä, mahdollisesti alun alkaenkin. Lattioiden väri vaihtelee kerroksittain ja osa lattiasta on ruutukuvioista. Liiketiloiissa on punavalkoruudullinen klinkkerilattia. Joidenkin liiketilojen lattiat ovat alkuperäisiä ja joidenkin on uudistettu 1984.

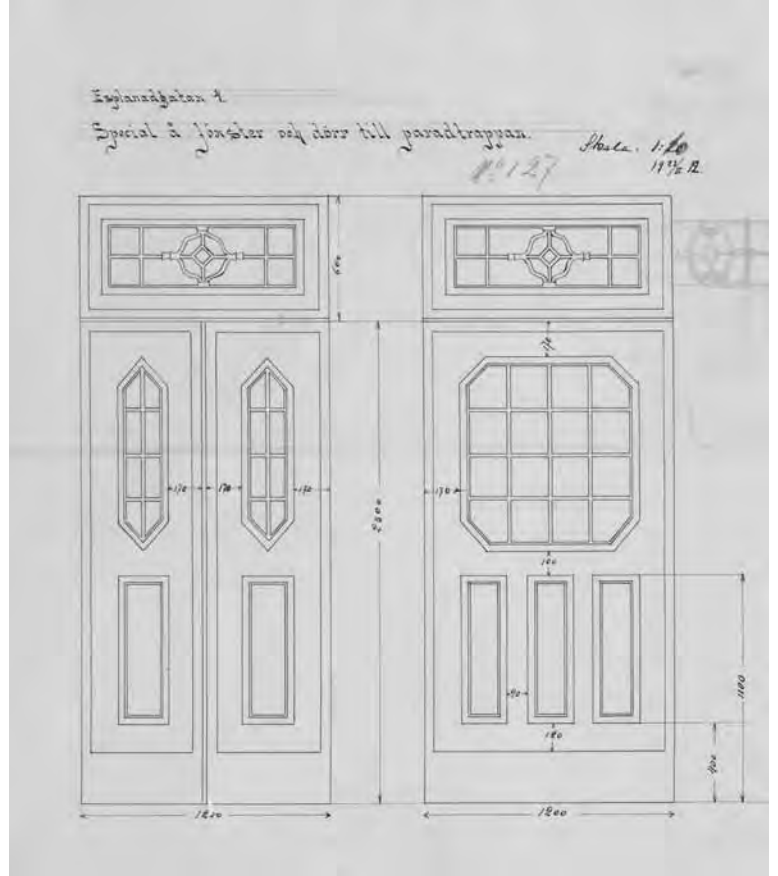
Ikkunadetaljeja.
 Armas Lindgren 1910–13.
 SRM.

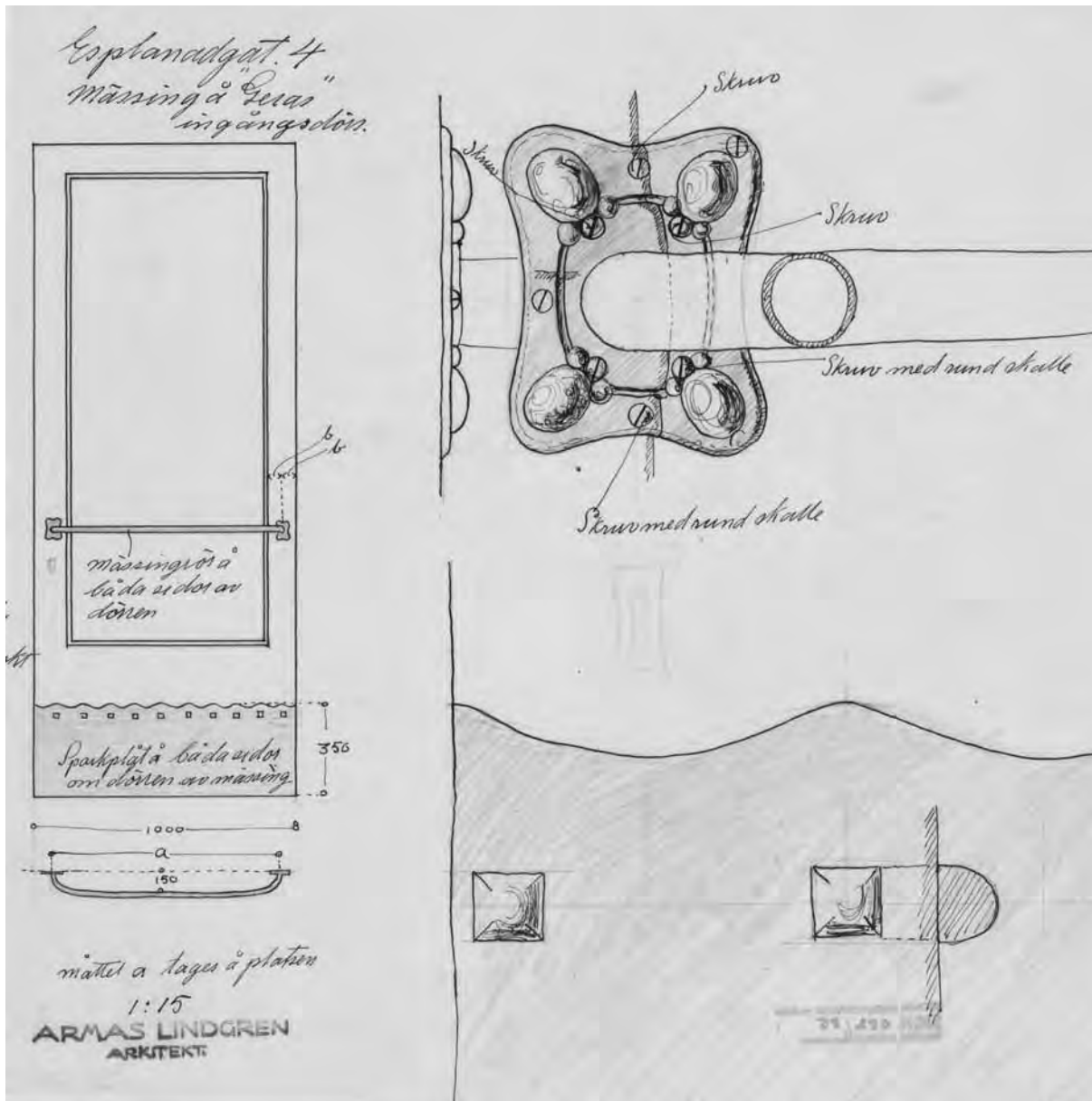
Erkkeri.
 Armas Lindgren 1910–13.
 SRM.

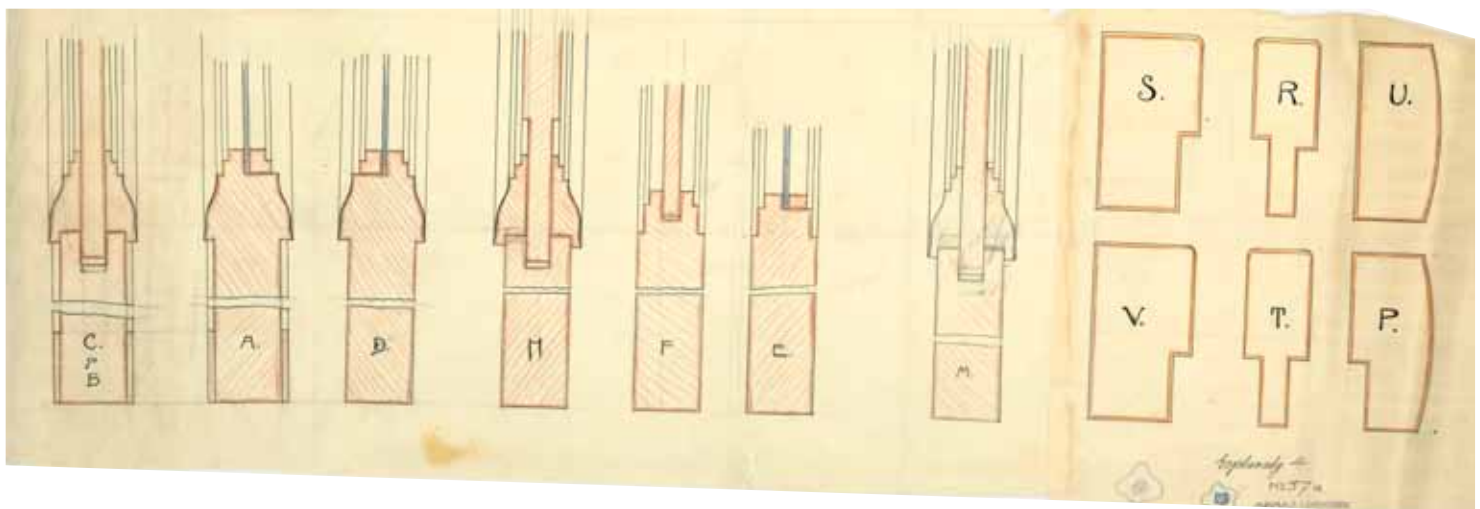
Ovidetaljeja.
Armas Lindgren, 1910–13. SRM.

Ovikaavio.
Armas Lidgren, 1912. SRM.

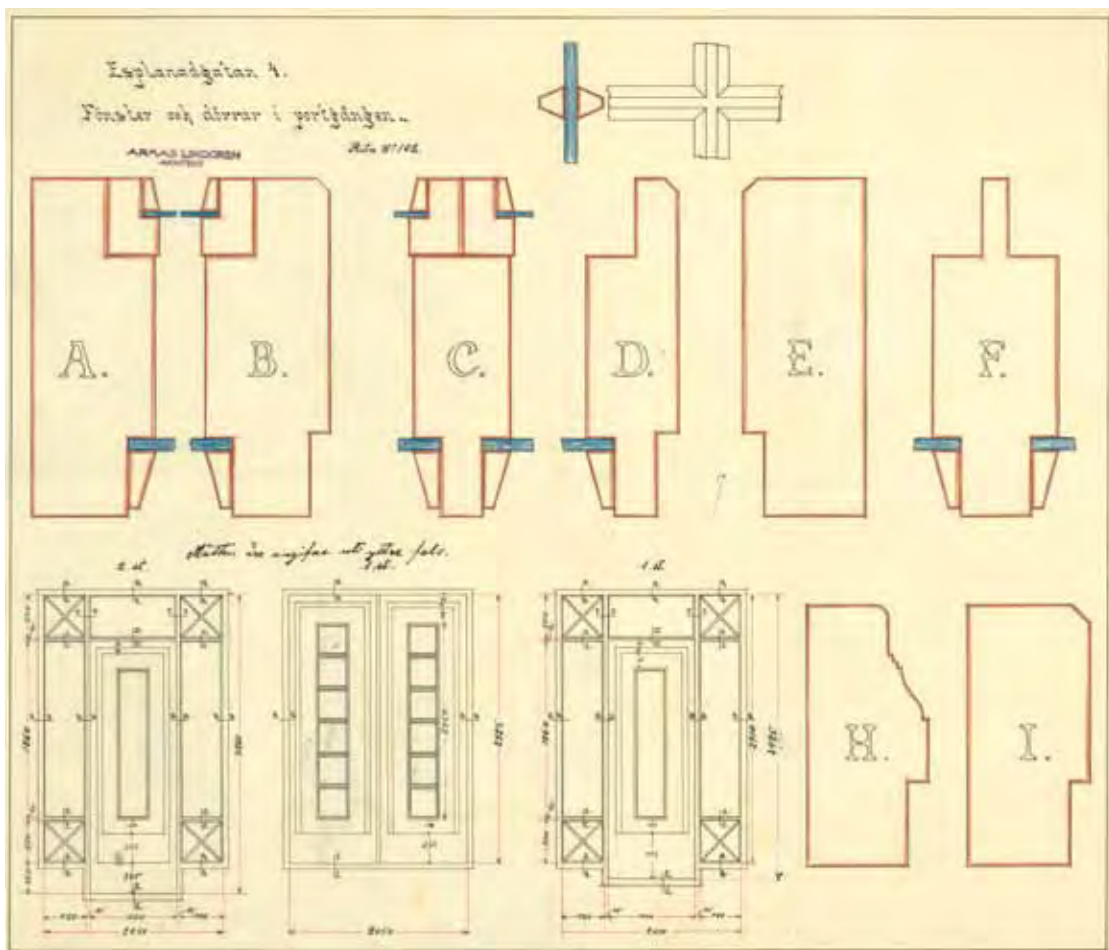
Uiko-ovi.
Armas Lindgren,
1910-13. SRM.

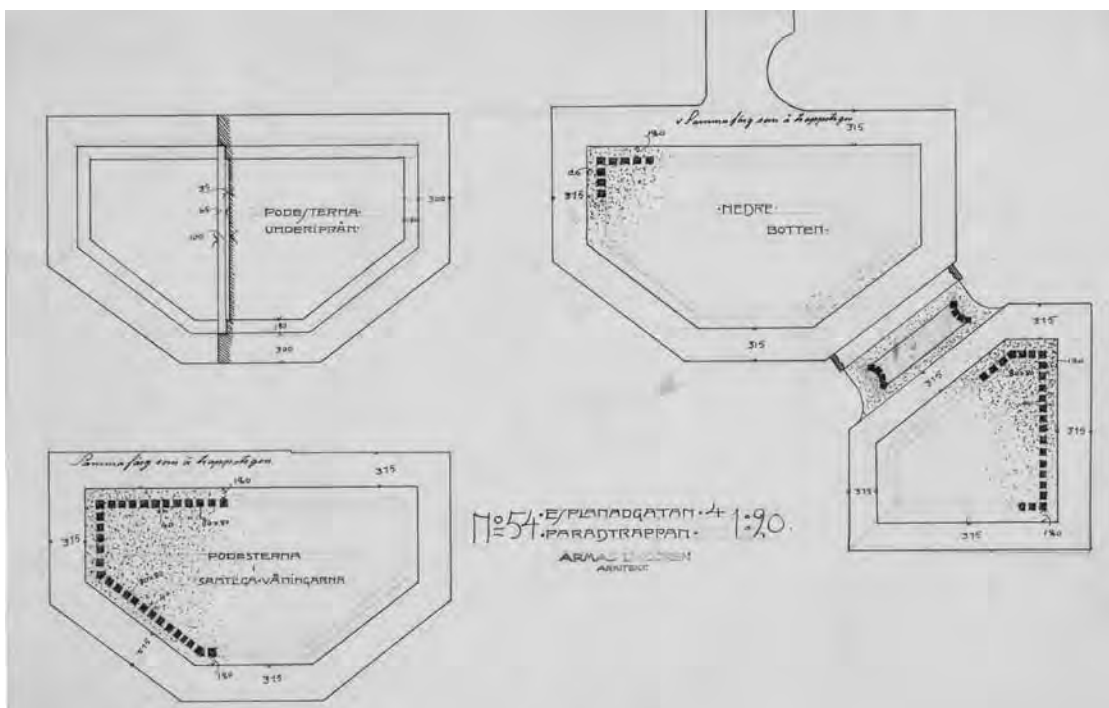
Ovidetaljeja.
Armas Lindgren,
1910-13. SRM.

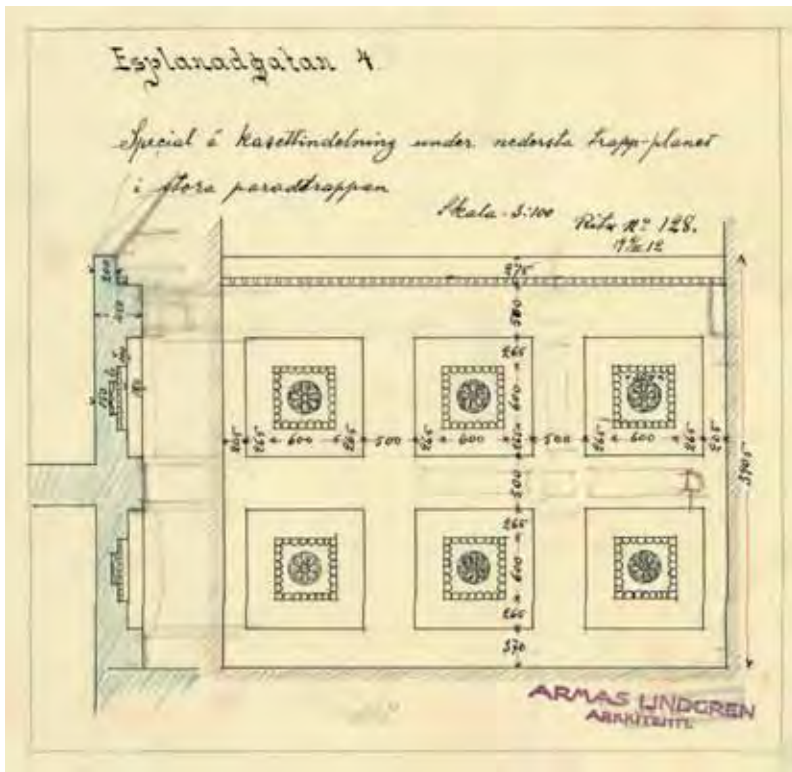

Porttikongin ovet ja ikkunat.
 Armas Lindgren, 1910–13.
 SRM.

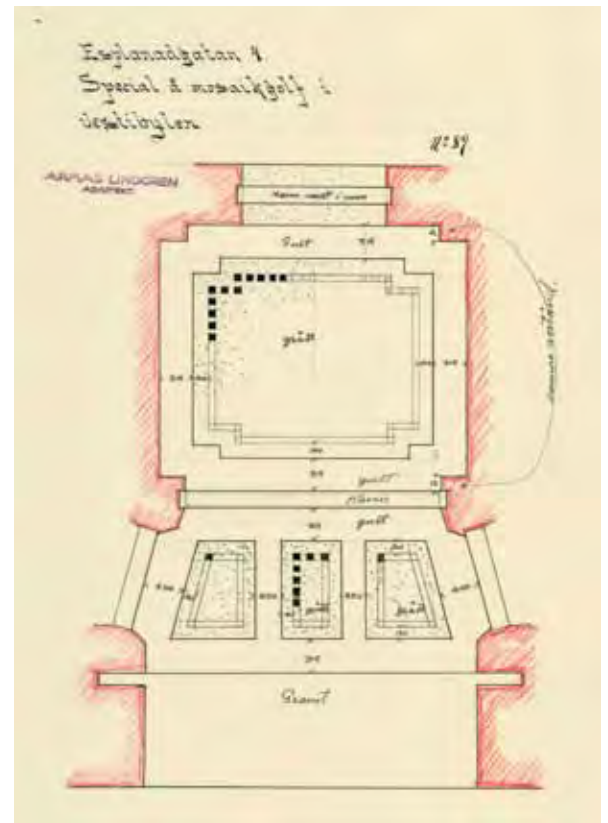

Paraatiportaan lattiat ja välitasanteet.
 Armas Lindgren, 1910–13.
 SRM.

Suuren paraatiportaan alimman väli-
 tasanteen alapinnan kasettijako.
 Armas Lindgren. 1910–13. SRM.

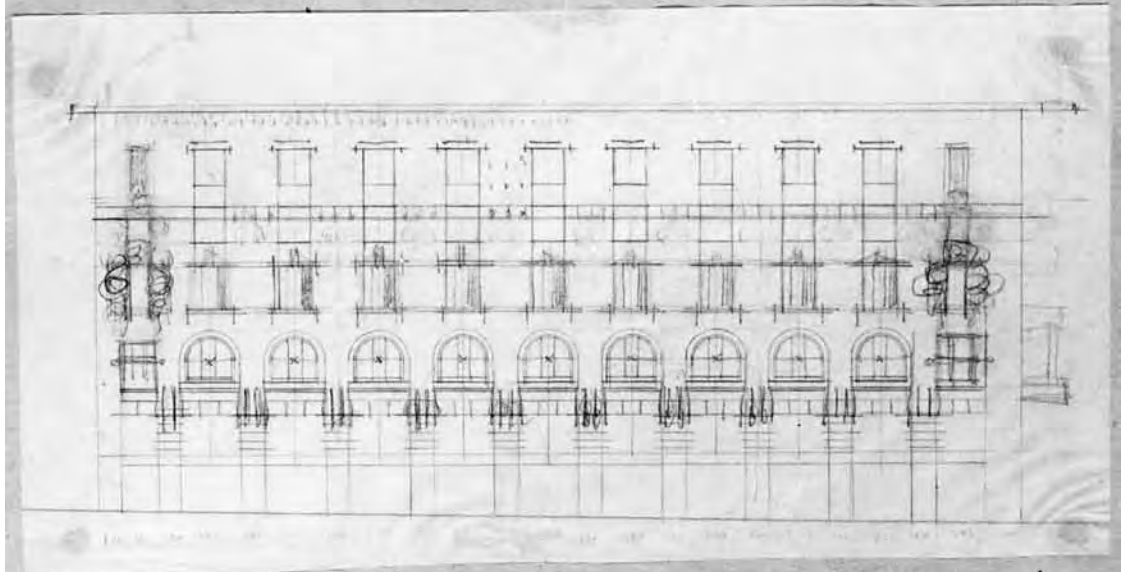
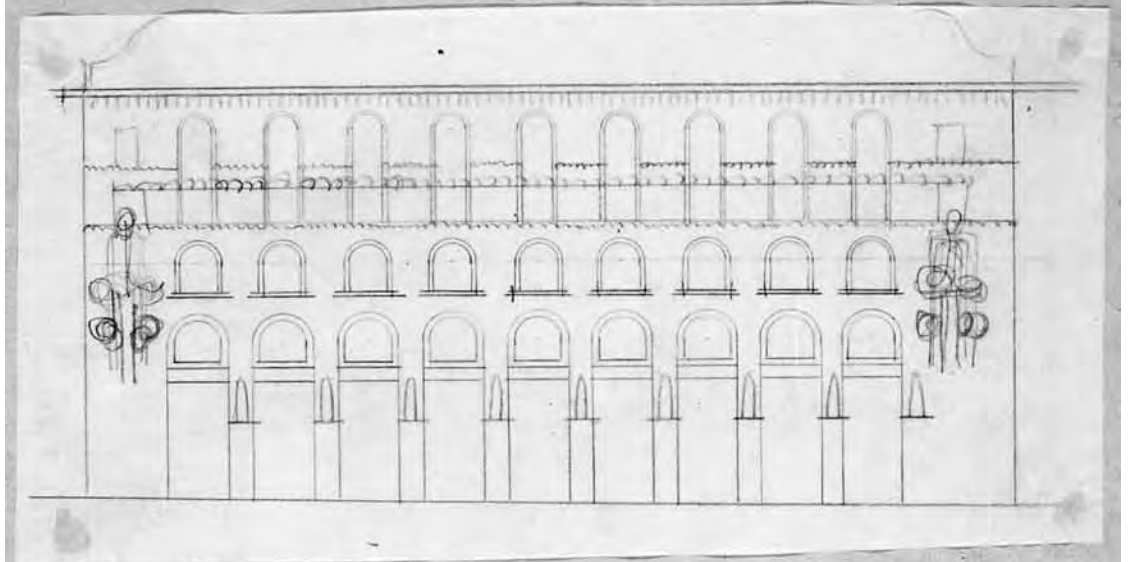
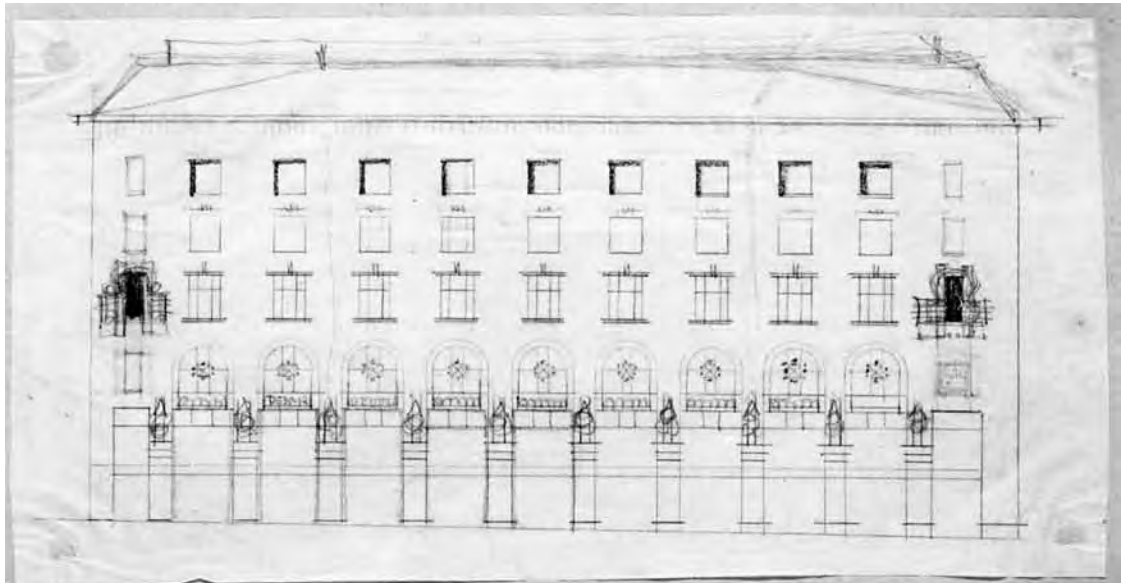
Unioninkadun sisäänkäynnin
 mosaiikkilattia.
 Armas Lindgren, 1910–13. SRM.

Katot

Armas Lindgren suunnitteli porrashuoneisiin kattojen stukko- ja rappauskoristeet. Toimistokerroksissa on ilmeisesti ollut yleisimmin suora rapattu katto ja pullopyöristys kattolistana.

1979–84 toteutetussa hankkeessa rakennukseen asennettiin koneellinen ilmastointi. Vaakakanavat sijoittuvat osittain käytävälle ja osittain toimistohuoneisiin. Huoneiden valoisuutta vaalittiin siten, että alakatto ei peitä ovien yläikkunoita. Kattojen reuna on muotoiltu sisäkkäisin kaarevin aihein postmoderniin tyyliin.

Lindgren laati Eteläesplanadi 4:n julkisivujen jäsentelystä useita erilaisia luonnoksia.
Julkisivuluonnoksia.
Armas Lindgren. SRM.

2.2.3 Rakennuksen suunnittelijat ja rakentajat

Armas Lindgren

Armas Eliel Lindgren (1874–1929) valmistui arkkitehdiksi Polyteknillisestä opistosta vuonna 1897, minkä jälkeen hän teki monia maita kattaneen opintomatkan ja perehtyi valtion apurahan turvin taide- ja kulttuurihistoriaan Ruotsissa, Tanskassa, Saksassa, Ranskassa ja Englannissa. Lindgren toimi taidehistorian opettajana Polyteknillisessä opistossa ja Taideteollisuuskeskuskoulussa. Hänen kirjoittamansa oppikirja *Rakennus- ja koristetyylit* julkaistiin vuonna 1914. Vuonna 1919 hänet nimitettiin Teknillisen korkeakoulun rakennustaiteen professorin virkaan. Hän sytytti monissa opiskelijoissa kiinnostuksen suomalaisen arkkitehtuurin historiaan. Yhteistyö Eliel Saarisen ja Herman Geselliuksen kanssa alkoi jo opiskeluaikana 1890-luvulla. Nuorten arkkitehtien toimisto sai suunniteltavakseen useita merkittäviä rakennuksia, kuten Pariisin maailmannäyttelyn paviljongin, arkkitehtien yhteisen ateljee- ja asuinrakennuksen Hviträsken Kirkkonummelle ja Suur-Merijoen kartanon Viipurin maalaiskuntaan, Pohjola-vakuutusyhtiön talon Helsinkiin sekä jugend-asuinkerrostaloja Katajanokalle. Lindgrenin päätyöksi yhteisessä toimistossa muodostui Kansallismuseon rakennuksen suunnittelutyön loppuun saattaminen. Kun kolmikon toimisto hajosi 1905, Lindgren perusti oman toimiston. Kymmenluvulla hän työskenteli yhdessä arkkitehti Wivi Lönnin kanssa. Yhdessä he suunnittelivat mm. Uuden ylioppilastalon Helsinkiin.

Vuosina 1914–26 Armas Lindgrenillä ja Bertel Liljequistillä oli arkkitehtitoimisto, joka suunnitteli mm. Hangon kaupungintalon ja kirkkoja. Osa töistä on arkkitehtien omissa nimissä. Lindgren osallistui uransa aikana moniin kilpailuihin yksin ja työryhmissä. Lindgrenin omista töistä merkittävimpiä ovat vakuutusyhtiö Kalevan liiketalo ja Keskinäisen vakuutusyhtiö Suomen julkisivut. Hän suunnitteli lisäksi useita asuinrakennuksia Helsinkiin. Näistä ehkä merkittävimpiä ovat Kulosaaren Ribbinghofin rivitalot sekä Kone ja Silta -rakennusosakeyhtiön työväenasuntorakennukset Vallilassa, jotka hän suunnitteli yhdessä Liljequistin kanssa. Ensin mainitut olivat Suomen ensimmäiset rivitalot ja, jälkimmäinen edustaa meillä harvinaista suurpihakorttelia.¹²

---

12 Armas Lindgren. Suomen rakennustaiteen museon verkkosivujen arkkitehtiesittelyt.

Vakuutusyhtiö Suomi 1911. SH.

Eteläesplanadi 4 Armas Lindgrenin töiden kokonaisuudessa. Vertailukohtana muut Lindgrenin suunnittelemat arvokkaimmiksi rakennukset Helsingin keskustaan.

Lindgrenin suunnittelemissa Suomi-talon ja Kalevan talon julkisivuissa on käytetty kauttaaltaan graniittia. Suomi-talon julkisivu on jäntevä, Kalevan talon renesanssipalatsia muistuttava, mutta hieman kevyempi. Uuden Ylioppilastalon materiaalit vastaavat Eteläesplanadi 4:ää, mutta Eteläesplanadi on luonteeltaan kevyempi.

Uusi ylioppilastalo yhdessä Wivi Lönnin kanssa 1911. SH.

Vakuutusyhtiö Kaleva 1914. SH.

Nikolai Meder

Nikolai Meder (1867–1923) syntyi Puolassa. Hän toimi Oulun lääninarkkitehtina 1904–07 ja tämän jälkeen yleisten rakennusten ylihallituksessa Uudenmaan piiriarkkitehtina.

Rakennusmestarit

Eteläesplanadi 4:n uudisrakennuksen työmaalla rakennusmestareina toimivat Juho Ahde ja Toivo Backberg.

Salomon Wuorion koristemaalausliike

Salomon Wuorion koristemaalausliike suoritti Eteläesplanadi 4:n maalaustyöt ja toimi myös kohteessa isännöitsijänä.¹³ Armas Lindgrenin ja maalarimestarin yhteistyö oli alkanut jo 1890-luvulla kun Wuorio oli tilannut uransa alkuvaiheessa olevilta arkkitehdeilta Herman Geselliukselta, Armas Lindgreniltä ja Eliel Saariselta Laajasaloon sijoittuvan huvilansa suunnitelman.¹⁴ Wuorion koristemaalausliikkeen tiedetään toteuttaneen maalaustöitä kuuteen Gesellius–Lindgren–Saarinen-toimiston suunnittelemaan kohteeseen, mm. Suur-Merijoen kartanoon ja Hvitträskiin, ja ainakin Lindgrenin

¹³ Rakennustaito 1912, 232.

¹⁴ Tarjanne 1998, 126.

suunnitteleman vakuutusyhtiö Kalevan toimitaloon samoihin aikoihin kuin Eteläesplanadi 4:ään. Salomon Wuorion koristemaalausliike oli tunnettu myös lyijylasitöistä 1900-luvun alusta alkaen.

Armas Lindgren piirsi korotuksen Herman Geselliuksen suunnittelemaan 1909 valmistuneeseen Wuorion liikepalatsiin Unioninkatu 30:ssä 1914. Armas Lindgrenin ja Bertel Liljeqvistin arkkitehtitoimisto sijaitsi kyseisen rakennuksen ylimmässä kerroksessa sen valmistumisesta aina vuoteen 1929 asti.¹⁵

Vesijohtoliike Robert Huber

Sveitsiläinen Robert Huber (1844–1905) tuli 1872 Suomeen rakentamaan Helsingin kaupungin vesijohtoverkkoa, jäi maahan ja perusti Suomeen ensimmäisen vesijohtotöihin erikoistuneen yhtiön.¹⁶

A. B. Gottfried Strömberg O.Y.

Henkilöhissien toimittaja Gottfrid Strömberg (1863–1938) oli Suomen sähköteollisuuden uranuurtaja. Hänen perustamansa yritys on toimittanut sähkölaitteita erityisesti teollisuuden tarpeisiin, mutta myös koteihin.¹⁷

Zitting & Co

Zitting & Co toimitti sähkö- ja puhelinkaapelit. Sen perustaja, vuorineuvos Gustaf Zitting (1860–1934), oli insinööri Suomen Polyteknillisestä opistosta 1882. Hän oli suorittanut opintoja Berliinissä 1883–1884 ja tehnyt opintomatkat Itävaltaan, Italiaan, Sveitsiin ja Saksaan sekä työskennellyt Lontoossa. Suomessa hän työskenteli Valtionrautateiden radanrakennusinsinöörinä 1886–1889 ja Karhulan tehtaiden insinöörinä 1890–1892 ennen Insinööritoimisto Zitting & Co:n perustamista 1892. Hän oli myös Finska Elektriska Aktiebolagetin toimitusjohtaja 1898–1904 ja edusti monia sähköalan eurooppalaisia yrityksiä Suomessa kuten ASEA:aa.¹⁸

Richard Helander

Teräsbetonityöt suoritti Richard Helanderin rakennusliike.

---

15 Tarjanne 1998, 80.

16 Robert Huber. SKS:n Biografiakeskus.

17 Robert Huber. SKS:n Biografiakeskus.

18 Gustaf Zitting. SKS:n Biografiakeskuksen verkkosivu.

2.2.4 Käyttö 1913

Toiminnot jakautuivat 1913 tällä tavoin:

Kerros	Käyttö
Kellari	Varastoja, hiilivarasto, pannuhuone, mankeli, pesutupa, käymälöitä ja työpajoja
Katutaso	Kauppoja ja yksityisiä liiketiloja
	1. Kalastusmuseo, kalastusentarkastajan virkahuoneisto ja kalanviljelyvirasto
	2. Valtion tilastokeskus
	3. Tie- ja vesirakennushallitus
	4. Tie- ja vesirakennushallituksen hydrografinen osasto
	5. Yksityishenkilöille vuokrattavia asuinhuoneistoja
	6. Valtion tilintarkastuskeskus, talousoikeus sekä kaupungin kiinteistöomaisuudesta vastaavan johtajan virka-asunto

Vuonna 1913 Salomon Wuorion maalausliikkeen verstaat sijaitsivat Eteläesplanadi 4:n 1875 valmistuneessa piharakennuksessa. Ensimmäinen kerros oli varasto, jossa erikseen palkatut liisterinkeittäjä ja spakkelinsekoittaja tekivät työtään. Toisessa kerroksessa oli kyltti-maalaamo, kolmannessa tehtiin lasimaalauksia ja neljäs toimi koriste-maalareiden ateljeena.¹⁹

Vuonna 1920 oli päätetty antaa pääministerille ja ulkoasiainministerille rahapalkan lisäksi edustusasunto käyttöön. Pääministerin asunto sijaitsi aluksi osoitteessa Vuorimiehenkatu 1 ja 1928 alkaen Eteläesplanadi 4:ssä, missä se pysyi 1950-luvun alkuun saakka. Toisen maailmansodan aikaan ja sen jälkeen viidennen kerroksen edustushuoneisto oli joko tyhjänä tai sitä käytettiin vain tilapäisiin edustustarkoituksiin.²⁰ Asunnossa ovat asuneet P. E. Svinhufvud (pääministerinä 1930–31), Urho Kekkonen (pääministerinä 1950–51, 1951, 1951–53, 1953, 1954–56) ja Edwin Linkomies (pääministerinä 1943–44).²¹ Valtioneuvoston piiriin syntyi 1930-luvun lopulla uusi instituutio, iltakoulu eli vapaamuotoinen säännöllinen kokoustaminen, jota harjoitettiin aluksi pääministerin virka-asunnossa. Tavan syntyminen ajoitetaan yleensä Cajanderin hallituksen aikaan

19 Tarjanne 1998, 83.

20 Valtioneuvoston historia, 1975, 379.

21 HS.fi Kaupunki verkkosivu.

Tilastollinen päätoimisto, väestölaskentaosasto Eteläesplanadi 4:n kuudennessa kerroksessa.

Olof Sundström, 1932. MKA.

Tilastollinen päätoimisto, väestölaskentaosasto Eteläesplanadi 4. Kuva on todennäköisesti Unioninkadun puoleisen siiven toisesta kerroksesta, missä tilastokeskuksen käytössä oli iso sali.

Olof Sundström, 1932. MKA.

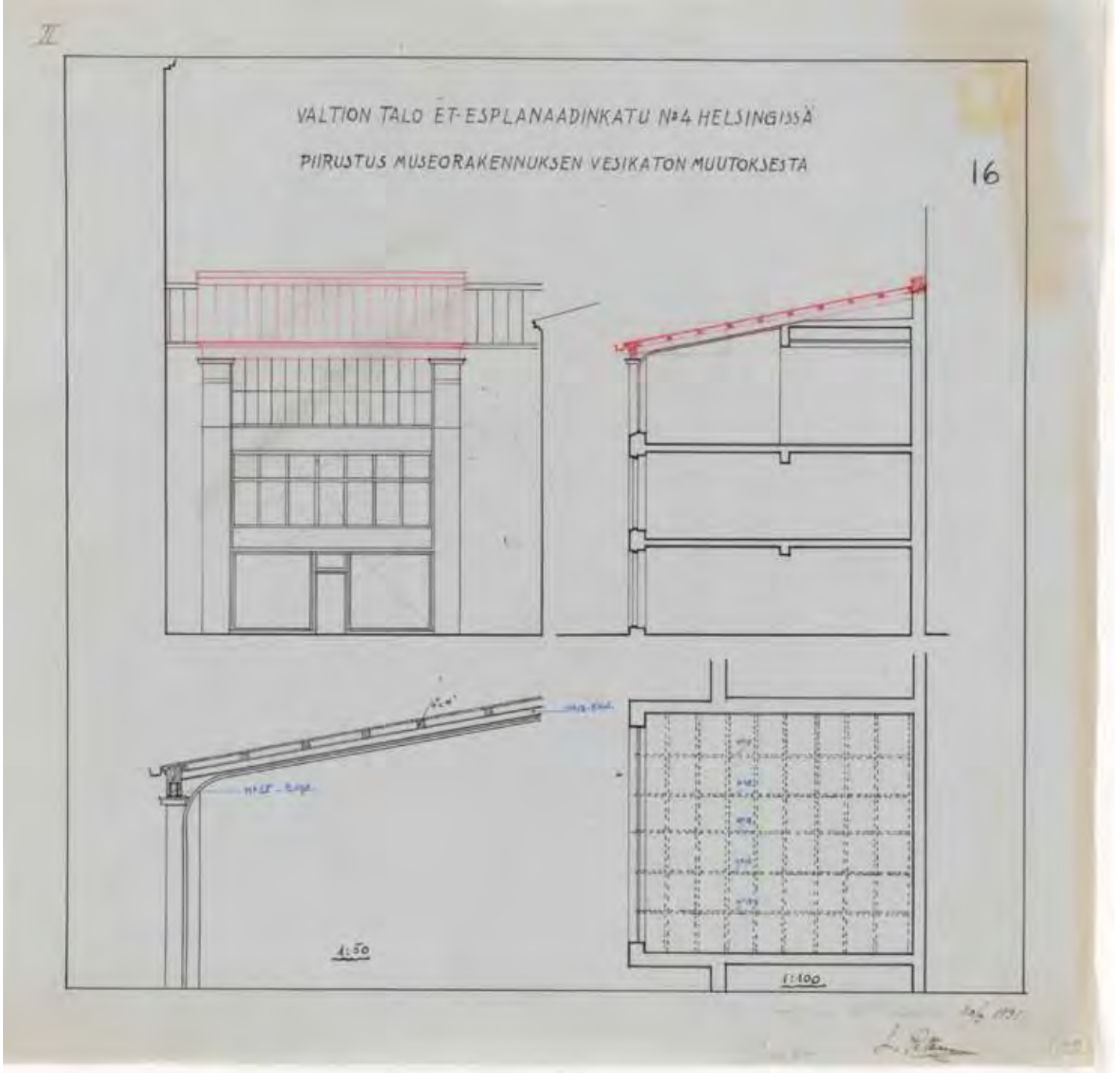
1937–39.²² On siis oletettavaa, että iltakoulut pidettiin 1930-luvun loppuvuosina Eteläesplanadi 4:ssä.

Piharakennuksessa toimi alkuunsa kalastusmuseumo ja kalanviljelylaitos. Vuonna 1920 näyttelytilaan asettui työväensuojelunäyttely. Näyttely siirtyi sosiaaliministeriön työosaston alaisuuteen 1922. Näyttelyn kokoelmat laajentuivat käsittämään monia työsuojelun ulkopuolisia alueita kuten yleishygieniaa, terveydenhoitoa, ravintotietoutta ja äitiysneuvontaa. Instituutio sai nimen sosiaalimuseo, työväensuojelu- ja huoltonäyttely, joka lyhentyi arkikielessä sosiaalimuseoksi. Näyttely toimi Suomen senaatin antaman johtosäännön mukaan vuoteen 1944, jolloin annettiin asetus työväensuojelu- ja huoltonäyttelystä. Sotien jälkeen näyttely muuttui museotyyppiseksi ja järjestely purettiin 1973.²³ Piharakennuksessa toimineen museon tilat muutettiin 1974 toimistoiksi.

22 Valtioneuvoston historia, 1975, 264–256.

23 Työsuojeluhallinnon verkkosivu.

Vesikaton muutos.
1931. KA.

2.3 Muutokset ennen vuotta 1979

Tähän on listattu Rakennusvalvontaviraston myöntämät rakennusluvut kronologisessa järjestyksessä. Lupatietoja on täydennetty Senaatti-kiinteistöjen arkistosta saaduilla tiedoilla.

Lupa 18.5.1910

Arkkitehti Armas Lindgren

Sisäpihan muotoa muutettu. Muutos kellarissa ja ensimmäisessä kerroksessa.

Lupa 14.7.1910

Arkkitehti Armas Lindgren

Muutos ja uudisrakennus.

Lupa 24.9.1910

Arkkitehti Armas Lindgren

Muutos kellarissa ja ensimmäisessä kerroksessa.

Lupa 17.11.1910

Arkkitehti Armas Lindgren

Muutos sisäpihalla ensimmäisessä kerroksessa.

Lupa 26.1.1911

Arkkitehti Armas Lindgren

Julkisivumuutos ensimmäisessä kerroksessa Eteläesplanadin puolella. Suunnitelmassa on esitetty uusi sisäänkäynti.

Rakennusvalvontaviraston arkistossa ei ole lupapiirustuksia 1911–1959 väliseltä ajalta. Tuolloin voimassa olleen lainsäädännön mukaan valtion ei tarvinnut hakea rakennuslupaa omiin rakennuksiinsa kohdistuville toimenpiteille. Senaatti -kiinteistöjen arkiston mukaan 1930-luvulla on kuitenkin tehty joitakin muutoksia.

1938 Läntisessä pihasiivessä suoritettiin kattilahuoneen muutos ja näyttelyrakennuksen atelieri-ikkuna muutettiin tasakatoksi ja pystyikkunaksi. Piirustukset on allekirjoittanut Rakennushallituksen silloinen pääjohtaja Väinö Vähäkallio ja Martti Välikangas.

Vuonna 1950 pääministerin virka-asunnossa suoritettiin maalaustöitä. Kaikista ikkunoista sekä useista ovista poistettiin vanha maali ja ne käsiteltiin uudelleen. Muut ovet huoltomaalattiin. Huoneistossa suoritettiin maalaus- ja tapetointitöitä.

Lupa 12.5.1959

Rakennushallitus

Työsuojelu- ja huoltonäyttely, neljäs kerros.

Lupa 26.9.1959

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Toisen kerroksen huoneistossa numero 14 suoritettiin sisustus- ja väliseinämuutoksia.

Vuonna 1959 korjattiin myös julkisivurappausta katujulkisivuissa, pihalla, päädyissä ja porttikäytävässä sekä kipsikoristeita ja betonisokkelia. Piharakennuksen vesikatto uusittiin galvanoidusta 4,5 kg:n pellistä. Tie- ja vesirakennushallituksen johtajan huoneen sisäpintoja uusittiin. Koko talossa suoritettiin maalaustöitä ja linoleummattoja uusittiin. Suoritettiin sähkötöitä, johon kuului nousujohtojen muutostöitä, ryhmäkeskusten uusimista sekä voimajohtoryhmien ja valaistusryhmäjohtojen asentamista. Valaisimet uusittiin ja taloon asennettiin loisteputkia. Asennettiin puhelinjohdot, koputuslaitteet ja kutsumerkkilaitteet.

Lupa 17.3.1960

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Vanhan toimistorakennuksen toisessa kerroksessa olevassa asuinhuoneistossa suoritettiin pienempiä sisustusmuutoksia.

Lupa 8.4.1961

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Virastorakennuksessa tehtiin muutoksia sisätiloissa. Toisessa kellarikerroksessa yhdistettiin huonetila viereiseen liikehuoneistoon, johon kuulunut varastotila erotettiin erilliseksi. Aulasta kellariin johtanut porraskäytävä poistettiin. Eteisestä ja porrashuoneesta porttikäytävään johtavat ovet uusittiin. Ensimmäisessä, toisessa, neljännessä ja viidennessä kerroksessa tehtiin vähäisiä väliseinä- ja wc-tilojen muutoksia.

Lupa 24.2.1962

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Neljännessä kerroksessa erotettiin toimistohuoneesta osa käytävän jatkoktilaksi.

Lupa 9.10.1962

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, insinööri Runo Harmo

Kuudennessa kerroksessa toimistohuone jaettiin kahdeksi pienemmäksi ja huoneista puhkaistiin käytävään ovet. Eteistilasta purettiin kevyt väliseinä.

Lupa 24.2.1962

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Neljännessä kerroksessa purettiin toimistohuoneiden välinen seinä ja vanha seinä, jolloin syntyneestä pimeästä huoneesta muodostettiin arkistotila.

Lupa 23.2.1963

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Väliseinämuutos kuudennessa kerroksessa.

Lupa 5.3.1964

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitseva arkistotila jaettiin kahteen osaan välipohjalla. Tiloihin rakennettiin keveitä väliseiniä sekä ylempään arkistotilaan porras.

Lupa 24.8.1965

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, arkkitehti Aarno Raveala

D-portaan hissikonehuonetta korotettiin. Muutos näkyi pihan puoleisessa julkisivussa.

Lupa 16.8.1968

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, vt. lääninarkkitehti Jorma Aho

Alkuperäinen tiilikatto vihreistä lasitetuista tiilistä muutettiin galvanoidusta pellistä tehdyksi peltikatoksi ja maalattiin mustaksi.

Lupa 14.1.1969

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, vt. lääninarkkitehti Jorma Aho

Ensimmäisen kerroksen museuhuoneistosta erotettiin wc- ja siivouskomerotilat kivrakenteisin seinin.

Lupa 1.12.1970

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, vt. lääninarkkitehti Jorma Aho

Rakennushallitus, DI Järvinen

E-portaan henkilöhissi ja konehuone uusittiin. Konehuone siirrettiin kellarista ullakolle, mikä aiheutti pihan puolella vähäisen julkisivumuutoksen.

Rakennushallituksen arkkitehti Sirkka Tarumaa

1971 luonnoksessa kerrokset 1–2 Eteläesplanadin puolella esitettiin liitettäväksi Smolnaan. Ei ole tietoa, onko toteutettu.

Näkymä Unioninkadulla 2 ja 4.
B. Möller, 1966. MKA.

Lupa 31.5.1974

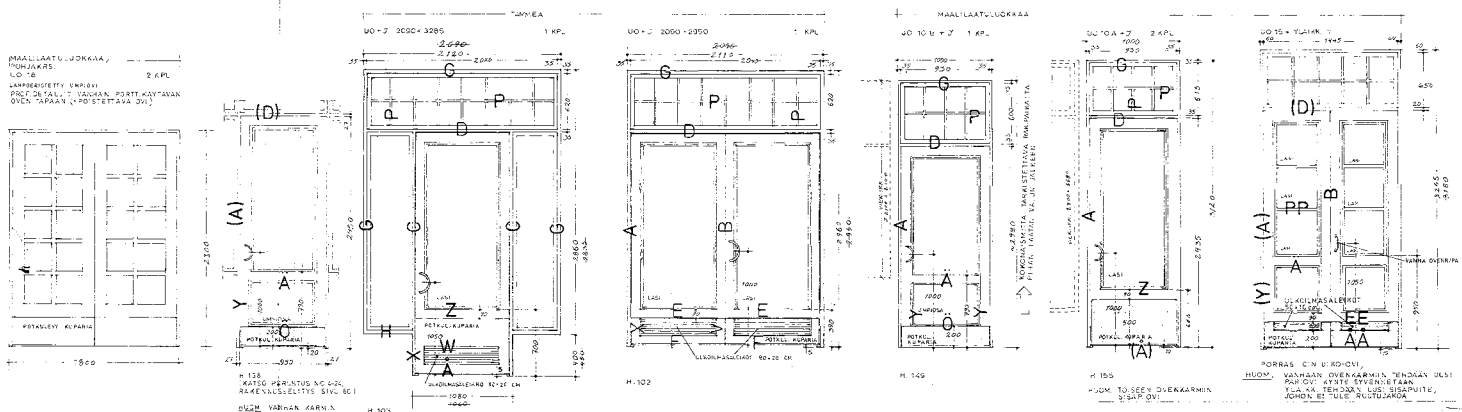
Arkkitehtitoimisto Kalle Vartola ky

Piharakennuksen ensimmäisen, toisen ja kolmannen kerroksen näyttelytilat muutettiin toimistotiloiksi väliseinämuutoksin. Ullakkokerroksen näyttelytila muutettiin käyttämättömäksi ullakoksi.

Lupa 19.8.1976

Uudenmaan lääninrakennustoimisto, piirirakennuspäällikkö Kalevi Puska

Rakennuksen toisessa kerroksessa sijaitseva asunto nro 14 muutettiin toimistotiloiksi.

Uudet ulko-ovet.
Arkkitehtitoimisto Pirkko
ja Arvi Ilonen 1981. SK.

2.4 Peruskorjaus 1979–1984

Lupa 20.10.1981

Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen
 Piharakennuksen kirjaston ikkunoiden rakennetta korjattiin.

Lupa 18.1.1982

Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen

Julkisivumuutoksilla palautettiin pohjoinen ja itäinen pihajulkisivu sekä katujulkisivujen ja ullakkokerroksen ikkunajako alkuperäispiirustusten mukaiseksi. Asuntoja muutettiin niin, että neljä asuntoa yhdistettiin kahdeksi, neljännen kerroksen asunnosta tehtiin sauna ja kuudennen kerroksen asunnosta toimistotilaa. Pihataso rakennettiin uudelleen ja sen alle tehtiin päätearkisto varastotilan paikalle.

Lupa 16.5.1983

Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen

Eteläesplanadin puoleinen liikehuoneisto muutettiin kahvilatilaksi. Sinne rakennettiin wc- ja sosiaalitilat ja kahvilasalista erotettiin keittiö- ja varastotilat.

Lupa 12.12.1983

Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen

Virastorakennuksen alakellarissa ja pohjakerroksessa tehtiin väliseinä- ja huonetilamuutoksia ja lattioiden korkeusasemaa muutettiin. Kaikissa toimistokerroksissa ja ullakon teknisissä tiloissa muutettiin väliseiniä ja ovia siirrettiin.

Tie- ja vesirakennushallitus muutti Pasilan virastokeskukseen ennen korjausta. Valtioneuvosto oli jo 1971 osoittanut Eteläesplanadi 4:n kiinteistön kokonaan Työvoimaministeriön käyttöön. Työvoimaministeriön 1973 laatima henkilökuntaennuste oli 231 henkilöä, ja se merkitsi, että koko henkilökunta voisi työskennellä Eteläesplanadi 4:n kiinteistössä, mikäli asunnot muutettaisiin toimistoiksi. Jo

Sisäpiha.
Johnny Korkman, 1981.
MKA.

1970-luvun lopulla perustamis- ja esisuunnittelua aloitettaessa todettiin, että henkilökunnan määrä kasvaa 1980–84 300:aan ja että kaikki eivät mahdu Eteläesplanadi 4:ään. Myös liiketilojen muuttaminen toimistoiksi todettiin asemakaavan vastaiseksi.

Rakennushallituksen edustajina rakennushankkeessa olivat ylitarkastaja Tuula Vainio, rakennusteknillisten töiden osalta DI Reijo Lehto, LVI-töiden osalta insinööri Tarmo Vaara ja sähkötöiden osalta insinööri Pentti Kaksonen. Muutostyön suunnittelivat arkkitehdit Pirkko ja Arvi Ilonen avustajanaan Jyri Haukkavaara. Rakennesuunnittelusta vastasi DI Pauli Yläne Verner Jaatisen insinööri-toimistosta, LVI-suunnittelusta insinööri Reijo Auvinen Insinööri-toimisto Leo Maaskolalta ja insinöörit Martti Nurmi ja Yrjö Rossi insinööri-toimisto Nurmi Ky:stä vastasivat sähkösuunnittelusta. Korjaustyön rakennusurakan suoritti YIT työpäällikkönä DI Erkki Markkola, putkityöt A. Puolimatka Oy, ilmanvaihtotyöt Oy Aerator Ab, sähkötyöt Töölön sähköhuolto Oy ja maalaustyöt Maalausliike Vilén ja Syrjänen Oy. Vuonna 1980 suoritettiin maalipintojen tutkimus, tekijänä Maalausliike S. Vuojolainen.

Arkkitehdit kirjoittivat projektiesittelyssä, että katujulkisivussa ei ollut tehty suuria muutoksia 70 vuoden aikana mutta pihan julkisivuja oli muutettu. Suunnittelun tavoitteena oli löytää keinoja, joilla rakennuksen alkuperäisiä tilaratkaisuja, tilojen sijaintia ja sisämiljöötä ja yksityiskohtia voitaisiin soveltaa uuden käyttäjän vaatimuksiin. Samalla pyrittiin korjaamaan rakennuksen luonteelle vieraat muutokset. Suunnittelijat pyrkivät minimoimaan alas lasketujen kattojen käyttöä. He palauttivat piharakennukseen yhtenäisiä huonetiloja.

Viidennen kerroksen peilisali entistettiin ja siitä tuli ministerikerroksen vastaanotto-tila. Myös D- ja E-porras entistettiin Museoviraston valvonnassa.

Kaikki alkuperäiset ikkunat kunnostettiin ja kaikki löytyneet alkuperäiset ovet käytettiin. Lisäksi täydennykseksi valmistettiin uusia vanhan mallin mukaisia ovia. Käytävälle lisättiin palo-ovet, jotka edustavat selkeästi omaa aikaansa.

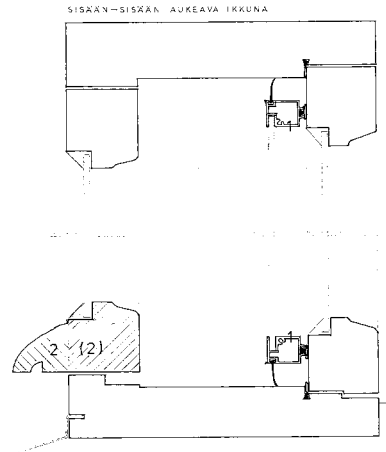
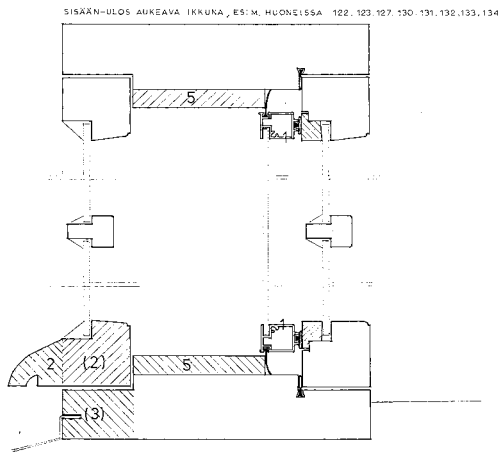
Kaikkiin kerroksiin lisättiin vahtimestareiden tilat. Porrasaulan kohdalla vanhat sisäikkunat portaaseen muurattiin umpeen. Osa aukoista oli suljettu jo aikaisemmin.

Pihajulkisivujen ja Smolnan puoleisen julkisivun rappaukset uusittiin samoin kuin porttikäytävän seinien ja katon rappaus ja savupiipun rappaukset. Rappauustyö tehtiin kolmivaiheisena laastituksena (kynnet–krossaus–hienolaastikerros) kalkkisementtilaastilla raekoolla 2,0 ja 4,0 mm. Julkisivun mainospinnat, yhteensä n. 20 neliometriä, tehtiin kirkkaasta laminoidusta lasista, jonka takana oli musta Glasal-asbestisementtilevy. Lasit kiinnitettiin messinki-profileilla ja kitillä. Katto maalattiin ja katolle asennettiin uusia ivsäleikköjä.

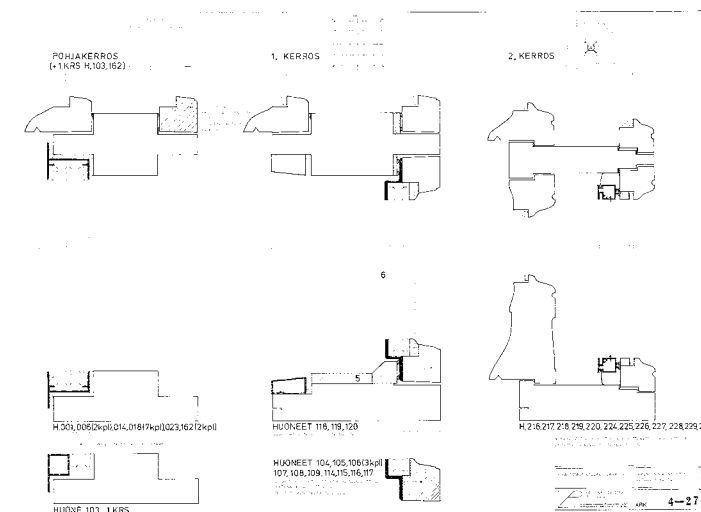
Sisäpihan autotalli.
Johnny Korkman, 1981.
MKA.

Sisäpihaa käytettiin pysäköintiin.
Johnny Korkman, 1981.
MKA.

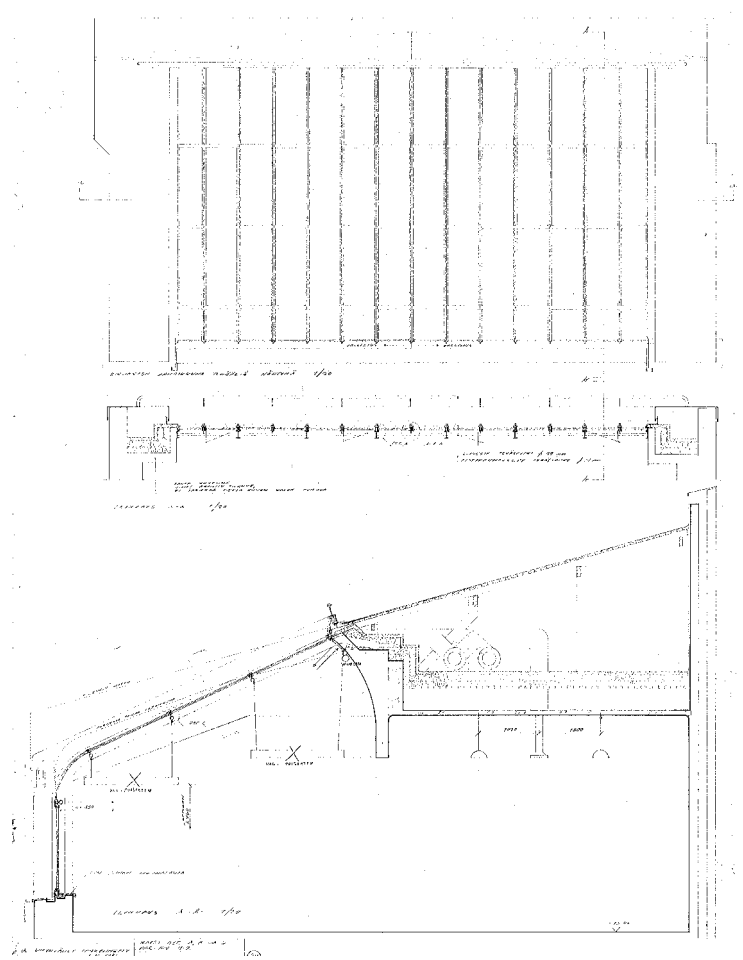

Ikkunadetaljeja.
Arkkitehtitoimisto Pirkko ja
Arvi Ilonen. 1981. SK.

Ikkunadetaljeja.
Arkkitehtitoimisto Pirkko ja
Arvi Ilonen. 1981. SK.

**Kirjaston ikkunan palautus
atelieri-ikkunaksi. SK.**

Piharakennukseen sijoitettiin koulutustila, neuvottelutila ja ylimpään kerrokseen kirjasto, minne palautettiin kattoikkuna rakenteiden sisältä löytyneen vanhan ikkuna mallin mukaan hieman sitä muunnellen. Piharakennuksen autotalli muutettiin sisätilaksi ja sen julkisivu palautettiin Armas Lindgrenin vanhan piirustuksen mukaiseksi. Pohjakerrokseen sijoitettiin myymälätilojen lisäksi uuden pihakannen alle päätearkisto. Kellarin lattiaa alennettiin ja uusi lattia tehtiin maanvaraisena laattana.

Kaikkien tilojen LVIS-tekniiset järjestelmät, paitsi sosiaali- ja terveysministeriön 1971 uusittuja tilojen, todettiin hankesuunnitelmassa alkuperäisiksi ja ne uusittiin kokonaan. Eteläesplanadi 6 eli Smolna oli kytketty samaan keskuslämmitysjärjestelmään. Ilmastointikonehuoneet sijoitettiin matalaan ullakotilaan. Pystykuilut puhkaistiin porrashuoneiden sivustoille. Toimistokerrosten wc-tilat keskitettiin kahteen ryhmään aikaisempien wc-tilojen paikalle.

2.5 Muutokset 1984 jälkeen

Lupa 21.3.1988

Työmyyrät Oy, Klaus Helminen

Eteläesplanadin puoleiseen julkisivuun asennettiin valomainos.

Lupa 27.10.1993

Finnair Oy

Ulkoseinään kiinnitettiin mainoslaatikko (48×70 cm).

Lupa 3.1.1997

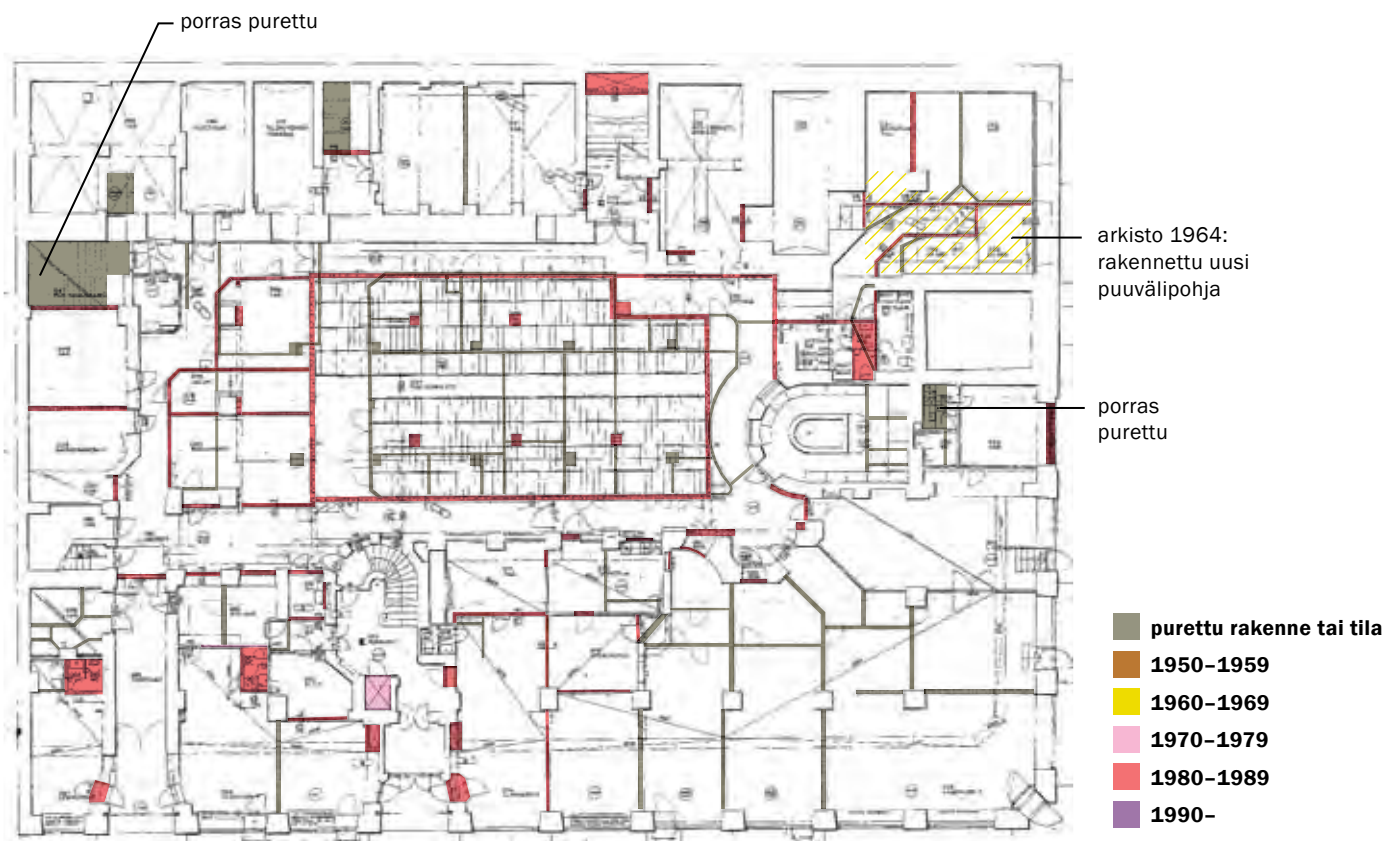
Studio Bergroth, sisustusarkkitehti Päivi Bergroth

Porttikäytävän portti korvattiin uudella ajo- ja käyntiportilla.

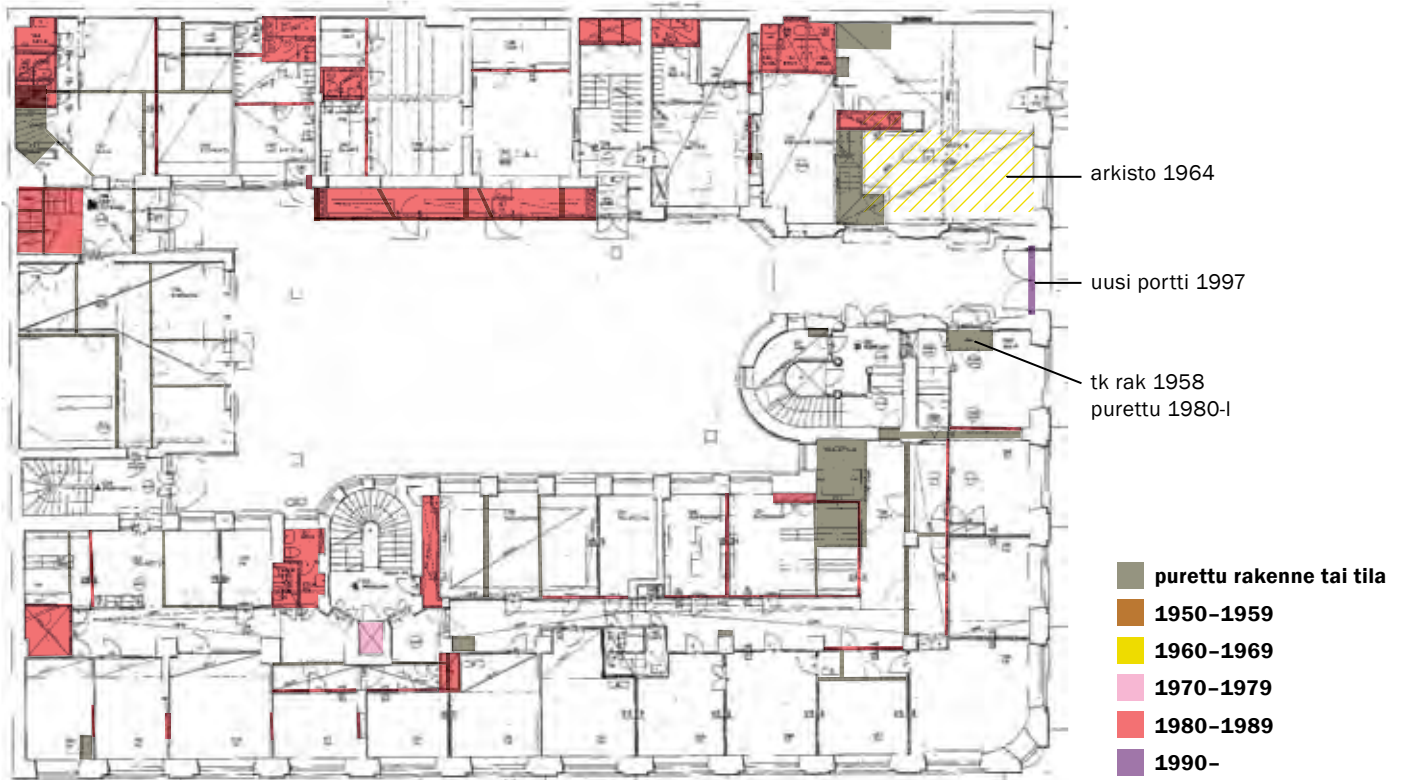
2.6 Kaaviot muutoksista

Pohjapiirrokset

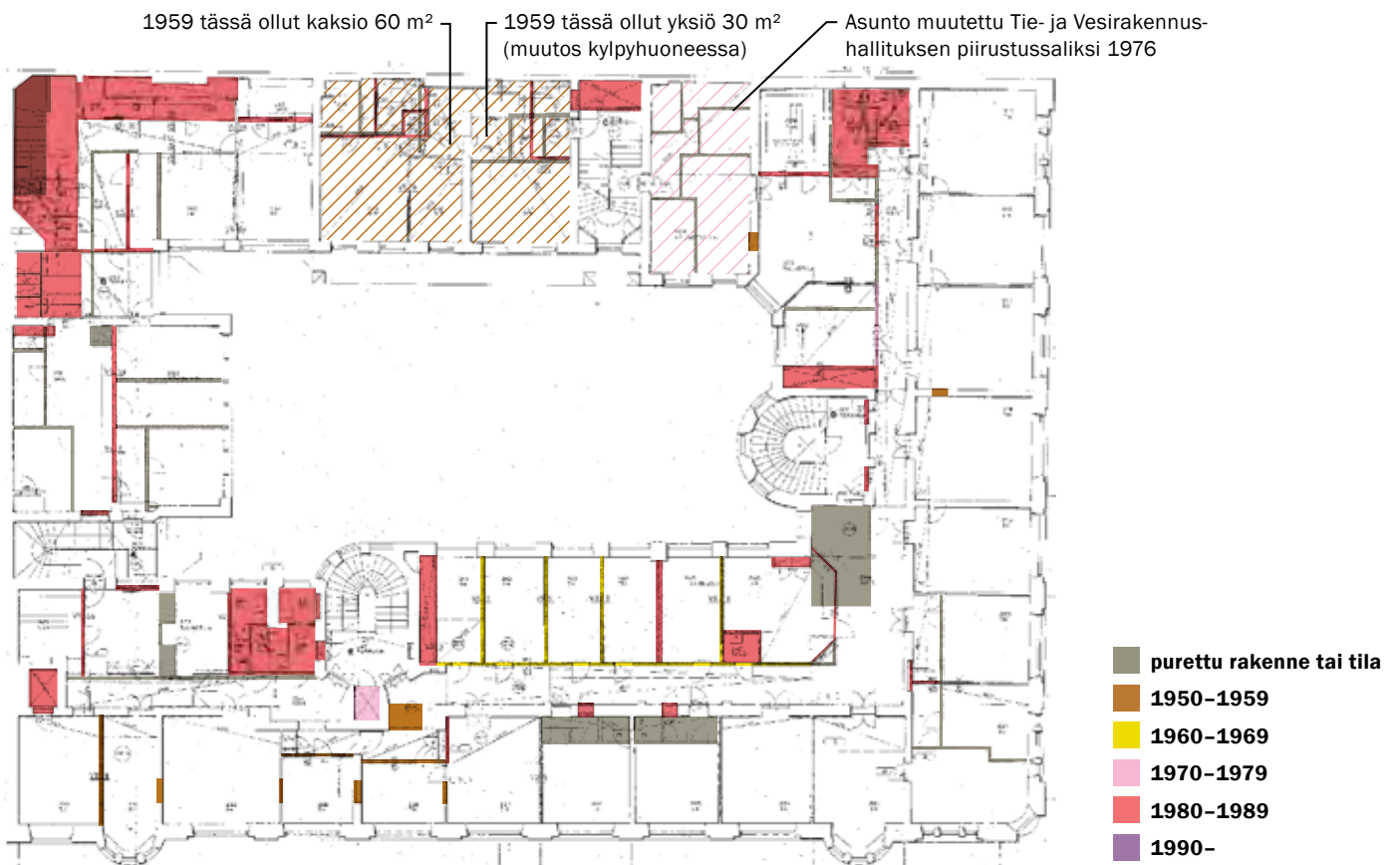
Ylempi kellari, Unioninkadun maantas

1. krs

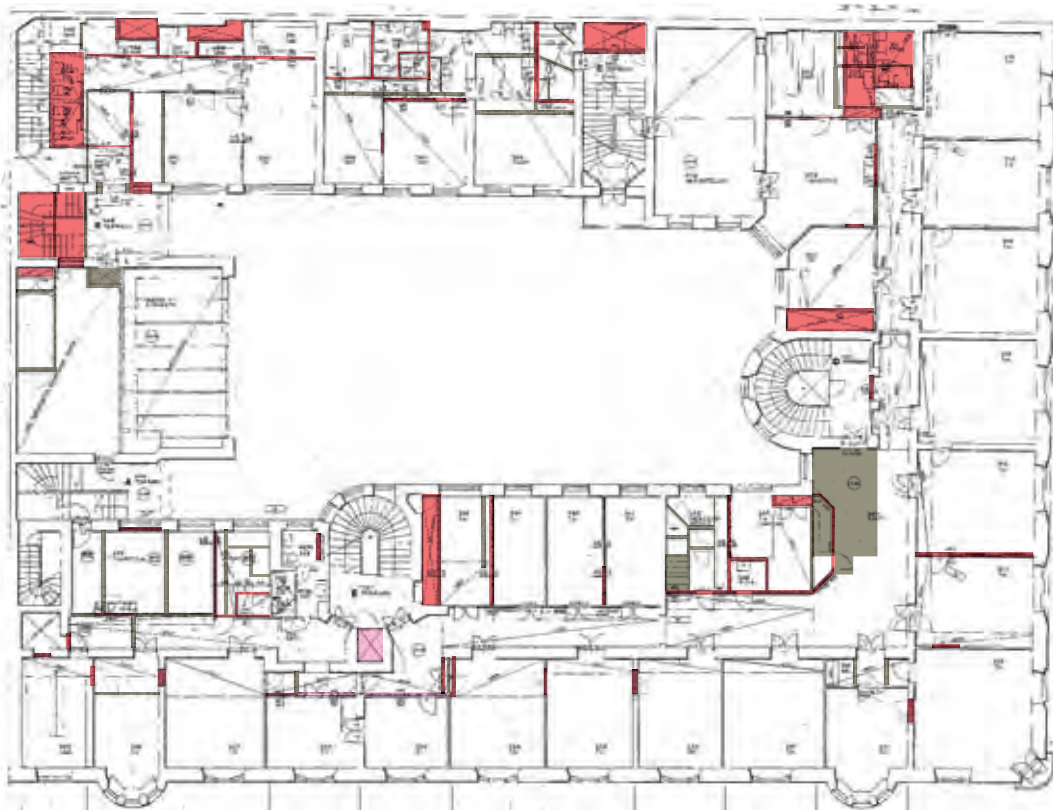

2. krs

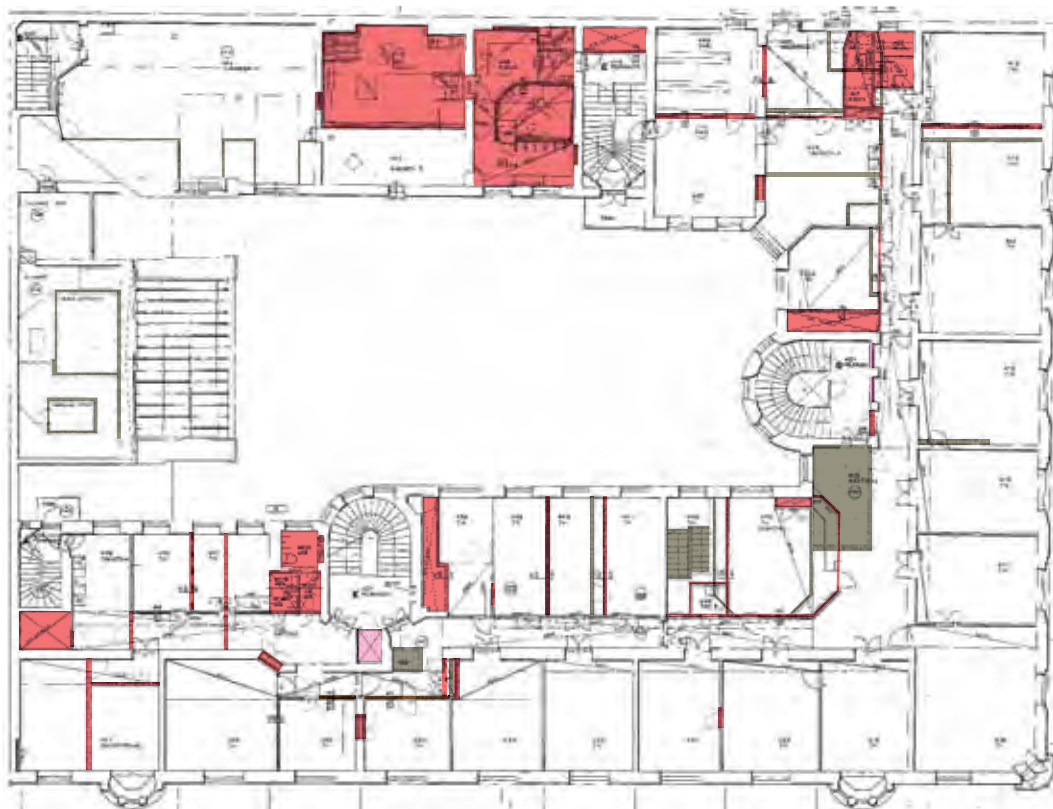

3. krs

- purettu rakenne tai tila
- 1950-1959
- 1960-1969
- 1970-1979
- 1980-1989
- 1990-

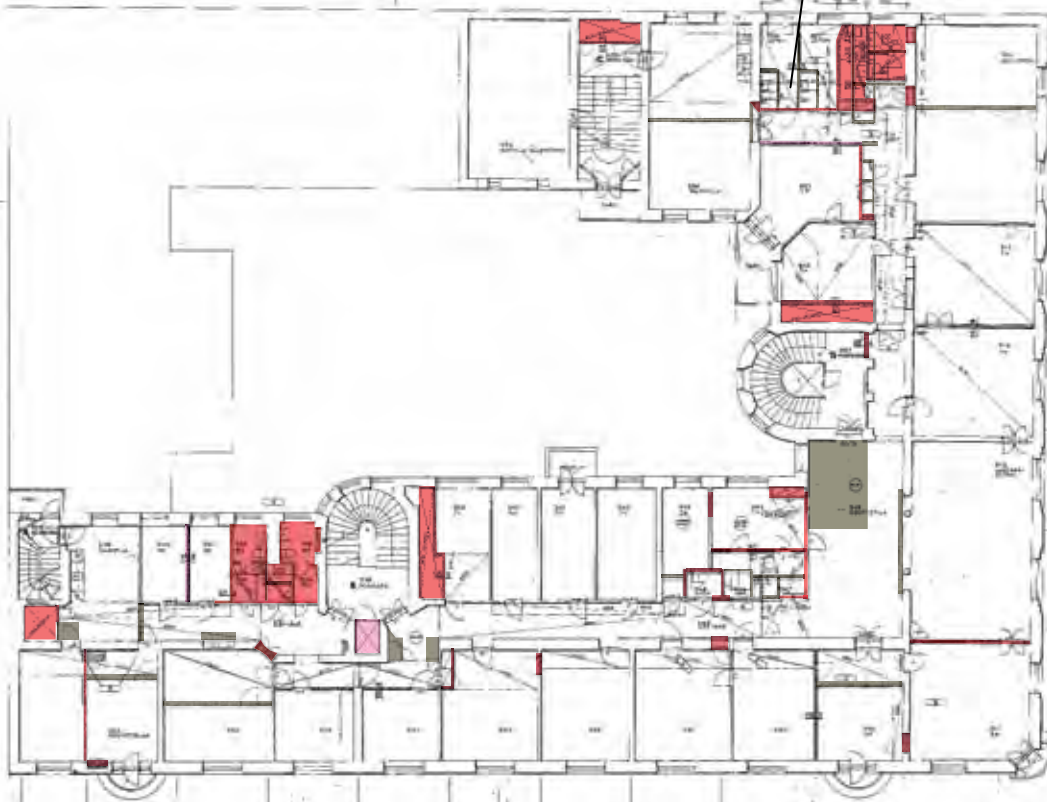
4. krs

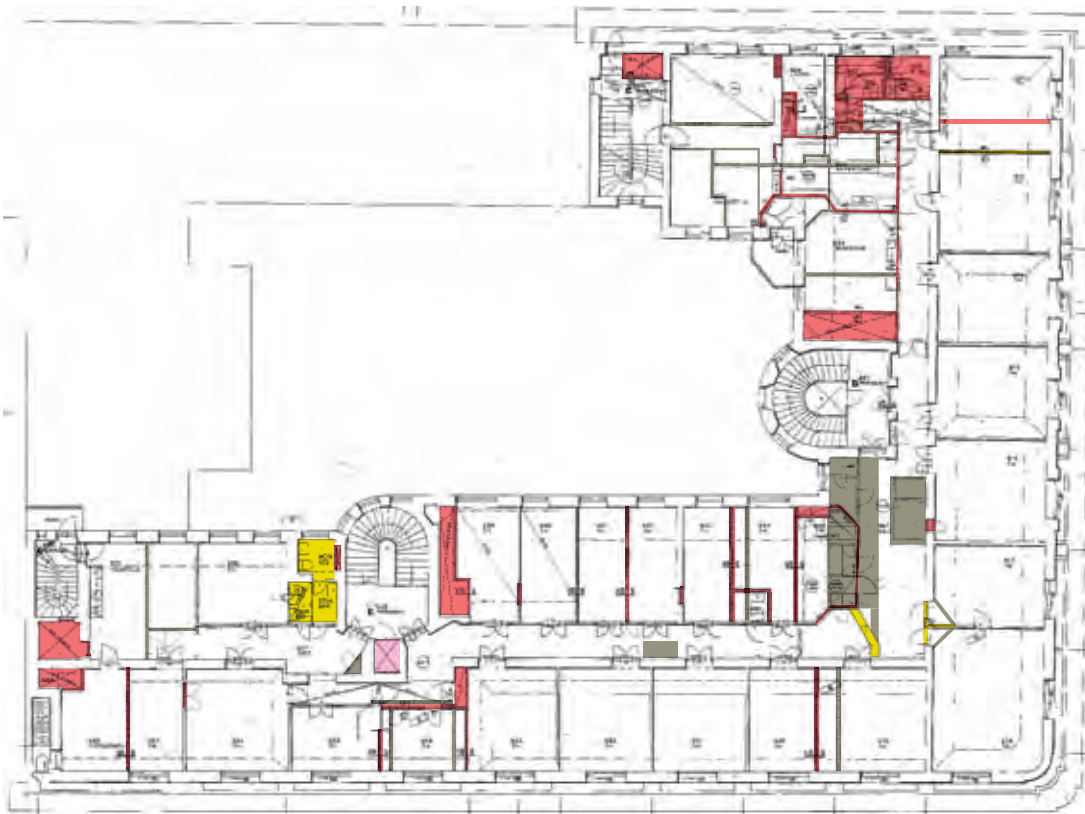
- purettu rakenne tai tila
- 1950-1959
- 1960-1969
- 1970-1979
- 1980-1989
- 1990-

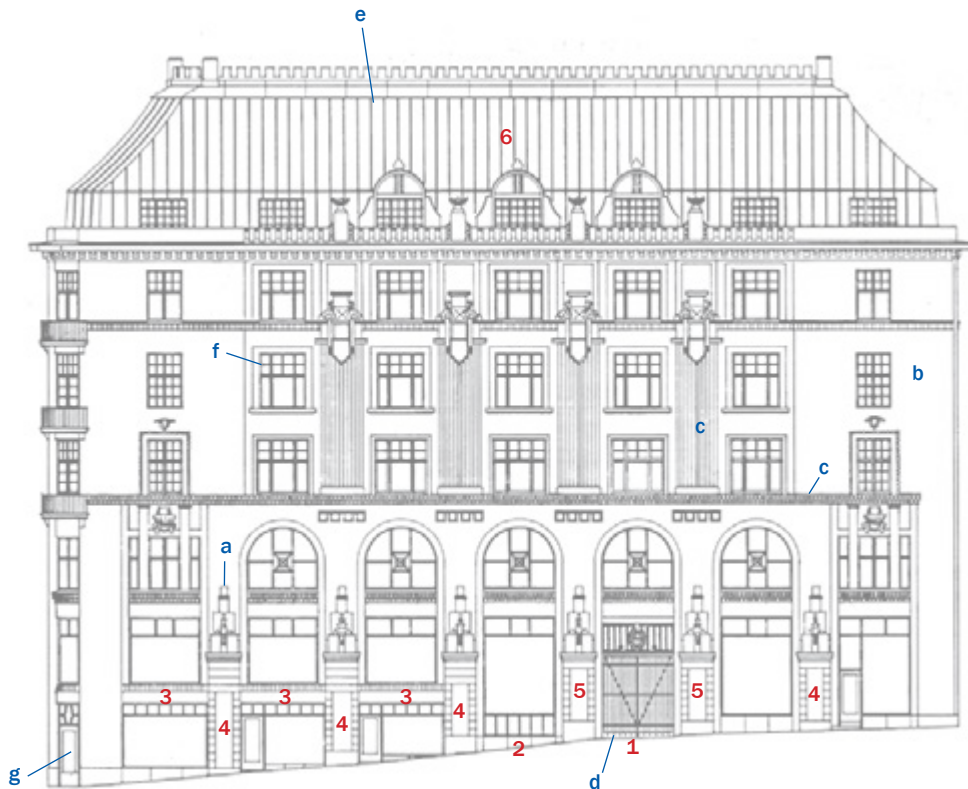
5. krs

Lepohuoneet 506 ja 507 yhdistetty neuvotteluhuoneeksi 1980-luvun peruskorjauksen jälkeen

6. krs

**Pääjulkisivu pohjoiseen Eteläesplanadille.
1984. Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen.
PA Ilonen yksit. arkisto.**

Julkisivu on valmistunut 1913 kokonaisuudessaan.

Muutokset:

- 1** Portti on uusittu 1997.
- 2** Ikkuna on ummistettu 1984.
- 3** Lasiset mustat vaakasuuntaiset mainospinnat ovat olleet käytössä jo ainakin 1960-luvulla. Pinnat on uusittu 1984.
- 4** Ikkunoiden väliset pystypinnat on otettu mainoskäyttöön 1984. Aikaisemmin ne olivat rappauspintoja.
- 5** Metallikotelot mainoksia varten.
- 6** Peltikatto on vuodelta 1968. Se maalattiin mustaksi. Alkuperäinen katto oli vihreäksi lasitettua kattotiiltä. Peltikatto maalattiin vihreäksi 1984.

Materiaalit nykyisin:

- a** Hakattu graniitti.
- b** Keltaiseksi maalattu rapattu pinta.
- c** Valkoinen koristerappaus tai kipsikoriste.
- d** Maalattu teräsportti.
- e** Vihreä peltikatto.
- f** Puuikkunat on maalattu vaaleiksi, paitsi liiketilojen ikkunat ja niiden yläpuoliset ikkunat, jotka ovat ruskeita ulkopuitteiltaan.
- g** Ulko-ovet ovat tummaksi petsattua puuta.

Julkisivu itään Unioninkadulle. 1984.
Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen.
PA Ilonen yksit. arkisto.

Julkisivu on valmistunut 1913 kokonaisuudessaan.

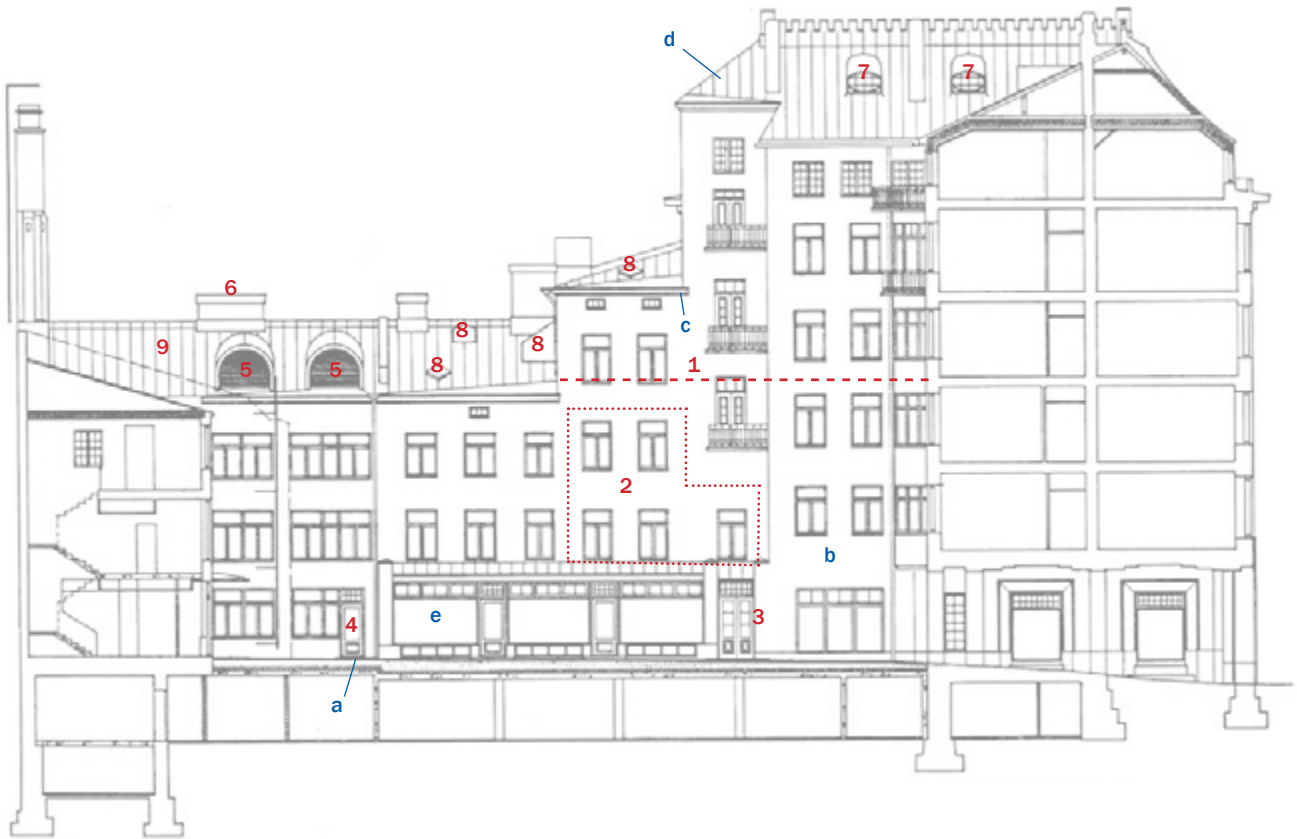
Muutokset:

- 1** Veräjäportit ovat vuodelta 1984.
- 2** Ikkuna on muutettu savunpoistoluukuksi 1984.
- 3** Lasiset mustat vaakasuuntaiset mainospinnat ovat olleet käytössä jo ainakin 1960-luvulla. Pinnat on uusittu 1984.
- 4** Ikkunoiden väliset pystypinnat on otettu mainoskäyttöön 1984. Aikaisemmin ne olivat rappauspintoja.
- 5** Peltikatto on vuodelta 1968. Se maalattiin mustaksi. Alkuperäinen katto oli vihreäksi lasitettua kattotiiltä. Peltikatto maalattiin vihreäksi 1984.
- 6** Erkkeritornien ylimmät kerrokset olivat alun perin avoimia. Ne muutettiin sisätilaksi viimeistään 1971.

Materiaalit nykyisin:

- a** Hakattu graniitti.
- b** Keltaiseksi maalattu rapattu pinta.
- c** Valkoinen koristerappaus tai kipsikoriste.
- d** Maalattu teräsveräjä.
- e** Vihreä peltikatto.
- f** Puuikkunat on maalattu vaaleiksi, paitsi liiketilojen ikkunat ja niiden yläpuoliset ikkunat ovat ruskeita ulkopuitteiltaan.
- g** Ulko-ovet ovat tummaksi petsattua puuta.

Pihajulkisivu itään. 1984.
Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen.
PA Ilonen yksit. arkisto.

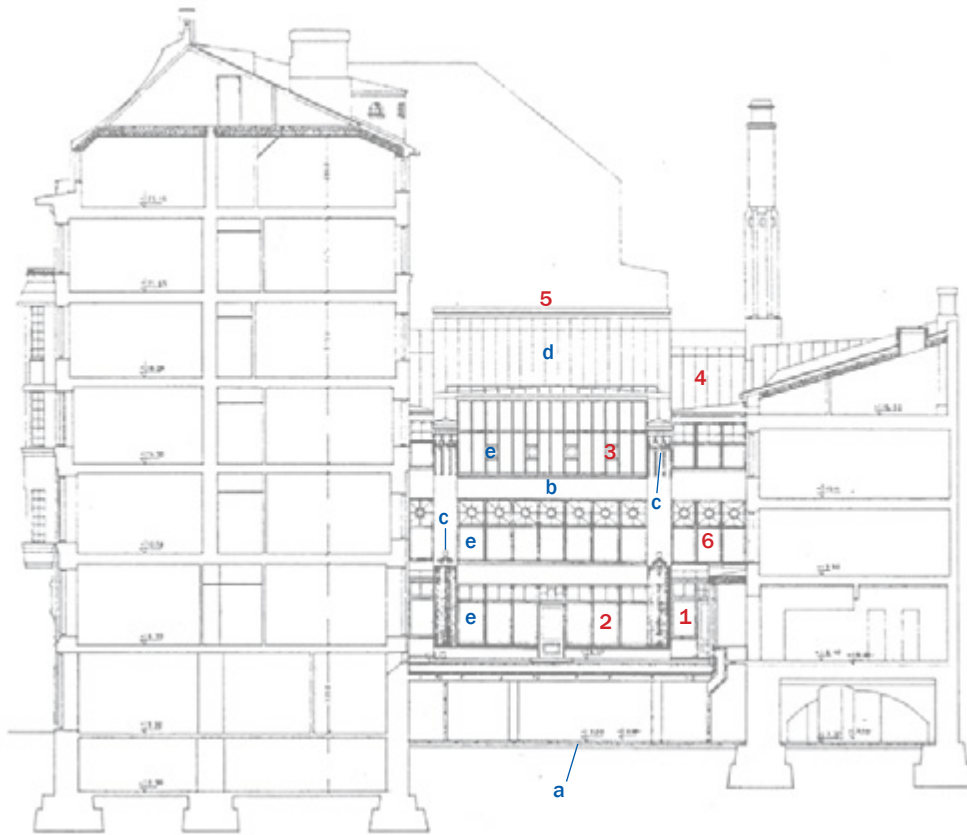
Julkisivu on rakennettu 1913 käyttäen hyväksi joitakin vanhemman rakennuksen osia. Lähinnä rakennusosia on käytetty uudelleen siipirakennuksen kellarikerroksessa.

Muutokset:

- 1 Katkoviivan yläpuoliset osat on rakennettu 1913.
- 2 Tällä alueella ikkunajako vastaa 1870-luvun ikkunajakoa.
- 3 Sisäänkäynti samalla paikalla kuin 1873.
- 4 Oven paikka muuttunut ikkunoiden keskeltä sivulle 1984.
- 5 Kattolyhdyt ovat olleet ikkunoina 1981. Raittiin ilman sisäänottoritat niihin on lisätty 1984.
- 6 Piippu samalla paikalla kuin 1873.
- 7 Katolle on lisätty soikeita ilmastointiaukkoja todennäköisesti 1984.
- 8 Kattoikkunat lisätty 1984.
- 9 Peltikatto on todennäköisesti vuodelta 1968. Katto on nykyisin vihreä.

Materiaalit nykyisin:

- a Sokkelit ja askelmat ovien edessä ovat graniittia.
- b Keltaiseksi maalattu rapattu pinta.
- c Valkoinen räystäs.
- d Vihreä peltikatto.
- e Puuikkunat on maalattu vaaleiksi, paitsi alimman kerroksen ikkunat ovat ruskeita ulkopuitteiltaan.

Pihajulkisivu pohjoiseen. 1984.
Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen.
PA Ilonen yksit. arkisto.

Julkisivu on rakennettu 1913 käyttäen hyväksi joitakin vanhemman rakennuksen osia.

Muutokset:

- 1** Uusi ovi 1984.
- 2** Ikkunajakoa on muutettu 1971-1979 välillä.
- 3** Atelieri-ikkuna palautettiin 1984 mukaellen alkuperäistä.
- 4** Peltikatto on todennäköisesti vuodelta 1968. Katto on nykyisin vihreä.
- 5** Katolle rakennettiin terassi 1913. Terassi on myöhemmin poistettu.
- 6** Lyijylasi-ikkunoita oli alun perin vain piharakennuksen keskiosassa ja ovien yläpuolella yhdet ruudut. Nyt koristeikkunat on koottu yhtenäiseksi nauhaksi toiseen kerrokseen.

Materiaalit nykyisin:

- a** Sokkelit ovat betonia. Sokkeliin on kiinnitetty metallisuoja.
- b** Keltaiseksi maalattu rapattu pinta.
- c** Valkoinen koristerappaus tai kipsikoriste.
- d** Vihreä petikatto.
- e** Puuikkunat on maalattu vaaleiksi, paitsi alimman kerroksen ikkunat ja ovat ruskeita ulkopuolteiltaan. Atelieri-ikkuna on tummanharmaa teräsikkuna.

Pihajulkisivu länteen. 1984.
Arkkitehtitoimisto Pirkko ja Arvi Ilonen.
PA Ilonen yksit. arkisto.

Julkisivu on valmistunut 1913 kokonaisuudessaan.

Muutokset:

- 1** Alimman ikkunarivin alla olevat ikkunat on muurattu lasitiilistä 1984. Aiemmin kohdassa oli ikkunat tai luukut.
- 2** Porrashuoneen E alimmat ikkunat on pienennetty todennäköisesti 1959.
- 3** Alunperin ikkunan kohdalla on ollut sisäänkäynti.
- 4** Hissikonehuoneita on korotettu: D- portaassa 1965 ja E-portaassa 1970.
- 5** Katolle on lisätty soikeita ilmastointiaukkoja todennäköisesti 1984.
- 6** Peltikatto on uusittu 1968. Katto on nykyisin vihreä.

Materiaalit nykyisin:

- a** Sokkelit on betonia. Sokkeliin on kiinnitetty metallisuoja.
- b** Keltaiseksi maalattu rapattu pinta.
- c** Valkoinen koristerappaus tai kipsikoriste.
- d** Vihreä peltikatto.
- e** Puuikkunat on maalattu vaaleiksi.

Vanhat tallit 1984.
Simo Rista.
PA Ilonen yksit. arkisto.

3 [*Nykytila*

3.1 Huonetilojen inventointi

Inventoitavat tilat valikoitiin niiden erityisyyden tai tyyppillisyyden perusteella. Rakennuksessa on paljon toistuvuutta ja eri kerroksissa on toteutettu samoja ratkaisuja. Käytävien ja toimistohuoneiden osalta kortteja voi lukea yleisinä esityksinä kyseisistä tilatyypeista samassa siivessä olevista vastaavista tiloista. Inventoitaessa kellarin kaariholvattuihin vanhoihin talleihin ei päästy sisälle, mutta sinne päästiin 7.6. suoritetulla katselmuksella. Tallien merkitys korostui työtä tehdessä kun kävi ilmi, että ne ovat talon vanhimmista 1870-luvun osista parhaiten säilyneet tilat. Ne on korjattu käyttökelpoisiksi 1984 valmistuneen korjaus- ja muutostyön yhteydessä.

Huonenumero	Huoneen nimi
001	Liikehuoneisto
102, 201, 301, 401, 501, 601	Porrashuone D
103	Pääaula
129, 240, 337, 437, 538, 638	Porrashuone E
135, 250, 346, 428, 529b, 630	Porrashuone A
138, 253, 348, 349, 455b	Porrashuone B
204	Neuvotteluhuone
275, 362, 446, 505, 605	Porrashuone C
319	Toimistohuone, katu
340	Toimistohuone, piha
347	Kirjasto
436, 445, 411	Käytävä
449-452	Saunaosasto
507	Neuvotteluhuone
516	Vastaanottohuone
619	Toimisto

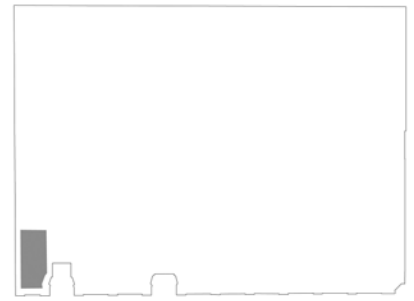

Huonenumero 001

Liikehuoneisto

Eteläesplanadi 4

Katutaso

Käyttö ja tilan hahmo

Unioninkadun puoleinen liiketila, joka toimii nykyään kahvilana. Tilan takaosassa on wc-tila ja sen vieressä pieni keittiötila, joka on erotettu muusta tilasta verholla.

Tilan ominaispiirteet

Vanha mosaiikkilaattalattia. Suuri ikkuna kadulle.

Lattia

Vanha mosaiikkilaattalattia koostuu pienistä punaisista ja suuremmista valkoisista laatoista (1913). Wc-tilassa on uusi laattalattia.

Lattialista

Ei näkyvissä.

Seinät

Rapatut ja maalatut.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Tilan takaosassa on alaslaskettu katto ja etuosassa täyskorkea katto. Rajakohta on toteutettu 1980-luvulla vanhan talon henkeen porrastuksin ja kaarevin pinnoin, kuten käytävien alaslaskut ylemmissä kerroksissa. Alaslasketussa osassa on upotettuja halogeenivaloja ja IV-venttiilejä.

Ikkunat

Näyteikkuna on yksilasinen puuikkuna, jossa on kaksi kaksipuitteista yläikkunaa. Yläkunoissa on keskellä jakopuitteet, jotka eivät mene karmin läpi. Ikkunan puuosat on maalattu mustaksi. Oven vieressä on kaksi yläikkunallista, vanhaa puuikkunaa (1913).

Ovet

Ulko-ovi on vanha, ikkunallinen puupeiliovi. Tuulikaappi on teräsrakenteinen, valkoiseksi maalattu (1984). Tuulikaapin ovi on teräsrakenteinen ja siinä on lasiruudutus. WC:n ovi on uusi laakaovi.

Varusteet ja valaisimet

Ikkunapenkin alla on patteri. Alakatossa on IV-venttiilejä. Tilan etuosassa on kattoon kiinnitetty ilmastointikone.

Kiintokalusteet

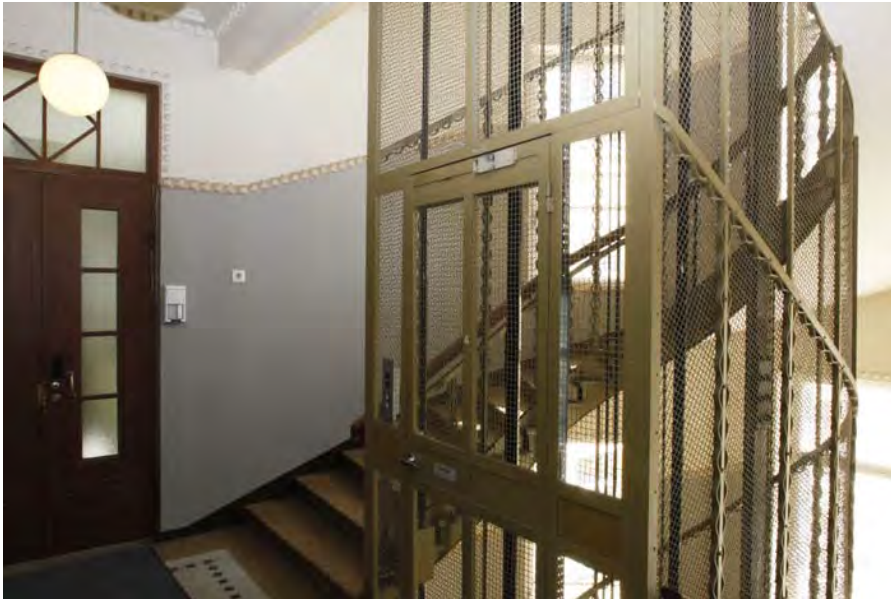
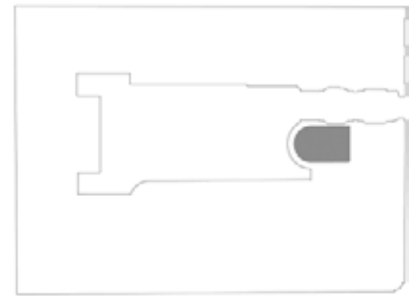
Kahvilakeittiön kalusteita WC:n vieressä ja edessä.

Huonenumero 102, 201, 301, 401, 501, 601

Porrashuone D

Eteläesplanadi 4

1.-6. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Toinen edustavista pääportaista. Porras johtaa ensimmäisestä kuudenteen kerrokseen. Porras on U-porras, jonka keskellä on hissikuilu (1913). Ensimmäinen kerrostaso on erityisen koristeellinen. Porrastasanteiden takaseinän sisäikkunat ja ovet kerrokseen on ummistettu 1984 ja osittain jo aikaisemmin.

Tilan ominaispiirteet

D-porras on pääporras ja yksi talon keskeisimmistä sisätiloista. Tila kokonaisuutena on säilynyt hyvin, lukuunottamatta ummistettuja sisäikkunoita. Stuccokoristeet ja koristemaalaukset on toteuttanut Salomon Wuorion maalausliike (1913). Porras on entistetty 1984.

Lattia

Porrasnousut ja etenemät ovat mosaiikkibetonia, jonka massa on keltainen ja kivet mustia ja valkoisia (1913). Välitasanteiden keskiosat ovat vaaleanharmaata mosaiikkibetonia, joihin mustat, mosaiikkimaiset koristelaatat muodostavat koristefriisin. Vaaleanharmaata aluetta kiertää keltainen friisi. Lindgren piirsi porrashuoneiden lattiaista detaljeja.

Lattialista

Seinään maalattu ruskea vyöhyke, paitsi aulassa portaan välitasanteella on rapattu lista.

Seinät

Seinän yläosa on maalattu valkoiseksi ja alaosa siniharmaaksi. Vyöhykkeitä erottaa vaaleanruskea stuccolista. Ikkunoiden ja ovien yläosia kiertävät nauhamaisesti puolipallon muotoiset stuccokoristeet. Ensimmäisessä kerroksessa seinän vyöhykkeet toisistaan erottava stuccolista on muita kerroksia leveämpi ja koristeellisempi, ja sen yläpuoliseen osaan on maalattu yksinkertainen kuviointi. Ensimmäisen kerroksen seinää jäsentävät vaaleat marmoroidut pilasterit.

Kattolista

Välitasanteilla hammastettu stucconauha. Alimmassa ja ylimmässä kerroksessa sekä porrassyöksyjien kohdalla kattolistaa ei ole.

Katto

Ensimmäisessä kerroksessa kasetoitu, koristeellinen katto. Kerrostasanteilla kattoa kiertää sekä suora että hammastettu lista. Porrassyöksyjien alapinnat ovat sileitä. Kuudennessa kerroksessa on yksinkertainen rappauslista.

Ikkunat

Kaksipuitteiset ikkunat nousevat portaan tasossa. Sisempi puite on alkuperäinen ja ulompi on uusittu. Ikkunaan liittyy yläikkuna, ja molempien ulkopuitteissa on ruutujako. Myös pääikkunan sisäpuitteessa on yksi vaakavälikarmi. Kerrosvälillä on kolme ikkunaa. Ylimmän kerroksen keskimäinen yläikkuna on terveysikkuna.

Ovet

Ulko-ovi on tamminen, yläikkunallinen lasipariovi (1984). Yläikkunan ulkopuitteessa ruutujako. Vedin on messinkiä ja potkupelti kuparia. Oveissa on tuuletussäleikkö. Ovi eteistilaan on uusi, teräsrunkoinen palo-ovi, jossa lankalasisustus. Ovi on varustettu sivulehdellä ja yläikkunalla. Varaston ovi ensimmäisessä kerroksessa on vanha puuovi, jossa on pieni yläikkuna ja kolme päällekkäistä pientä peiliä. Ovet kerrokseen ovat ruskeaksi maalattuja, yläikkunallisia parioivia (1913), jotka on muutettu palo-oviksi levyttämällä ne ja lasittamalla ne paloluokitellulla lasilla (1984). Oveissa on kapeat ikkunat, joissa on käytävän puolella lankalasi ja porrashuoneen puolella antiikkilasi.

Varusteet ja valaisimet

Kattovalaisimet ovat riippuvia pallovalaisimia (1930-1950), kuten muissakin porrashuoneissa. Hissi portaan keskellä on 90-luvulla modernisoitu vanha veräjällinen hissi, joka on verhoiltu sisältä tummalla puulla. Hissikuilua kiertää vihreäksi maalattu teräsverkko (entistetty 1984). Ensimmäisessä kerroksessa on kaksi laakapatteria.

Kiintokalusteet

Porraskaide on vihreäksi maalattu, koristeellinen metallikaide (1913), jonka pystytolpista joka toinen liittyy hissikorin rakenteeseen. Käsijohde on lakattua jalopuuta ja se on ensimmäisessä kerroksessa muotoiltu kiehkuralle. Ensimmäisessä kerroksessa on pyöreitä, kellertäviä marmoroituja pilastereita ja pilareita.

Porrashuone 1984 entisöitynä. Kuva Arvi Ilonen.

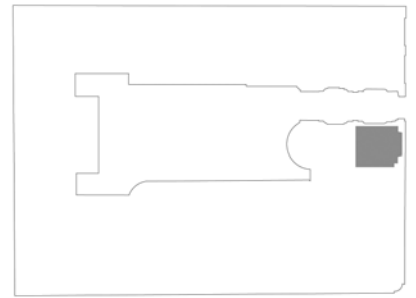

Huonenumero 103

Pääaula

Eteläesplanadi 4

1. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Puolentoista kerroksen korkuisesta aulasta on erotettu lasiseinällä vahtimestarin työtila (2000-l). Aulan portaikko johtaa porrashuoneeseen ja ensimmäisen kerroksen tiloihin (1984). 1984 vahtimestarin työpiste oli huoneessa 104. Alunperin 1913 aulasta johti keskellä seinää porras tilaan 104.

Tilan ominaispiirteet

Suuri ikkuna kadulle. 1980-luvun portaan porrastettu kaide. 1984 Valtion taideteostoimikunta sijoitti aulaan taiteilija Pekka Jylhän tekemän T-kirjaimen muotoisen hirsiveistoksen. Tila oli muuten tyhjä.

Lattia

Portaikko ja huoneen reunoja kiertävä vyöhyke ovat keltaista mosaiikkibetonia. Huoneen keskiosa on harmaata mosaiikkibetonia. Lattiassa, ulko-oven edessä on syvennys kynnyksimatolle. Lattia on vuosimallia 1984.

Lattialista

Seinään maalattu harmaa raita (1980-l).

Seinät

Rapatut ja maalatut beigen värisiksi. Takaseinä on suurelta osin punaiseksi maalattu teräs-lasiseinä (1984), jonka kolme alinta ruuturiviä on ummistettu akustoivalla levyllä ja kaksi ylintä riviä on lasia. Portaatin lasinen väliseinä on Ilosten suunnittelema ja lisätty 1990-luvulla.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Kattopintaa on laskettu (ikkunasyvennyksen yläreuna on kattopintaa korkeammalla). Katto on maalattu valkoiseksi.

Ikkunat

Kadun puolella lähes koko seinän kokoinen puuikkuna, jota on kunnostettu. Siinä on vaakasuuntainen välikarmi ja ikkunan yläosa on jaettu kolmeen puitteeseen. Jako vastaa alkuperäistä.

Ovet

Ulko-ovi on tamminen lasiovi, jossa on sivuikkunat ja yläikkuna. Vedin on messinkiä ja potkupelti kuparia. Oveissa on tuuletussäleikkö. Ovi porrashuoneeseen on teräsrunkoinen lasipalo-ovi, jonka ruuduissa on lankalasisitus. Oveissa on sivulehti ja yläikkuna. Ensimmäisen kerroksen toimistotiloihin johtaa samantyyppinen, mutta eri levyinen ovi. Kaikki ovet ovat 1980-luvulta.

Varusteet ja valaisimet

Seinillä on lämpöpattereita ja lämpöjohdot on asennettu pintaan. Takaseinällä lasiseinän alareunassa on johtokouru. Tilassa on neljä riippuvaa pallovalaisinta (1930-1950) ja seinävalaisimet (1980-l).

Kiintokalusteet

Vahtimestarin tilan erottaa muusta huoneesta seinäke, joka on osittain umpinainen ja osittain opaalisia (2000-l). Seinäkettä kiertää tiski. Portaikkoa vasten on asennettu opaalisinainen sermi (1990-l).

**Eteisaula korjauksen jälkeen 1984.
Simo Rista. PA Ilonen yksit. arkisto.**

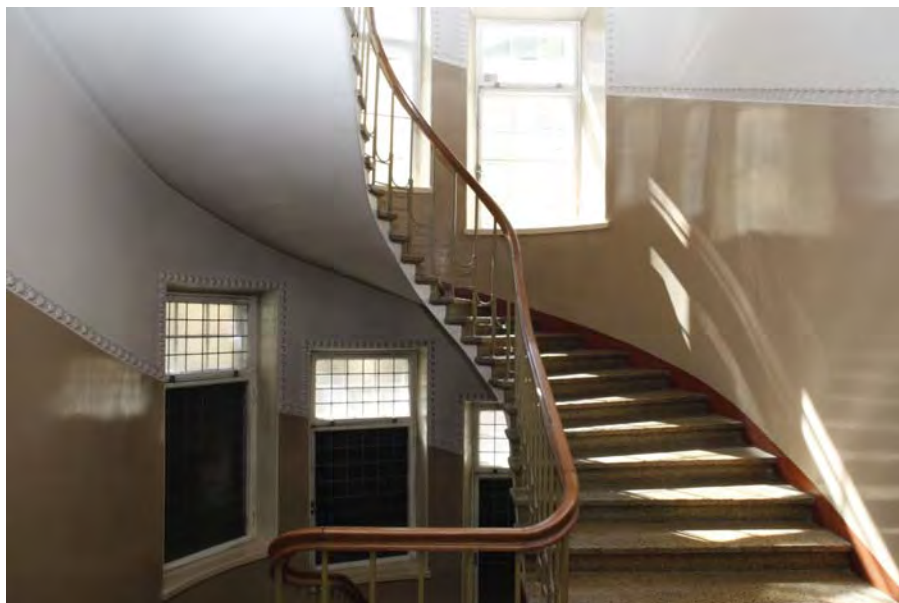
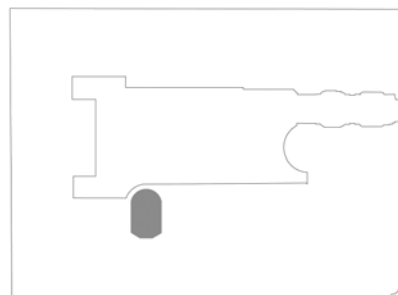
**Aulaan sijoitettiin Kuvanveistäjä Pekka Jylhän
teos 1984 peruskorjauksen valmistuttua.
Kuva on Työvoimaministeriön esitteestä.**

Huonenumero 129, 240, 337, 437, 538, 638

Porrashuone E

Eteläesplanadi 4

-2.-6. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Toinen pääportaista, joka johtaa alakellarista kuudenteen kerrokseen. Alin porrassuus alakellarista Unioninkadun katutasoon on erotettu ovella, eikä ole muiden kerrosten tavoin koristeellinen. Katutasossa portaaseen liittyy tuulikaappi ja eteistila. Hissi sijaitsee syvennyksessä porrasta vastapäätä alkuperäisellä paikallaan.

Tilan ominaispiirteet

Tila kokonaisuutena on yksi talon päätiloista. 1984 valmistuneen korjaus- ja muutostyön yhteydessä konservattori Pentti Pietarila tutki portaikon värityksen ja se entistettiin.

Lattia

Alimmalla osuudella on käytetty sementtiä ja muilla porrastasanteilla mosaiikkibetonia, jonka keskiosa on vaaleanharmaa mustin koristelaatoin. Tasanteiden friisivyöhyke on keltaista mosaiikkibetonia. Samoin portaat ovat keltaista mosaiikkibetonia. Katutasanteella betonia on korjattu porrashuoneen keskellä. Kohdasta on mahdollisesti poistettu pilari yms. Lattia on alkuperäinen (1913) ja Lindgren piirsi sen koristelusta detaljin.

Lattialista

Alimmalla osuudella ei ole listaa. Katutasossa on korkea, punaiseksi maalattu puulista (ilmeisesti tehty vanhan mallin mukaan 1984). Muualla on seinään maalattu punainen vyöhyke.

Seinät

Alimmalla osuudella on maalatut kiviseinät. Pihan puolella on muurattu umpeen ikkunoita, jotka jäävät nykyisen pihakannen alapuolelle. Muualla portaassa seinän alaosa on malattu vaaleanruskeaksi ja yläosa valkeaksi. Vyöhykkeitä erottaa stucconauha (1913). Ikkunoiden ja ovien yläosia kiertävät nauhamaisesti puolipallon muotoiset stuccokoristeet (1913). Katutasossa portaaseen liittyvien eteistilojen seinät ovat kokonaan vaaleanruskeat. Eteistilan ja portaan välillä on vaaleankeltaiset, pyöreät pilasterit.

Kattolista

Katutasossa on stuccokoristelu, joka on erilainen porrastasanteella ja eteistilassa. Kerrostasoilla sekä porrassyöksyjien kohdalla on hammastettu lista (1913).

Katto

Eteistilassa on ovaalin- ja ympyränmuotoiset syvennykset, joissa on valaisimet. Muualla katto on koristelematon. Ylimmässä kerroksessa katoa kiertää kaksi porrastusta.

Ikkunat

Kullakin kerrosvälillä on kolme ikkunaa, jotka nousevat portaan tasossa. Katutason ja ensimmäisen kerroksen välillä on yläikkunalliset lyijylasi-ikkunat. Muissa kerroksissa on ruutuikkunat (ulkopuitteet). Sisemmissä ikkunoida on yksi vaakajako. Ikkunoiden sisemmät puitteet ovat alkuperäiset (1913) ja ulommat uudempiä. Ylimmän kerroksen yläikkunat ovat ovaalin muotoisia. Kerrostasanteilla kaksi ja neljä on sisäikkunat seinän alaosassa.

Ovet

Alimman tason ovet metallipalo-ovia (1984). Eteisestä tuulikaappiin johtava ovi on tamminen yläikkunallinen lasipariovi (1913). Yläikkunassa on koristeellinen jako pystypuittein. Ulko-ovi kadulle on samaa tyyppiä. Ulko-ovea reunustaa ikkunat, joissa on hiottu lasi, kaiverruksia yläkarmissa ja ovaalinmuotoisia jakoja yläikkunassa. Katutasossa tilan ovet ovat keltaruskeiksi maalattuja vanhoja puupeiliovia, joissa on lyijylasi-ikkunat. Alatasen ovi on yksilehtinen ja toinen ovi on pariovi. Kerrostasoilla vanhat, kellanruskeaksi maalatut puuovet, joissa on lyijylasi-ikkunat. Ne on muutettu palo-oviksi 1980-luvulla levyttämällä ne käytävän puolelta ja lasittamalla ne palolasein. Osassa kerrosten ovista on samanlaiset yläikkunat kuin D-portaan ovissa.

Varusteet ja valaisimet

Lasikupuisia valaisimia (1930-1950). Alakellarissa on yksi laakapatteri. Eteistilassa on kaksi laakapatteria. Portaen katutasossa on kaksi ripapatteria (1913) joista toinen kiertyy porrassyöksyn sisäreunan mukaisesti. Hissi on veräjällinen hissi vuodelta 1983 (kunnostettu 2007). Hissin paikka on alkuperäinen. Hissikorin etuseinä on vihreäksi maalattua metalliverkkoa (entistetty 1984).

Kiintokalusteet

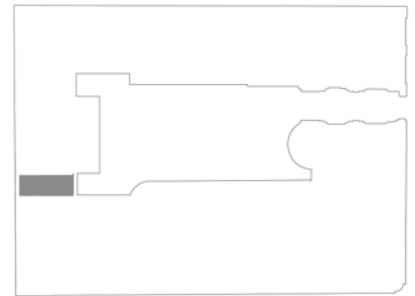
Kaide on vihreäksi maalattu teräskaide. Käsijohde on puuta. Kaide päätty katutasossa katkaistuun puupilariin, jossa on myös mustia osia. Kaide kaikkine osineen on alkuperäinen.

Huonenumero 135, 250, 346, 428, 529b, 630

Porrashuone A

Eteläesplanadi 4

1.-3. kerros ja 4.-6. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Porrashuone johtaa kellarista kolmanteen kerrokseen piharakennuksen ja itäsiiven välisessä nivelosassa. Kolmannen kerroksen ja ullakon välillä porras on itäsiivessä. Yläkerroksissa porras on kapeampi kuin alemmissä. Tasanteilla on kulmakomeroita. Kolmannessa kerroksessa kapean portaan vieressä on pitkä ja kapea komero.

Tilan ominaispiirteet

Porrashuone on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Porrashuoneelle ominaisia ovat vanhat sisäikkunat, puuovet, rautainen porraskaide ja lyijylasi-ikkunat. Porras oli selkeästi alunperin sivuporras.

Lattia

Porrastasanteet ja portaat ovat sementtipintaiset. Ensimmäisen kerroksen tasanteella mustat, mosaiikkimaiset koristelaatat muodostavat koristekuvion (1913). Välitasanteella on mahdollisesti ollut pilasteri.

Lattialista

Seinän alaosaan maalattu harmaa vyöhyke.

Seinät

Rapatut ja maalatut.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Ylimällä tasolla katto on holvattu ratakiskojen varaan. Kolmannessa kerroksessa on rapattu ja maalattu katto. Porrassyöksyjien alapinnat rapatut ja maalatut. Katto on säilynyt alkuperäisasussaan (1913).

Ikkunat

Toisessa ja kolmannessa kerroksessa on vanhat, kuusiruutuiset ikkunat. Toisen kerroksen yläikkunat ovat värillisiä lyijylasi-ikkunoita (1913) ja kolmannessa kerroksessa ne on jaettu neliruutuisiksi jakopuitteilla. Osa heloista ja laseista on vanhoja. Ylimpien kerrosten ulkoseinän puoleisissa komeroissa pienet yläikkunat. Portaassa on sisäikkunoita, joista osa on ummistettu kerroksen puolelta. Kuudennessa kerroksessa on pienempi sisäikkuna, jonka takana on ilmeisesti kuilu.

Ovet

Ulko-ovi on sivu- ja yläikkunallinen tuplapariovi (1984). Ikkunat ovat osittain vanhoja. Ovi (122) on suuri, lankalasetettu palo-ovi, johon liittyy lasiseinä (1984). Kellarin ovi ja ovet (136), (252) ja (347) on uusia palo-ovia (1984). Teräsosat on maalattu punaisiksi. Ovet (233) ja (330) ovat vanhoja puuovia, joiden yläosassa on suurempi ovipeili ja alaosassa kuusi pienempää, neliömäistä koristeleikkausta (1913). Ovi (529) on vanha, kunnostettu, kolmipeilinen puuovi. Ovet ylimpien kerrosten parvekkeille ovat tuplaovia, joiden yläosassa lasiruudukot ja alaosassa ovipeili. Osa ovista vanhoja, osa uusia. Neljännen ja viidennen kerroksen ovessa on yläikkuna. Ovet (429) ja (631) peileissä on vinoneliön muotoinen koristeleikkaus (1913). Komeroiden ovissa on ovipeilit (1913). Ovi ullakolle matala, uusi teräspalo-ovi (1984). Heloitus on uusittu (1984).

Varusteet ja valaisimet

IV-putkia on näkyvissä ullakkokerroksen tasolla. Kellaritasolla sekä ensimmäisen ja toisen kerroksen tasanteilla on lämpöpattereita. Lämpöjohdot on asennettu pintaan.

Kiintokalusteet

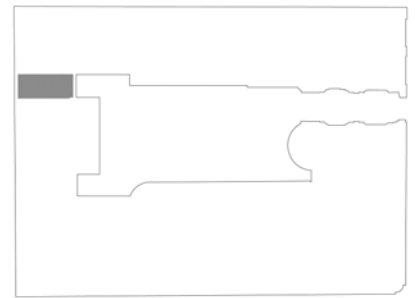
Alkuperäinen, vihertävänharmaaksi maalattu teräskaide (1913).

Huonenumero 138, 253, 348, 349, 455b

Porrashuone B

Eteläesplanadi 4

1.-3. kerros (ja 3.-4. kerros)

Käyttö ja tilan hahmo

Porras on rakennettu 1984 piharakennusten väliseen niveleen. Se ulottuu ensimmäisestä kolmanteen kerrokseen. Neljanteen kerrokseen johtava porraskäytävä on läntisen piharakennuksen ulkonurkassa vanhalla paikallaan kolmannen ja neljännen kerroksen välillä. Alempien kerrosten vanha porraskäytävä on purettu (1984).

Tilan ominaispiirteet

Porras on rakennettu 1984. Pirkko ja Arvi Ilosen ajatuksena oli sijoittaa portaan ympärille sellaisia toimintoja, joihin osallistuu myös ministeriön sidosryhmien edustajia. 1913, jolloin nivelosa rakennettiin, tilassa on ollut aula ja siipi yhdistäviä huoneita.

Lattia

Portaiden nousut ja etenemät ovat kellertävää mosaiikkibetonia ja porrastasanteet harmaata mosaiikkibetonia (1984). Ensimmäisessä kerroksessa punaiset koristelataat muodostavat koristekuvion, joka jäljittelee A-portaan lattian koristekuviota. Kolmannen kerroksen alempi kerrostasanne ja tasanteiden väliset askelmat ovat vihreää muovimattoa. Kolmannen ja neljännen kerroksen välinen porraskäytävä on harmaata hovi-laattaa. Askelman ulkosyrjässä on mustat muovilistat.

Lattialista

Portaiden kohdalla seinään maalattu harmaa lista. Kerrostasanteilla yksinkertainen, harmaa puulista. Kolmannen kerroksen alemmalla tasolla harmaa puulista ja mattolista.

Seinät

Seinät ovat rapatut ja maalatut vaaleankellertäviksi. Porrashuoneessa on polveilevia seinä; esimerkiksi neljännessä kerroksessa on kaareva seinä ja kolmannessa kerroksessa on syvennys, missä on ilmeisesti ummistettu ovi kirjastoon.

Kattolista

Ei varsinaista listaa, mutta kolmannessa ja neljännessä kerroksessa katon valkea maali jatkuu seinän yläosaan.

Katto

Katto on rapattu ja maalattu. Ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa on osittaiset alaslaskut. Neljännessä kerroksessa on näkyvissä kosteusvaurioita, jotka johtuvat ilmeisesti vuotavasta kattoikkunasta.

Ikkunat

Pääsisäänkäynnissä on sivu- ja yläikkunat. Toisessa ja kolmannessa kerroksessa on vanhat, kuusiruutuiset ikkunat. Yläikkunat toisessa kerroksessa ovat lyijylasi-ikkunoita (1913) ja kolmannessa kerroksessa ne on jaettu neliruutuisiksi jakopuitteilla (1913). Kolmannen kerroksen keskimmaisessa yläikkunassa on tuuletusikkuna. Osa heloista ja lasista on vanhoja. Leveät ikkunapenkit ovat puuta. Neljännen kerroksen kattoikkunassa on vuotojälkiä.

Ovet

Ulko-ovi uusi, ikkunallinen puuovi, joka liittyy teräksiseen tuulikaappiin (1984). Ovet (136), (137), (254), (347) ja (350) ovat punaisia potkupellillisiä palo-ovia, joissa lankalasettu ruudutus (1984). Ovi (136) on pariovi. Ovet (251), (252) ja (454) ovat uusia, umpinaisia teräspalo-ovia (1984). Ovessa (454) sivulehti.

Varusteet ja valaisimet

Ensimmäisen ja toisen kerroksen tasanteella on laakapatterit ja pinta-asennettuja lämpöputkia.

Kiintokalusteet

Portaan kaide on moderni, teräksinen levykaide, jonka pystyrakenteet ja käsijohde on maalattu vihreäksi ja verkkolevy tummanharmaaksi (1984).

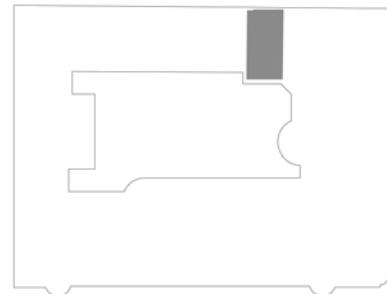
**Uusi porras 1984. Simo Rista.
PA Ilonen yksit. arkisto.**

Huonenumero 204

Neuvotteluhuone

Eteläesplanadi 4

2. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Vastaaventyypiset neuvotteluhuoneet on samalla paikalla kolmannessa ja kuudennessa kerroksessa.

Tilan ominaispiirteet

Lattia

Ruskea linomatto.

Lattialista

Yksinkertainen puulista ja mattolista, molemmat harmaaksi maalattuja (1984).

Seinät

Seinät on rapattu ja maalattu vaalean ruskeiksi .

Kattolista

Hieman pyöristetty kulma. Katon valkea maali jatkuu seinän yläosaan.

Katto

Pihan puolella katto on rapattu, maalattu ja kattoon kiinnitetty akustoivia levyjä. Muussa osassa on alaslaskettu katto.

Ikkunat

Kaksi kunnostettua T-ikkunaa (1913).

Ovet

Porrashuoneeseen johtaa kolmipeilinen, vanha puuovi, jonka keskimmaisessa peilissä on vinoneliön mallinen koristeleikkaus (1913). Ovi (203) on vanha pariovi, jossa on vastaavanlaiset ovipeilit ja koristeleikkaukset, kuin porrashuoneen ovesa (1913). Oven päällä yläikkuna, joka on välipuittein jaettu kolmeen osaan.

Varusteet ja valaisimet

Katon alaslasketussa osassa on IV-ritilöitä. Ikkunaseinällä on laakapatterit. Takaseinällä on johtokouruja.

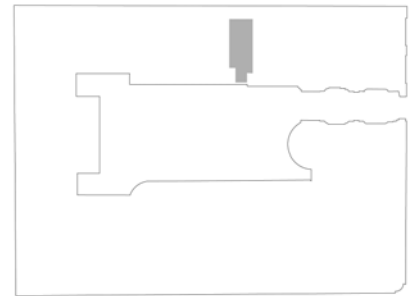
Kiintokalusteet

Huonenumero 275, 362, 446, 505, 605

Porrashuone C

Eteläesplanadi 4

-1.-ullakko

Käyttö ja tilan hahmo

Kellarista ullakolle johtava porras. Portaassa on kolme tasannetta per kerros. Tasanteilla on nurkkakomeroita. Porras sijoittuu 1870-luvulta peräisin olevaan rakennuksen osaan.

Tilan ominaispiirteet

Porrashuone on ollut alunperin sivuporras. Vuonna 1984 valmistuneessa kunnostuksessa se sai alkuperäistä arvokkaamman värikyksen, jonka Pirkko Ilonen suunnitteli. Tällöin mm. ovet oottrattiin. Portaikossa on ollut käymälöitä, joiden tila on otettu IV-kuilulle 1984.

Lattia

Yhtenäinen sementtipinta nousuissa, etenemissä ja välitasanteilla (1913).

Lattialista

Seinään maalattu harmaa raita.

Seinät

Maalattu alaosasta keltaiseksi ja yläosasta valkoiseksi. Värialueita jakaa ruskea raita. Kellarissa ja ullakolla näkyvissä myös tiiliseinää.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Porrassyöksyjen yläpinnat rapattu ja maalattu. Ullakolla on levyverhous.

Ikkunat

Toisessa kerroksessa ikkuna-aukko jää välitasanteen kohdalle. Se on T-ikkuna (1870-l). Kuudennessa kerroksessa on vanha kuusiruutuinen ikkuna etelään päin ja kaksi vastaavaa vierekkäin pihalle päin (1913). Ullakolla on pieni etelään antava ikkuna (1913).

Ovet

Kellarissa on umpinaisia palo-ovia (1984). Kellarissa on myös säilynyt vanhoja, koristeellisia puupariovia, joiden yläreuna on pyöristetty ja ovilevy on toiselta puolelta pellitetty (muutos palo-oveksi 1984). Ulko-ovi on puuparivoi, joka on uusittu vanhaan karmiin (1984). Ovi on maalattu sisäpuolelta valkeaksi ja ulkopuolelta ruskeaksi. Muut ovet ovat oottrattuja, ilmeisesti vanhoja puupeiliovia (1913). Pervekkeiden ovet ovat sivuikkunallisia yläikkunallisia tuplapariviovia (1913). Sisemmät ovet on oottrattu ja ulommat maalattu kuten ulko-ovi. Pihasiiven ullakolle johtaa vanha palo-ovi (1913). Ovea on eristetty jälkikäteen sisältä päin. Kuudennessa kerroksessa on matala, katolle johtava tuplaovi. Ullakkokerroksessa on umpinainen teräspalo-ovi.

Varusteet ja valaisimet

Portaassa on eriaikaisia lämpöpattereita. Tasanteilla on luukut portaan takana kulkevaan IV-hormiin.

Kiintokalusteet

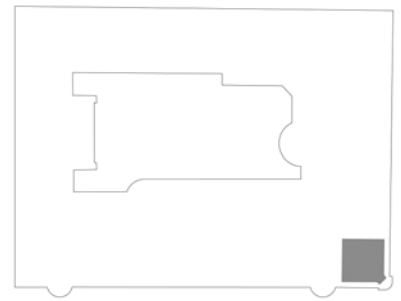
Vanha, vihertävänharmaaksi maalattu teräskaide (1913). Vastaava kaide on ensimmäisen ja toisen kerroksen välitasanteilla ovi- ja ikkunasyvennysten kohdalla.

Huonenumero 319

Toimistohuone, katu

Eteläesplanadi 4

3. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Edustava toimistohuone jo 1913 alkaen rakennuksen Kauppatorin puoleisessa kulmassa, johon on käynti erillisen eteistilan kautta. Vastaavantyyppisiä toimistohuoneita on samalla paikalla kaikissa toimistokerroksissa. Huoneen ulkokulma on pyöristetty ja siihen liittyy parveke.

Tilan ominaispiirteet

Valoisuus.

Lattia

Parkettilattia (ennen 1984).

Lattialista

Harmaa, yksinkertainen puulista ja puunvärinen parkettilista (1984).

Seinät

Seinät on rapattu ja maalattu kermanväriseksi.

Kattolista

Pullopyöristys (1913).

Katto

Rapattu ja maalattu katon pinnassa näkyy pientä halkeilua.

Ikkunat

Kaksi suurta ruutuikkunaa (1913). Ikkunoihin on lisätty yksi välipuite (1984). Ulkopuitteessa ruutujako.

Ovet

Parvekkeen ovi on ilmeisesti uusittu, helat ovat vanhoja. Oveen liittyy kaksi yläikkunaa, joiden ulkopuitteessa on ruutujako. Huoneen ovi eteistilaan on kolmipeilinen puuovi (1913). Oven keskimmaisessa peilissä on vinoneliön muotoinen koristeleikkaus. Ovi Eteläesplanadinpuoleiseen huoneeseen on ummistettu.

Varusteet ja valaisimet

Länsiseinällä on IV-ritilöitä. Ikkunaseinillä on laakapatterit ja sähkökourut. Lämpöjohdot on asennettu pintaan.

Kiintokalusteet

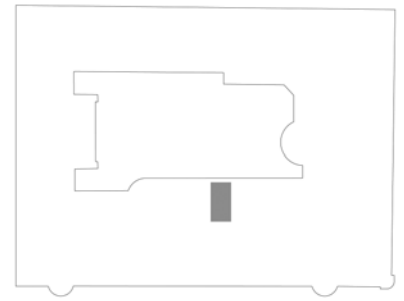

Huonenumero 340

Toimistohuone, piha

Eteläesplanadi 4

3. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Tila on ollut toimistona 1913 lähtien. Tila jaettu 1984.

Tilan ominaispiirteet

Lattia

Vaaleanruskea linomatto (1984).

Lattialista

Yksinkertainen puulista jonka päällä mattolista (1984).

Seinät

Rapattu ja maalattu, paitsi huonetta 341 vasten oleva seinä, joka on kevyt väliseinä (1984). Seinien väri on vaaleanvihreä.

Kattolista

Hieman pyöristetty kulma. Katon valkea maali jatkuu seinän yläosaan.

Katto

Rapattu ja maalattu katto.

Ikkunat

Vanha T-ikkuna (1913). Ikkunaan on lisätty väilipuite (1984).

Ovet

Huoneen ovi on vanha pariovi (1913). Ovet ovat kolmipeilisiä. Keskimmäisessä peilissä on vinoneliön muotoinen koristeleikkaus. Oven päällä on ikkuna, joka antaa valoa käytävälle.

Varusteet ja valaisimet

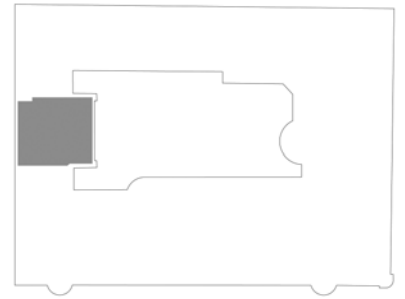
Laakapatteri ja johtokouru ikkunaseinällä. Tulo- ja poistoilman venttiilit oven päällä. Huoneessa on riippuva loisteputkivalaisin (oletettavasti 1984).

Kiintokalusteet

Huonenumero 347

Kirjasto

Eteläesplanadi 4 3. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Piharakennuksen koko kolmas kerros on jakamatonta tilaa. Tilassa on viimeksi toiminut kirjasto. Aiemmin se on ollut näyttelytila ja museo. Tällä hetkellä tila on tyhjiillään. Atelieriikkuna rakennettiin 1913 kaarevaksi ja se muutettiin umpinaiseksi katoksi ja pystyikkunaksi 1930-luvulla. 1984 kaareva ikkuna palautettiin mukaillen vanhaa rakennetta, joka paljastui purkutöissä.

Tilan ominaispiirteet

Atelieriikkuna, joka on rakennettu 1980-luvulla alkuperäisen ikkunan mukaan.

Lattia

Siniharmaa linomatto (1984).

Lattialista

Profiililtaan yksinkertainen, harmaaksi maalattu puulista, jonka päällä puinen, harmaa mattolista. Listat ovat mallia 1984.

Seinät

Rapatut ja maalatut kiviseinät. Väri on vaaleankellertävä.

Kattolista

Ei varsinaista listaa, mutta katon valkea maali on rajattu n. 100mm seinän yläosaan.

Katto

Katon harjan kohdalla on korkea, pohjoispuoleltaan pyöristetty palkki, joka jakaa tilan kahteen osaan. Tilan sisäpihan puoleisessa osassa atelieriikkuna kaartuu tilan ylle lasikatoksi. Palkin toisella puolella on suora, rapattu ja maalattu sisäkattopinta.

Ikkunat

Koko tilan levyinen, kaartuva atelieriikkuna, joka ulottuu katon harjalle saakka. Ikkuna on teräsrakenteinen ja se on rakennettu 1984 rakenteen sisältä löytynyttä ikkunaa mukaellen, mutta sitä jyrkempänä. Ikkunapenkki on syvä, ontto ja valkeaksi maalattu. Ikkunaa on korjattu vuotojen takia vuonna 2000.

Ovet

2 kpl uusia palo-ovia, jotka johtavat porrashuoneisiin. Ovet ovat teräslasiovia, joiden 12. lasiruudussa on lankalasisus. Teräsosat on maalattu punaisiksi.

Varusteet ja valaisimet

Nurkassa sähkökaappi. Harjalla ja suoralla kattopinnalla on IV-varusteita. Kolmella seinällä on laakapatterit (1984). Lämpöjohdot on asennettu pintaan. Päätyseinillä on koteloituja pintavetoja.

Kiintokalusteet

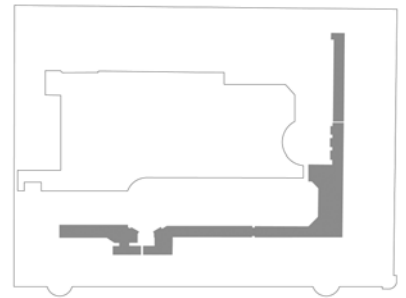
Kirjastohuone 1984. Kuva Arvi Ilonen.

Huonenumero 436, 445, 411

Käytävä

Eteläesplanadi 4

4. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Käytävä koostuu palo-ovien erotetuista kolmesta osuudesta. Käytäviä rytmittävät porrashuoneiden yhteydessä olevat aulatilat, joista D-portaan aula on tärkein. Käytäviin liittyy myös oleskelutilat molemmissa päissä. D-portaan aulasta on erotettu kevyin väliseinän kopiohuone. Vastaavantyyppisiä käytäviä on kaikissa toimistokerroksissa. Kolmannen ja neljännen kerroksen välillä on purettu porras (1984).

Tilan ominaispiirteet

Tämän toimistona aina palvelleen kerroksen käytävillä on lähes kauttaaltaan säilyneet vanhat puuovet (1913). Huoneiden valonsaannista on huolehdittu 1984 korjauksessa niin, että alasasku ei peitä ovien päällä olevia sisäikkunoita.

Lattia

Linomatto (1984). Aulatilaan, taukutiloihin ja porrashuoneiden yhteyteen on tehty ruudukuvio eri väreillä. Kaksiväristä ruudutusta kiertää musta friisi. Käytävillä matto on vaaleanruskeaa. Värisävyt vaihtelevat kerroksittain.

Lattialista

Yksinkertainen, harmaaksi maalattu puulista sekä mattolista. Korkeammat puulistat ovat mallia 1984 ja ne on tehty vanhojen listamallien mukaan.

Seinät

Seinät ovat rapatut ja maalatut ja niiden väri on vaaleankeltainen ja vaaleanvihreä. Väri vaihtuu D-portaan aulan kohdalla. Aulasta erotetun kopiohuoneen seinät ovat kevyitä väliseiniä. Joidenkin väliseinien yläosa on puurakenteinen lasiseinä.

Kattolista

Pieni pullopyöritys. Katon valkea maali jatkuu seinän yläosaan.

Katto

Rapattu ja maalattu. IV-kotelointeja on jouduttu tuomaan osittain käytäville, mutta ne on pyritty muotoilemaan niin, etteivät ne madalla koko tilaa, vaan jättävät käytävän sisäpuolelta reunan korkeaksi. Näin suurin osa käytävän puolelta huoneiden yläikkunoista on saatu säilytettyä. Kipsilevystä tehdyn alakaton syrjää on muotoiltu postmodernistiseen tyyliin.

Ikkunat

Aulassa vanha T-ikkuna (1913), johon lisätty uusi välipuite.

Ovet

Käytäväosuuksien väliset ovet ovat uusia, punaisia teräslasipalo-ovia (1984). Toimistohuoneiden ovet ovat pääosin kolmipeilisiä puuovia, joiden keskimmaisessa peilissä on vinoneliön muotoinen koristeleikkaus (1913). Osa ovista on pariovia. Sisäpuolelta huoneiden ovissa on pääosin yläikkunat. Samoin tilan 411 wc:n ovissa. Tilassa 411 on myös vanhoja toimistohuoneiden ovia, joiden keskimmainen peili on muita korkeampi, eikä koristeleikkausta ole. Myös ovet (426) ja (427) ovat muista poikkeavia peiliovia. Ovi porrashuoneeseen D ei ole alkuperäisellä paikallaan; portaan ja käytävän välistä on ummistettu ovi ja kaksi ikkunaa. Porrashuoneiden ovet ovat ootratuina, yläikkunallisia pariovia. Ovissa on kapeat ja korkeat ikkunat, joissa on käytävän puolella lankalasi. Vanhat ovet muutettiin palo-oviksi 1984. Kopiohuoneen ovi on uusi puulasiovi.

Varusteet ja valaisimet

Aula- ja oleskelutilojen riippuvat lasikupuvalaisimet ovat mahdollisesti 1930-1950-luvulta.

Kiintokalusteet

**Käytävä korjauksen jälkeen 1984.
Simo Rista. PA Ilonen yksit. arkisto.**

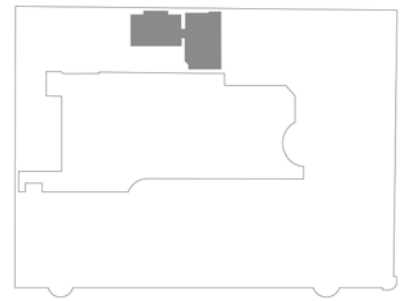
**Käytävä korjauksen jälkeen 1984.
Simo Rista. PA Ilonen yksit. arkisto.**

Huonenumero 449-452

Saunaosasto

Eteläesplanadi 4

4. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Tilaryhmä, johon kuuluu sauna, pesuhuone, pukuhuone, eteinen, wc ja takkahuone. Takkahuone on muita tiloja 80 cm matalammalla. Tila on 1984 rakennettu edustustila, jonka suunnitteluun, toteutukseen ja detaljeihin on panostettu. Saunasasto sijoittuu 1870-luvulla rakennetun asuinrakennuksen ullakolle.

Tilan ominaispiirteet

Tilakokonaisuus on hyvin säilynyt kurioosi kokonaisuus 1900-luvun loppupuoliskolta, jolloin suomalaisissa pääkonttoreissa ja vastaavissa piti olla saunasasto.

Lattia

Puku- ja takkahuoneessa muovipinnoitettua korkkilaattaa (1984). Eteisessä, wc:ssä, pesu- ja saunatiloissa vaaleankeltaista, kuusikulmaista puristelaattaa (1984).

Lattialista

Puku- ja takkahuoneessa 7 cm korkea puulista. Eteisessä ja wc:ssä puristelaatta on nostettu seinälle.

Seinät

Rapattu ja maalattu seiniä. Takkahuoneen takaseinän alaosassa vaaleanruskea laatta kuten takassa. Saunan seinät sekä sisä- että ulkopuolelta paneloidut. Saunan ja pesuhuoneen välisen seinän yläosa on lasia ja myös pukuhuoneeseen on yksi yläikkuna. Pesuhuoneessa on valkea laatta. Wc:ssä on uudempi, vaalea laatta. Keittiökalusteiden taustalla on vaaleansininen laatta.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Pääosin alaslaskettu katto. Takkahuoneessa osittain levytetty, osittain paneloitu, viisto katto, jossa on kaksi kattoikkunaa. Pukuhuoneessa, pesuhuoneessa ja saunassa on paneloitu katto, jossa useita detaljeja, kuten upotettujen loisteputkivalaisinten puuritiilit. Saunan katossa on lasi, jonka kautta saadaan johdettua saunaan luonnonvaloa takkahuoneen kattoikkunasta.

Ikkunat

Takkahuoneessa kattoikkunat. Pesuhuoneessa kaksi vanhaa T-ikkunaa (1913 tai aikaisempi), joihin on lisätty yksi välipuite. Ikkunoissa on vanhat helat. Ikkunoiden eteen on 1980-luvulla rakennettu kiskoilla liikkuvat puuritiilit.

Ovet

Ovi C-portaaseen on vanha, ootrattu, nelipeilinen ovi (1913). WC:n ovi on uusi, valkea laakaovi, Eteisen ja pukuhuoneen välinen ovi on uusi, paneloitu ovi, jossa yläikkuna. Pukuhuoneen ja takkahuoneen välinen ovi on puurakenteinen lasiovi sivuosalla ja yläikkunalla. Pesuhuoneen ja saunan ovet ovat puu-lasiovina.

Varusteet ja valaisimet

Takkahuoneessa on avotakka, jonka jatkoksi on muurattu takaseinän levyinen, laatoitettu penkki. Takaseinällä on myös IV-ritilä. Keittiön jakoseinän yläosaan on asennettu räystääkouru, jolla on estetty katolta valuvan veden valuminen seinälle. Tilassa on erilaisia lämpöpattereita. IV-venttiilejä ja -ritiilitä on lähes kaikkien huoneiden katoissa. Pesuhuoneessa on suihkut ja saunassa kiuas.

Kiintokalusteet

Takkahuoneen keittiönurkkauksessa on keittiökalusteet. Takkahuoneessa on myös polttopuiden säilytyskomero portaiden vieressä. Pukuhuoneessa on pukukaapit, naulakot ja kampauspöytä.

Huonenumero 507

Neuvotteluhuone

Eteläesplanadi 4

5. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

1984 kohtaan suunniteltiin kaksi lepohuonetta. Neuvotteluhuone on todennäköisesti rakennettu 1984 jälkeen.

Tilan ominaispiirteet

Vanhat ikkunat (1913).

Lattia

Ruutuparkettilattia, kuten muissakin 5. kerroksen tiloissa.

Lattialista

5 cm korkea, yksinkertainen puulista. Kynnyksen edessä 2.5 cm korkea mattolista (1984).

Seinät

Rapatut ja maalatut. Oviaukko käytävän vastaiselta seinältä on ummistettu.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Alaslaskettu levykatto, johon on upotettu mm. halogeenivaloja, tarkastusluukkuja ja IV-venttiileitä. Huonekorkeus on muihin tiloihin verrattuna matala. Ikkunoiden kohdalla huonekorkeus on alkuperäinen. Ikkunoiden kohdalla alaslaskun reunat on viistetty.

Ikkunat

Kaksi neliruutuisia ikkunaa (1913), joihin on lisätty yksi uusi välikarmi (1984). Yläikkunoiden ulkopuitteissa on ruutujako välikarmein. Ikkunoiden ulkopuitteissa on vanhat ikkunalasit. Oikeanpuoleisen ikkunan toisessa yläruudussa on terveysikkunan heloitus.

Ovet

Kolmipeilinen puuovi, jonka peileissä ei ole koristeleikkauksia (1913). Vanha ovi on ilmeisesti siirretty paikalleen muualta. Oven saranapuolella oven halkeamassa näkyy koko oven pituudella kumina lista, joka lienee 1980-luvun korjauksen peruja. Saranapuolella on myös näkyvässä huoneen numero, 507. Oveissa on uusi lukko ja vedin.

Varusteet ja valaisimet

Upotetut halogeenivalaisimet. Laakapatterit ikkunoiden alla. Lämpöputket pinnassa. Johtokouru kulkee pitkittäin nurkassa.

Kiintokalusteet

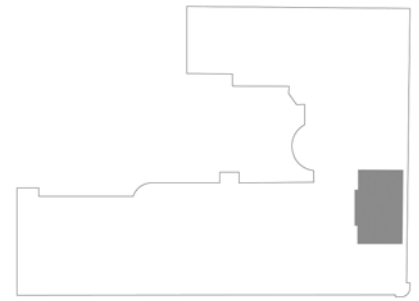
Ikkunaseinälle, ikkunoiden väliin asennettu 70 cm leveä, koko tilan korkuinen puuritiä, joka on maalattu valkeaksi.

Huonenumero 516

Vastaanottohuone

Eteläesplanadi 4

5. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Nk. peililasi on säilynyt suurelta osin alkuperäisessä asussaan. Runsaasti koristeltu sali toimii nykyään työministerin vastaanottotilana. Sali liittyy aulatilaa, joka on muiden kerrosten vastaavia auloja edustavampi. Vastaanotto-tila on alunperin ollut osa Esplanadin suuntaisista tilasarjaa. Sittemmin tilojen välisiä ovia on ummistettu. Huoneisto on ollut mm. pääministerin virka-asuntona.

Tilan ominaispiirteet

Peililasin ja aulan väliset pylväät palautettiin näkyville 1984. Seinät on jaettu vyöhykkeisiin ja vyöhykkeet on koristeltu niitä kiertävin kipsinauhoin. Myös katto ja ovien otsapinnat on koristeltu runsain kipsikoristein. Koristelut ovat alkuperäisiä ja ne on tehnyt Salomon Wuorion maalausliike.

Lattia

Parkettilattia (asennettu ennen 1984). Huoneen keskiosassa on ruutuparketti, jota kiertää kapea, tummempi friisi. Takan edustalla on vyöhyke ruskeaa marmoria.

Lattialista

Kahdesta päällekkäisestä uudesta, harmaasta puulistasta koostuva lattialista, korkeus 11 cm (1984). Pilarien ja pilasterien jalustana on 19 cm korkea, harmaa, porrastettu kipsijalusta (1913).

Seinät

70 cm:n korkeudessa huonetta kiertää ulkoneva stuccolista. Huoneen yläosa on väriltään hennon vihreä, ja sitä hallitsevat koristeelliset peilit, joista yhdessä on peililasi ja muut on maalattu valkeiksi. Katonrajasta on erotettu valkealla, kapealla kipsilistalla vaaleanruskeaksi maalattu vyöhyke. Aukkoa reunustaa kaksi pilasteria ja kaksi pilaria, jotka on maalattu valkealla ja kullalla ja joissa on koristeelliset, joonialaiset kapiteelit. Jalusta on vaaleanharmaa.

Kattolista

Koristeellinen, katon koristeisiin liittyvä stuccolista (1913).

Katto

Stuccokoristeltu katto. Huoneen reunoja kiertää lehtiköynnöskuvio. Hienostuneet kukka-aiheet muodostavat ovaalikuviota ja ovat lisäksi keskittyneet katon sivujen keskikohtiin sekä rosetin ympärille.

Ikkunat

Kaksi vanhaa kuusiruutuisia ikkunaa (1913). Ikkunoihin on lisätty myöhemmin välipuite (1984). Suurin osa heloista on vanhoja. Ylempien ruutujen ulkopuite on jaettu välikarmeihin pienempiin ruutuihin.

Ovet

Ovet itä- ja länsiseinillä ovat alkuperäisiä, kolmipeilisiä pariovia. Ovilla on koristeelliset karmit sekä vetimet. Ovien päällä on runsaat karniisilistat. Seinissä ovia kehystävät vielä kipsiset peilit. Ovi ministerin huoneeseen ei ole käytössä, ja toinen ovi on ummistettu viereisen huoneen puolelta levyllä. Ko. ovesa on viereisen huoneen puolella keskipeileissä vinoneliön muotoinen koristeleikkaus.

Varusteet ja valaisimet

Kristallikruunu katossa. Länsiseinällä on kaksi kristallilampetta ja itäseinällä kaksi messinkistä, lasikupuista seinävalaisinta. Koristeellinen takka on valkeaa ja harmaata marmoria. Länsiseinän yläosassa on kaksi ilmastointiritilää perforoitua metallilevyä (1984). Ikkunoiden alla syvennyksissä on ripapatterit (oletettavasti 1913).

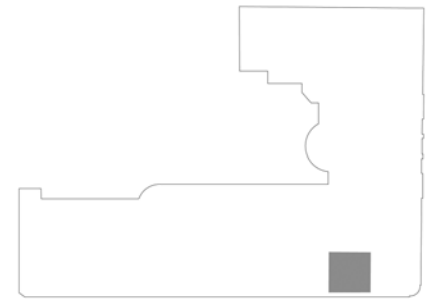
Kiintokalusteet

Huonenumero 619

Toimisto

Eteläesplanadi 4 6. kerros

Käyttö ja tilan hahmo

Kuudennen kerroksen toimistohuoneet poikkeavat muista kerroksista huonekorkeudeltaan, kattomuodoltaan ja ikkunoiltaan. Huonetta 619 on suurennettu 1980-luvulla.

Tilan ominaispiirteet

Kuudes kerros on ullakkokerros, joka sijoittuu räystäslistan yläpuolelle.

Lattia

Ruskea linomatto (1984).

Lattialista

Harmaaksi maalatut listat. Kolmella seinällä on 7 cm korkea lista, jossa on porrastus. Nurkkahuoneen vastaisella seinällä on 13 cm korkea lista. Listojen päällä mattolista. Listat on tehty vanhan mallin mukaan 1984.

Seinät

Etelänpuoleinen seinä on levyseinä, muut ovat kivrakenteisia. Seinät on rapattu ja maalattu vaaleanvihreiksi.

Kattolista

Ei ole.

Katto

Huoneen ulkoseinällä on katon lappen suuntainen viiste. Käytävän puoleiselle seinälle on rakennettu vastaava viiste, jonka sisällä kulkee IV-kotelot. Keskiosassa ja oven kohdalla huone on korkeampi.

Ikkunat

Kolme vierekkäistä, pienehköä ikkunaa huoneen yläosassa. Ulkopuite on vanha (1913) ja jaettu välikarmeihin pienempiin ruutuihin. Sisäpuite on uusi tuplapuite. Ikkunoiden alaosina on ovilevyä muistuttavat levyt, joissa on yksinkertaiset peilit. Ikkunan edessä on parveke.

Ovet

Vanha pariovi johon liittyy yläikkuna. Ovet ovat kolmipeilisiä, eikä niissä ole koristeleikkauksia.

Varusteet ja valaisimet

Ikkunaseinällä on laakapatteri ja sähkökouru. Lämpöputket on asennettu pintaan.

Kiintokalusteet

3.2 Julkisivut ja pihat 2010

Julkisivut

**Pääulkisivu Eteläesplanadille.
2010. SH.**

**Porttikäytävä Eteläesplanadille.
2010. SH.**

Julkisivu Unioninkadulle.
2010. SH.

Julkisivu Unioninkadulle.
2010. SH.

Pihat

Sisäpiha.
2010. SH.

Sisäpiha.
2010. SH.

**Porttikäytävä.
2010. SH.**

**Sisäpiha.
2010. SH.**

**Sisäpiha, porras E.
2010. SH.**

**Läntinen
pihajulkisivu.
2010. SH.**

**Pohjoinen
pihajulkisivu.
2010. SH.**

C-portaan ovi pihalla.
2010. SH.

D-portaan sisäänkäynti porttikäytävässä.
2010. SH.

Nykyinen pääsisäänkäynti porttikäytävässä.
2010. SH.

Liiketilän ikkuna ja ovi Unioninkadulle.
2010. SH.

E-portaan sisäänkäynti Unioninkadulta.
2010. SH.

E-portaan sisäänkäynti, alunperin sivuovi.
2010. SH.

Ovi katujen nurkassa.
2010. SH.

4

Johto- päätökset

Tämä työ keskittyi 1913 valmistuneen Valtiontalon vaiheisiin. Rakennuspaikka sijaitsee pääkaupungin historiallisessa keskustassa kahden keskeisen uusklassistisen kaupunkitilan, Kauppatorin ja Esplanadinpuiston äärellä. Unioninkadun ja Eteläesplanadin kulmassa sijaitseva seitsenkerroksinen rakennus oli valmistuessaan Helsingin korkein ja sen rakentaminen edustaa 1900-luvun alkuvuosien kaupunkikeskustan tehostumisen vaihetta, jolloin Eteläesplanadin varrelta useita matalia puu- ja kivirakennuksia purettiin ja korvattiin kerrostaloilla.

Käyttäjensä ja omistajansa mukaan nimetty Valtiontalo kuuluu arkkitehti Armas Lindgrenin päätöihin niin ikään Helsingin keskustassa sijaitsevien samanaikaisten vakuutusyhtiö Suomen ja vakuutusyhtiö Kalevan talojen ohella. Eteläesplanadi 4:n rapatut keltaiset, runsaasti koristellut julkisivut vihreänä kiiltävine korkeine tiilikattoineen olivat luonteeltaan kepeämmät kuin graniitilla verhotut akkitechdin aikaisemmat työt. Rakennuksessa on samaa henkeä kuin Armas Lindgrenin yhdessä arkkitehti Wivi Lönnin kanssa suunnittelemassa Uudessa ylioppilastalossa. Yksityiseksi asuintaloksi ja liikepalatsiksi suunniteltu Eteläesplanadi 4 muutettiin virastotaloksi kesken rakentamisen. Julkisivuihin jäi asuinrakennuksen kepeämpi leima. Rakennuksen julkisivut ovat kokonaisuutena hyvin säilyneet 1913 asussa paitsi että lasitetuista kattotiilistä tehty katto on muutettu maalatuksi peltikatoksi.

Vuonna 1913 vanhemmat piharakennukset integroitiin osaksi uudisrakennusta siten, että osien erilaista luonnetta ei korostettu

vaan pikemminkin peiteltiin. Valtiontalo haluttiin saada näyttämään yhtenäiseltä. Pihan kokonaisuus jäi kuitenkin hieman riitasointuiseksi. Kerrostasojen pohjaratkaisut eivät ole täysin toimivia. Porrastasot ovat pihasiivessä ja piharakennuksessa eri tasossa kuin muualla talossa. Pihasiivessä on 1870-luvulta peräisin olevat tallit kellarissa.

Sisätiloiltaan rakennus on melko vaatimaton lukuun ottamatta kahta porrashuonetta, viidennen kerroksen edustustiloja ja piharakennuksen kattokerrosta. Edustavimpien tilojen rappauskoristelusta vastasi tunnettu Salomon Wuorion maalausliike. Toimistokerroksissa on tehty paljon muutoksia mutta arvotilat ovat hyvin säilyneitä. Muutoksista on osittain vaikea saada selkoa, koska valtion ei tarvinnut hakea rakennuslupaa muutostöille omistamissaan rakennuksissa ennen vuotta 1959, jolloin uusi rakennuslaki astui voimaan.

Vuosina 1979–84 suoritettu rakennuksen peruskorjauksen ja muutostyön suunnittelivat arkkitehdit Pirkko ja Arvi Ilonen, joiden uralla kyseinen rakennus oli ensimmäinen peruskorjaus ja ensimmäinen rakennushallituksen tilaama työ. Arkkitehdit kertoivat paneutuneensa tehtävään huolellisesti tunteja säästelemättä. Museoviraston asiantuntijat olivat apuna arvokkaimpien sisätilojen, kuten peilisalin sekä porrashuoneiden D ja E, entisöinnissä mutta toistuviin tiloihin museoviranomainen ei puuttunut. Muiden huoneiden muutokset ovat Ilostien suunnittelema. Ilmastointiputkien reittien löytäminen oli haasteellista. Ilostien suunnitteluratkaisussa toimistohuoneet pyrittiin säilyttämään korkeina ja etsimään putkille reitit käytäviltä. Uusien alakattojen suunnitteluun paneuduttiinkin perusteellisesti ja niiden reunat saivat kaarevia postmoderneja muotoja. Eri kerrokset pyrittiin käsittelemään mahdollisimman yhdenmukaisesti. 1980-luvulle tyypilliseen tapaan kaikki pinnat käsiteltiin, mikä on osaksi peittänyt alleen ajallisia kerroksia. Suureksi ansioksi voi lukea vähäiset muutokset julkisivuihin, jotka ovatkin hyvin säilyneitä koristeineen, alkuperäisine puuovineen Unioninkadun katutasossa ja alkuperäisine puuikkunoineen. Ilostien suunnitteluratkaisussa mm. vanhoja ikkunoita täydennettiin uusilla puitteilla,

keskeiset sisätilat entisöitiin ja toimistokerroksissa säilytettiin alkuperäiset ovet ja osa varusteista kuten 1950-luvun lasikupuvalaisimet käytävillä.

Helsingin keskustasta purettiin vanhoja arvorakennuksia 1960-luvulla, mikä aiheutti laajan vastareaktion vanhojen rakennusten säilyttämisen puolesta. 1980-luvulla arkkitehdit alkoivat kiinnostua kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten korjaamisesta ja arvostaa tätä työkenttää, mitä kuvastaa mm. kohteiden esittely Arkkitehti-lehdessä ja kantaaottavat artikkelit.²⁴ Rakennushallituksen kulttuurihistoriallisesti merkittäviin, 1980-luvulla valmistuneisiin ja Arkkitehti-lehdessä esiteltyihin korjauskohteisiin lukeutuvat Raaseporin linnanrauniot, pääministerin virka-asunto Kesäranta, Suomenlinnan bastioni Hyve, sarvilinna Hessenstein ja rakennus C 62, 1848 valmistunut uusi klinikka Helsingin Unioninkadulla, joka muutettiin Suomen pankin toimitiloiksi, eduskuntatalo ja Eteläesplanadi 4. Vain kaksi viimeistä edustavat 1900-luvun rakennuskantaa muiden ollessa vanhempia. Tästä voi päätellä, että Eteläesplanadi 4:n peruskorjaus edusti Rakennushallituksessa uudenlaista, aikaisempaa arvostavampaa suhtautumista 1900-luvun rakennuskannan korjaamiseen.

Pirkko ja Arvi Ilonen saivat suunniteltavakseen 1980-luvulla myös Taideteollisen korkeakoulun tilojen sijoittamisen Arabian vanhaan tehdaskiinteistöön Helsingissä, mikä on arkkitehtien parhaiten tunnettu korjauskohde. Arvi Ilonen kertoi, että Taideteollisen korkeakoulun hankkeen budjetti oli alusta loppuun säästeliäs ja että arkkitehdin työtä leimasi pragmaattisuus. Eteläesplanadi 4 taas oli yksilöllisempi suunnittelukohde ja sen korjauksessa voitiin toteuttaa myös erityisratkaisuja, kuten entisöidä sisätiloja tai rakentaa uusi saunaosasto ullakolle.

Eteläesplanadi 4:lle on luonteenomaista moninainen käyttö. Se oli 1800-luvulla leimallisesti liikerakennus. Myös 1900-luvulla sen katutasossa on sijainnut liikkeitä ja piharakennuksissa mm. verstaas ja näyttelytila. Osaa rakennuksesta on käytetty asuntolina. Piha on ollut aktiivisessa käytössä.

---

24 Esimerkiksi päätoimittaja Marja-Riitta Norrin pääkirjoitus 17.2.1984 aikaa kestävä arkkitehtuurin, teollisuusympäristöjen säilymisen ja kerroksellisuuden periaatteen puolesta.

Lähteet

SUULLISIA TIETOJA OVAT ANTANEET

Arkkitehdit Pirkko ja Arvi Ilonen 3.6.2010 ja 7.6.2010.
Neuvotteleva virkamies Helinä Tuominen TEM 27.5.2010.

ARKISTOLÄHTEET

Pirkko ja Arvi Ilosen yksityisarkisto

Eteläesplanadi 4. Työvoimaministeriö. Perusparannus- ja muutostyö. Perustamis- ja esisuunnitelma 9.1.1980. D:no 1991/411/73. Rakennushallitus., suunnitteluosasto/esisuunnittelu.

Pentti Pietarilan lausunto 24.9.1980.

Valokuvia.

Kansallisarkisto (KA)

Senaatti-kiinteistöjen luovuttama piirustusaineisto.

Senaatti-kiinteistöjen arkisto (SK)

Arkistopiirustuksia ja työselityksiä.

Kaupunkisuunnitteluvirasto (KSV)

Asemakaavojen kopiot.

Rakennusvalvontavirasto (RakVV)

Rakennuslupadokumentit.

Helsingin kaupungin kaupunginarkisto (HKA)

Maistraatin lupapiirustukset.

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto (HKM/KA)

Valokuvia.

Museovirasto (MV)

Saatu ote Jarkko Sinisalolta.

Suomen Rakennustaiteen museo (SRM)

Arkkitehtitiedosto.

Piirustusarkisto.

Valokuva-arkisto.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Tampereen teknillinen korkeakoulu

Arkkitehtuurin osasto

Tove Hagman, 1989. Työvoimaministeriö Eteläesplanadi 4, Helsinki.
Rakennussuojelun jatkokurssin Seminaarityö.

PAINETUT LÄHTEET

- Brunila**, Birger, 1913. Några anmärkningsvärda nybyggnader. *Arkitekten* januari 1913, 1–3.
- Finlands officiella statistik. 16, Byggnadsstatistik, 1916.* Öfverstyrelsens för allmänna byggnaderna berättelse för åren 1911 – 1913. Helsingfors, 7-13.
- Ilonen**, Pirkko ja Arvi, 1984. Työvoimaministeriö. *Arkkitehti* 6/1984, 32-37.
- Lilius**, Henrik, 1984. *Esplanadi*. Rungsted Kyst, Denmark: Anders Nyborg A/S.
- Nikula**, Riitta, 1988. *Armas Lindgren 1874–1929, arkkitehti*. Suomen rakennustaiteen museo 17.6.–28.8.1988; Alvar Aalto museo 9.9.-31.10.1988. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Rakennustaito*, 1912, n:o 18, 232.
- Tarjanne**, Hilla, 1998. *S. Wuorio. Helsingiläinen koristemaalausliike*. Helsingin kaupunginmuseon Memoria-sarja 11. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo.
- Valtioneuvoston historia 1917–1966 III*, 1975. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

VERKKOSIVUT

Arkistolaitos

<http://193.184.161.234/juhlavuosi/paarakennus.php>. (2.8.2010).

HS.fi Kaupunki

http://www2.hs.fi/extrat/kaupunki/korttelisarja/63_3.html. (2.8.2010).

Vanhat asemakaavat ja kartat. Helsingin kaupunginarkiston karttarekisteri

<http://sinettiarkisto.hel.fi/HKIARKISTO/preKAMa4.po>. (2.8.2010).

Nykyinen asemakaava. Helsingin kaupungin paikkatietopalvelu.

<http://ptp.hel.fi/ptpa/default.aspx> (2.8.2010).

SKS:n biografiakeskus

Justus Etholén. <http://www.kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/?iid=68>. (2.8.2010).

Robert Huber. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/5197/>. (2.8.2010).

Gottfried Strömberg. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/4351> (2.8.2010).

Gustaf Zitting. <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/5206/>. (2.8.2010).

Suomen rakennustaiteen museon verkkosivujen arkkitehtiesittelyt

Armas Lindgren. <http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3830>. (2.8.2010).

Työsuojeluhallinto

http://www.tyosuojelu.fi/fi/nayttely_historiaa. (2.8.2010).

ark-byroo